

**A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ NEMZETISÉGEK JOGAINAK VÉDELMEIT ELLÁTÓ
BIZTOSHELYETTES**

3/2021.

ELVI ÁLLÁSFOGLALÁS

A NEMZETISÉGI NYELVEN VALÓ EGYÉNI NÉVHASZNÁLATRÓL

Budapest, 2021. július 28.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
II. Az eljárás megindítása és szakmai keretei.....	6
2.1. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes kapcsolódó feladatai és a vizsgálat módszertana..	6
III. Aktuális helyzetkép és megállapítások.....	8
3.1. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog alapjogi tartalma, kapcsolata más alapvető jogokkal	8
3.2. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés	9
3.3. A nemzetiségi utónévjegyzék összeállítása, módosítása, elérhetősége, az országos nemzetiségi önkormányzatok állásfoglalása	11
3.4. Az anyakönyvezés szakmai és technikai feltételei.....	15
3.5. A nemzetiségi származás anyakönyvi kivonaton történő feltüntetése	15
3.6. A névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai	16
3.7. Anyanyelvhasználat	17
3.8. Illetékek.....	17
3.9. Hatósági igazolványok	18
IV. Nemzetközi jogi környezet	20
4.1. A névjog egyes nemzetközi egyezményekben és nemzetközi bírói fórumok gyakorlatában	20
4.2. Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének rendelkezései	21
4.2.1. A Tanácsadó Bizottság szerepe és megállapításai a szabad identitásvállalásról és a kisebbség nyelven történő egyéni névhasználat jogáról.....	22
4.2.2. A Tanácsadó Bizottság Harmadik Tematikus Kommentárjának megállapításai (2012)	23
4.2.3. A Tanácsadó Bizottság Negyedik Tematikus Kommentárjának nyelvi szempontból releváns megállapításai (2016).....	24
4.2.4. A Tanácsadó Bizottság egyéni névhasználattal kapcsolatos megállapításai a Magyarországról szóló véleményekben (2016, 2020)	25
4.3. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája	26
4.4. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Osloi Ajánlásai (1998)	26
V. A hazai jogszabályi környezet.....	28
5.1. Az egyén jogai és az állam kötelezettségei a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog területén	28
5.1.1. Az emberi méltósághoz és az önazonossághoz való jog.....	28
5.1.2. A névjog és a magánszférához való jog	29
5.1.3. Intézményvédelem	31
5.2. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogszabályi és intézményi változásai a rendszerváltástól napjainkig	33
VI. Szakmai partnerek álláspontja	41
6.1. A nemzetiségi közösségek vezetőinek álláspontja.....	41
6.1.1. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat általános kérdései.....	41

6.1.2. A családi név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezése, a házassági névviselés és névváltoztatás.....	41
6.1.3. A nemzetiségi utónévjegyzék összeállítása, módosítása és elérhetősége	42
6.1.4. Az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek felkészültsége, azoktól érkező megkeresések	44
6.1.5. A nemzetiségi hovatartozás feltüntetése az anyakönyvi kivonaton	45
6.2. A nyelvészettudomány képviselőinek álláspontja.....	46
6.2.1. Horvát nemzetiségi nyelv	46
6.2.2. Német nemzetiségi nyelv	47
6.2.3. Romani és beás nyelvek	48
6.2.4. Román nemzetiségi nyelv	49
6.2.5. Szerb nemzetiségi nyelv	49
6.2.6. Szlovák nemzetiségi nyelv	51
6.2.7. Szlovén nemzetiségi nyelv	51
6.2.8. Ukrán nemzetiségi nyelv	52
6.3. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja	53
6.3.1. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés számokban	53
6.3.2. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat szabályainak alkalmazása a családi név és a házassági névviselés vonatkozásában.....	55
6.3.3. A nemzetiségi utónévjegyzék.....	57
6.3.4. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés, annak szakmai és technikai feltételei	58
6.3.5. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéssel kapcsolatban felmerült nehézségek.....	58
6.3.6. Eljárási kérdések az országos nemzetiségi önkormányzatok állásfoglalása kapcsán	60
6.3.7. A nemzetiségi származás anyakönyvi kivonaton történő feltüntetése	61
6.3.8. A névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai	62
6.3.9. Anyakönyvezés, illetve házasságkötés, bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése és anyanyelvhasználat.....	63
6.3.10. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést érintő illetékfizetési kötelezettség kérdése	64
6.3.11. Nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat hatósági igazolványokban	65
VII. Szakmai javaslatok	66

I. Bevezetés

Magyarország Alaptörvénye és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény szerint a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes kiemelt feladata, hogy figyelemmel kísérje a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatairól rendszeresen tájékoztatást nyújtson, illetve felhívja a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Az alapvető jogok biztosának helyettese fent megjelölt feladatai ellátása érdekében elvi állásfoglalást adhat ki. Az állásfoglalás célja, hogy felhívja a jogalkotó és a nyilvánosság figyelmét a hazai nemzetiségi közösségek tagjai egyéni és kollektív jogainak megőrzésével kapcsolatos teendők fontosságára, a nemzetiségi alapjogok, illetve az egyenlő bánásmód elvének sérelmével fenyegető helyzetre és aggályos gyakorlatra, továbbá felmutasson olyan jó gyakorlatokat, amelyek a nemzetiségi jogok egyre sikeresebb érvényesítését szolgálhatják.

A Magyarországon élő nemzetiségi közösségek tagjainak önazonosságuk szabad vállalásához és megőrzéséhez, az anyanyelvhasználathoz, valamint saját nyelven való egyéni névhasználathoz való joga alapvető jog,¹ ezek tiszteletben tartása, hatékony érvényesítésük és védelmük valamennyi állami intézmény kötelessége.² Álláspontom szerint a saját nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog gyakorlása a hazai nemzetiségekhez tartozó személyek önazonosságuk szabad vállalásához és megőrzéséhez való jogának egyik alapja, emellett szoros kapcsolatban van az anyanyelvhasználathoz való joggal is.

Jelen elvi állásfoglalás³ kiadásával elsődleges célom, hogy a saját nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat, a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés és az ezekhez kapcsolódó más hatósági eljárások, különösen a hatósági igazolványok kiállítása területén feltárjam a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat érvényesülésének komplex helyzetét. A saját név nem csupán a mindenki mástól való megkülönböztetést szolgálja, hanem egyben hordozója lehet a családi kapcsolatnak, a nemzetiségi hovatartozásnak, így szervesen hozzájárul a nemzetiségi közösségek fennmaradásához. Ennek keretében bemutatom azokat a kihívásokat, amelyekkel a nemzetiségi közösségek tagjai szembesülnek az említett jogok érvényre juttatása és gyakorlása során, jelzem ugyanakkor a feltárt hazai és nemzetközi jó gyakorlatokat, illetve kapcsolódó ajánlásokat is.

A többirányú és részletes tájékozódást követően állásfoglalásomban szakmai javaslatokat teszek, és elvi irányvonalakat kívánok felvázolni a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz, a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéshez való jog hatékonyabb érvényre juttatása és gyakorlatban történő alkalmazása érdekében.

Jelen állásfoglalás szerves egységet alkot „*A nemzetiségi nyelven való közösségi névhasználathoz való jogról*” szóló, előkészületben lévő elvi állásfoglalással. A nemzetiségi nyelven való névhasználat két fontos területének jelenlegi helyzetét és adottságait e dokumentumok együttesen mutatják be.

¹ Magyarország Alaptörvénye XXIX. cikk (1) bekezdés.

² Magyarország Alaptörvénye I. cikk (1) bekezdés.

³ Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2012. (I. 6.) AJB utasítás 8. § (2) bekezdés a) pont.

Érintett szervek:

- Miniszterelnökség;
- Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága;
- országos nemzetiségi önkormányzatok.

Alkalmazott jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye (Alaptörvény);
- A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (Alkotmány);
- Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE);
- Európai Unió Alapjogi Chartája (Alapjogi Charta);
- Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény (Keretegyezmény);
- Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (Nyelvi Karta);
- Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. CXI. törvény (Ajbt.);
- A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njtv.);
- Az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény (At.);
- A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Nektv.);
- Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet (Tvr.);
- Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.);
- A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény (Nytv.);
- A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény (Útv.);
- A bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény (Béktv.);
- Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.);
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.);
- Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény (Ákr.);
- A közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet (29/2012. Korm. rendelet);
- A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet (152/2014. Korm. rendelet);
- Az anyakönyvvezető és az anyakönyvi szervek eljárásáról és kijelöléséről, valamint az anyakönyvezéshez szükséges képesítési feltételekről szóló 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet (174/2017. Korm. rendelet);
- Az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet (429/2017. Korm. rendelet);
- A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet (94/2018. Korm. rendelet);
- Az anyakönyvezési feladatok ellátásának részletes szabályairól szóló 32/2014. (V. 19.) KIM rendelet (32/2014. KIM rendelet);
- Az anyakönyvi szakvizsgáról szóló 23/2017. (VIII. 7.) MvM rendelet (Szakvizsgarendelet).

II. Az eljárás megindítása és szakmai keretei

2.1. A nemzetiségi ombudsmanhelyettes kapcsolódó feladatai és a vizsgálat módszertana

A 2012. január 1. utáni új, egységes ombudsmani rendszerben a hazai nemzetiségi jogok érvényesülésének figyelemmel kísérése és az ezzel összefüggésben szerzett tapasztalatokról való rendszeres tájékoztatás a nemzetiségi ombudsmanhelyettes⁴ kiemelt feladata: ezen az alapon kötelességem a hazai nyilvánosság, az érintett szakértők és intézmények figyelmének felhívása a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére, valamint a kiemelt kapcsolattartás a nemzetközi szakmai közösséggel.

A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogával kapcsolatban a nemzetiségek választott képviselőivel, az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőivel, a német nemzetiségi képviselővel és a nemzetiségi szószólókkal, nyelvészekkel folytatott szakmai megbeszélések alkalmával, valamint az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága tevékenységének figyelemmel kísérése során számos kérdés felmerült. Több jelzést kaptam és konkrét egyedi panasz is érkezett hozzám a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogával, a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéssel, a személyazonosító és más hatósági igazolványok kiállításával kapcsolatban. Egyértelművé vált, hogy a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználattal összefüggésben – a különböző szakmai álláspontok megismerése és azok egyeztetése érdekében is – szükséges a felmerült problémák és hiányosságok teljes körű áttekintése, elemzése érdekében elvi állásfoglalás kiadása.

A jelen elvi állásfoglalás a jelzett területen, komplex eljárás keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indított átfogó vizsgálat eredménye.

Az információgyűjtés módszere alapvetően a nemzetiségi közösségek képviselőivel és szakembereivel folytatott intenzív szakmai egyeztetések sora, valamint az érintettek írásbeli megkeresése útján történő tájékozódás volt. Az Ajbt. 3. § (2) bekezdés d) pontja és 41. § (5) bekezdése, továbbá az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2012. (I. 6.) AJB utasítás 1. számú melléklet 29. § (4) bekezdés b) pontja alapján, eljárásom első szakaszában, 2018 őszén tájékoztatást kértem az országos nemzetiségi önkormányzatoktól és az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságától a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználattal kapcsolatos tapasztalataikról, az általuk észlelt nehézségekről, a nemzetiségi közösségek részéről megfogalmazott konkrét problémákról, igényekről és javaslatokról.

A hozzám beérkezett válaszok feldolgozását követően, 2019 januárjában megkerestem a Miniszterelnökséget vezető minisztert, a Kormány anyakönyvi ügyekért felelős tagját.

Fontosnak tartottam emellett a speciális tudományos megközelítések megismerését és bemutatását is. Tekintettel erre, 2019 májusában tájékoztatást kértem a nyelvtudomány képviselőitől a nemzetiségi közösségek nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatát érintő általános tapasztalataikról, az általuk észlelt nehézségekről, valamint a tudományos munkájuk alapján megfogalmazott konkrét problémákról, igényekről és szakmai javaslataikról. Az írásbeli megkeresések mellett számos tudományos műhelyt kerestem fel és személyes egyeztetést folytattam az ott oktató és kutató szakemberekkel.

⁴ Nemzetiségi ombudsmanhelyettes: Magyarország Alaptörvénye 30. cikk (3) bekezdés és Ajbt. 3. § (2) bekezdés. A közjogi státus teljes megnevezése helyett a továbbiakban felváltva alkalmazom a nemzetiségi ombudsmanhelyettes, illetve a nemzetiségi biztoshelyettes megjelölést.

Hazai és nemzetközi példák megismerése érdekében tanulmányoztam az érintett területen keletkezett és rendelkezésemre álló dokumentumokat, így a releváns hazai jogszabályokat, nemzetközi szerződéseket, a megfogalmazott hazai és nemzetközi ajánlásokat, a gyakorlati tapasztalatokat, illetve a témában készült egyes tudományos értekezéseket is.

Vizsgálatom során az alábbi témaköröket tekintettem át:

- A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat általános kérdései.
- A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést érintő eljárási kérdések.
- A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés szakmai és technikai feltételei.
- Az országos nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatáskörei a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés során.
- A névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai.
- Nemzetiségi anyanyelvhasználat az anyakönyvi eljárások során.
- Nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat más hatósági igazolványokban.

III. Aktuális helyzetkép és megállapítások

Nemzetiségi ombudsmanhelyettesként elsődleges szakmai feladatom, hogy figyelemmel kísérem a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak érvényesülését és ezzel összefüggésben szerzett tapasztalataimról rendszeresen tájékoztatást nyújtsak, illetve felhívjam a nyilvánosság és az érintett intézmények figyelmét a nemzetiségeket érintő jogsértések veszélyére. Ennek keretében lehetőségem van arra, hogy a hatályos jogi szabályozás aggályosnak tartott elemeit és a joggyakorlat anomáliáit megvizsgáljam és azokkal kapcsolatban általános vagy konkrét javaslatokat fogalmazzak meg.

Eljárásom során számos olyan **gyakorlati kérdéssel** találkoztam, amelyek döntő mértékben befolyásolhatják a hatékony jogérvényesülést. E kérdésekhez kapcsolódva **a jelen elvi állásfoglalásban megfogalmazott megállapítások és javaslatok figyelmen kívül hagyása a nemzetiségi jogok sérelmével járhat.** Ugyanakkor a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogok érvényesülésével összefüggésben **strukturális problémákat** nem tártam fel.

3.1. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához való jog alapjogi tartalma, kapcsolata más alapvető jogokkal

A Magyarországon élő nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek joga a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához Alaptörvényben és nemzetközi egyezményekben biztosított alapvető jog. E jog levezethető mind az emberi méltósághoz, mind a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való alapvető jogból. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat a nemzetiséghez tartozó magyar állampolgár nemzetiségi identitásának, önazonosságának egyik alapvető eleme, hozzájárul annak megőrzéséhez, közvetve a nemzetiségi közösségek fennmaradásához. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat emellett szoros kapcsolatban áll a Magyarországon élő nemzetiségek anyanyelvhasználatához való jogával.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában **az önazonosságot kifejező saját névhez és annak viseléséhez minden embernek elidegeníthetetlen joga van, amely az állam által nem korlátozható.** A névjog további elemei, így **a névválasztáshoz, a névváltoztatáshoz, a névmódosításhoz való jog a jogalkotó által alkotmányosan korlátozható alapvető jogok.**

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában **a speciális motivációból történő névváltoztatás,** minthogy az a személy identitásának alapvető meghatározója, saját névhez való jogként **a névjog korlátozhatatlan tartományába tartozik.** Ennek alapján **a nemzetiségi közösséghez tartozó személy által a nemzetiségi önazonosságának kifejezése érdekében kezdeményezett névváltoztatás korlátozhatatlan alapvető jognak tekintendő.**

Mindezek alapján **az állam joga, de intézményvédelmi kötelezettségéből eredően felelőssége is olyan – törvényi szintű – szabályozás és intézményrendszer kialakítása, amely az Alaptörvényben nevesített és nemzetközi kötelezettségvállalásokból származóan a nemzetiséghez tartozó személyeket megillető alapjogok gyakorlását és védelmét megfelelően biztosítja.**

A szabályozás és az intézményrendszer megalkotásánál **a törvényhozó széles döntési jogosultsággal rendelkezik, ennek a döntési szabadságnak a korlátait az Alaptörvény rendelkezései, így különösen az alapjogokra vonatkozó szabályok határozzák meg.**

3.2. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés

Magyarország Alaptörvénye, az Njtv. és az At. széles körben biztosítják a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának gyakorlását. Megállapítható, hogy **az egyéni névhasználati lehetőségek alapvetően kielégítik a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek igényeit, ugyanakkor a jogszabályok végrehajtása során számos nehézség észlelhető.**

A Miniszterelnökséget vezető miniszter által közölt **statisztikai adatokból kitűnik, hogy a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat, különösen a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés, illetve a személyazonosító igazolványban, valamint más hatósági igazolványban a név nemzetiségi nyelven való feltüntetésének jogával viszonylag kevesen élnek.**

A nemzetiségi közösségek tagjainak a lehető legszélesebb körű, alapos tájékoztatása a rendelkezésükre álló nemzetiségi nyelvű egyéni névhasználati lehetőségekről elengedhetetlen feltétele a hatékony joggyakorlásnak, amelyben kiemelt szerepet kell vállalniuk a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek országos és helyi önkormányzatainak, illetve azok képviselőinek.

A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat joga azokat a személyeket illeti meg, akik valamelyik Magyarországon elismert nemzetiséghez tartoznak. A hozzám beérkezett válaszok alapján megállapítható, hogy az identitásvállalás szabadságából következően a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogával nem kizárólag a nemzetiségi közösségekhez tartozók élhetnek. **A nemzetiségi önazonosság vállalása és a nemzetiségi közösséghez tartozásból eredő jogok gyakorlása nem lehet visszaélésszerű. Egyes nemzetiségi jogok gyakorlásának a nemzetiségi hovatartozásról szóló nyilatkozathoz kötése hatékony eszköze lehet a visszaélések megakadályozásának.**

Az Njtv. 11. § (2) bekezdése alapján főszabály szerint a nemzetiséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető, azonban törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály egyes nemzetiségi jogok gyakorlását az egyén nyilatkozatához kötheti. Ebből fakadóan **az At. 46. § (2) bekezdése és 2021. február 28-ig hatályban volt 1. melléklet a) pont 4.8. alpontja az egyén nemzetiséghez való tartozása kérdésében tett nyilatkozatához kötötte a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának gyakorlását.**

Az At. jelenleg hatályos szövege nem tartalmaz a születés bejelentéséről szóló jegyzőkönyv adattartalmára vonatkozó rendelkezést, amely szerint korábban az apának és az anyának az Njtv. 11. §-a, 16. §-a és 1. melléklete, valamint az At. 46. § (1) bekezdés a) és d) pontja alapján nyilatkozatot kellett tennie arról, hogy gyermekük melyik elismert nemzetiséghez tartozik. Az At. 61. § (1) bekezdésének 2021. március 1-jétől hatályos szövegében hivatkozott kormányrendelet, amelyből megismerhető volna a születés bejelentéséről szóló jegyzőkönyv adattartalma, a vizsgálatom lezárásának időpontjában nem volt fellelhető. Az At. 46. § (2) bekezdése szerint a nemzetiségi utónév bejegyzésére irányuló kérelemben arról kell nyilatkozni, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja.

Mindezek alapján **nem egyértelmű, hogy a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog gyakorlása az Njtv. 11. § (2) bekezdése alapján a nemzetiséghez való tartozás kérdésében tett nyilatkozathoz kötött-e.**

Amennyiben a joggyakorlás a nemzetiségi hovatartozás kérdésében tett nyilatkozathoz kötött, az a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának korlátját jelenti, ugyanakkor **ez a korlátozás alkotmányosnak tekinthető.** Ezzel együtt a nemzetiségi hovatartozás kérdésében tett nyilatkozatnak számos szempontból gyakorlati jelentősége is lehet, ahogyan arra a Miniszterelnökséget vezető miniszter is felhívta a figyelmet.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter arra mutatott rá, hogy **az Njtv. 16. § (2) bekezdése kizárólag a nemzetiséghez tartozó személy saját és gyermeke utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához és nemzetisége nyelvének szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez való jogát biztosítja.** Álláspontja szerint, továbbá az At. 44. § (8) bekezdésében meghatározott főszabályra tekintettel a nemzetiséghez tartozó személynek jelenleg nincs joga családi és utónevének a nemzetiségi nyelve szabályai szerinti sorrendben való anyakönyvezéséhez.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei válaszleveleikben felhívták a figyelmet arra, hogy az At. 44. § (8) bekezdése többségében nem egyeztethető össze a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek által használt nyelvek szabályaival, hiszen azokban jellemzően az utónév a családi nevet megelőzi, ezt a tényt az általam megkeresett nyelvészek is megerősítették. Álláspontjuk szerint **a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogába bele kell érteni a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő névsorrendiséget is.**

Megítélésem szerint az Njtv. 16. § (2) bekezdésében és az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjaiban meghatározott rendelkezések nincsenek összhangban egymással. Az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjai ugyanis lehetőséget teremtenek a nemzetiséghez tartozó személynek arra, hogy kérje saját és gyermeke utóneve mellett családi nevének a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezését is. **Véleményem szerint a családi és utónév nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezésére lehetőséget adó rendelkezések magukban foglalják azt is, hogy a nemzetiséghez tartozó személy családi és utónevét az adott nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő sorrendben anyakönyvezzék.**

Részben elfogadható a Miniszterelnökséget vezető miniszternek az az érvelése, hogy az anyakönyvezés vonatkozásában a családi és utónév sorrendiségének – az EAK és az anyakönyvi kivonat rovatos szerkezetéből kifolyólag – csekély mértékű a jelentősége, mivel a születés anyakönyvezése során a gyermek születési családi neve és születési utóneve(i) különálló rovatokban szerepelnek, így ebben az esetben az adott rovat megnevezéséből tűnik ki, hogy az melyik névelemet tartalmazza. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a gyermek szüleinek családi és utónevét egy rovat tartalmazza, így a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelően anyakönyvezett, családi és utónevet ilyen formában viselő szülőnek a születési anyakönyvi kivonat adott rovatában feltüntetett családi és utónevének sorrendjére már az adott nemzetiségi nyelv szabályait kell alkalmazni, még abban az esetben is, ha az eltér a magyar nyelv szabályaitól.

Mindezek alapján felhívom a figyelmet arra is, hogy a korábban hatályban volt Nektv. 12. § (1) bekezdése biztosította a nemzetiséghez tartozó személynek a jogát családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez.

Megítélésem szerint az Njtv. 16. § (2) bekezdésének jelenleg hatályos rendelkezése visszalépésnek tekintendő a korábbi szabályozáshoz képest, ezért kiemelten fontosnak tartom annak a szabályozásnak a visszaállítását, amely – összhangban az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjaiban foglaltakkal – lehetőséget teremt a nemzetiséghez tartozó személyek számára családi és utónevük nemzetiségi nyelv szabályai szerinti anyakönyvezésére.

Az At. 47. § (1) bekezdése kimondja, hogy a házassági név a Ptk. szabályai szerint képezhető. A hozzám beérkezett tájékoztatások értelmében az egyes nemzetiségi nyelvek a Ptk.-tól eltérő szabályok alapján is lehetőséget teremtenek a házassági névviselésre, ugyanakkor az országos nemzetiségi önkormányzatok tájékoztatása szerint a házassági névviselés Ptk. 4:27. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott szabályok között megtalálhatók az adott nemzetiségi nyelv szabályainak is megfelelő névviselési formák, így a nemzetiségi közösséghez tartozó személyek megtalálhatják a számukra, illetve nemzetiségi nyelvük szabályainak is megfelelő házassági névviselési formát.

Az At. 73/A. § (7) bekezdése írja elő az olyan nemzetiségi nyelv szabályai szerint bejegyzett családi és utónevek vagy házassági nevek magyar ábécé betűivel való kötelező átírását, amelyek a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaznak. **Az At.-ben előírt transzkripció összeegyeztethető a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat alapjogi tartalmával és alapvetően a közérdeket szolgálja,** amennyiben az átírásra a lehető legpontosabban kerül sor, figyelemmel az adott nemzetiségi nyelv lényeges elemeire is.

A transzkripciót érintő nehézségekre mind a nemzetiségi közösségek képviselői és a nyelvészek, mind a Miniszterelnökséget vezető miniszter felhívta a figyelmet. Megjegyzendő egyúttal, hogy a transzkripciót sok esetben az elavult útmutatók, szabályzatok is nehezítik.

Megítélésem szerint a nemzetiségi nyelvű családi és utónevek vagy házassági nevek átírását érintő kérdésekben az országos nemzetiségi önkormányzatok állásfoglalását kell irányadónak tekinteni. A transzkripció kérdésében szükség volna arra, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok az egyes nemzetiségi nyelvek vonatkozásában egységes és egyértelmű szabályokat határozzanak meg, ezzel is elősegítve a hatékony hatósági jogalkalmazást. Egyetértek a Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontjával, amely szerint a hatósági jogalkalmazók munkájának segítése érdekében indokolt volna az országos nemzetiségi önkormányzatok részéről olyan útmutató kidolgozása, amely tartalmazná és egyértelművé tenné a nem latin betűs ábécét használó nemzetiségi nyelvek esetében a magyar ábécé betűinek való pontos megfeleltetést.

3.3. A nemzetiségi utónévjegyzék összeállítása, módosítása, elérhetősége, az országos nemzetiségi önkormányzatok állásfoglalása

A Njtv. 16. § (2) bekezdése szerint a nemzetiséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához és nemzetiségi nyelvének szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez. Ezt a rendelkezést az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjai több helyen is megerősítik. Az At. 46. § (3) bekezdése alapján a választható nemzetiségi utóneveket az érintett országos nemzetiségi önkormányzatok által összeállított és közzétett nemzetiségi utónévjegyzék tartalmazza. Az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja kimondja, hogy a nemzetiségi utónévjegyzék összeállításáról az országos nemzetiségi önkormányzat át nem ruházható hatáskörben, minősített többséggel dönt.

A bemutatott rendelkezések, amelyek a választható nemzetiségi utónevek jegyzéke összeállításának feladatát az országos nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatáskörébe utalják, a névválasztáshoz való jog vonatkozásában tartalmaznak – alkotmányossági szempontból nem kifogásolható – korlátozásokat. **Álláspontom szerint az adott nemzetiségi közösség utónévadási hagyományait, szokásait és nyelvének szabályait ismerő országos nemzetiségi önkormányzatok szerepvállalása biztosítja annak, hogy a névjog az emberi méltóságból levezethető alapjogként érvényesülhessen. Az országos nemzetiségi önkormányzatok autentikus szervként látják el a nemzetiségi utónévjegyzék összeállítását érintő feladat- és hatásköreiket, amely fontos – alkotmányossági szempontból is nélkülözhetetlen – garanciáját jelenti a személyiséghez fűződő jogok védelmének.**

Kiemelendő, hogy a nemzetiségi utónévjegyzékek szükség szerinti módosítására, illetve aktualizálásra az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja és az At. 46. § (4) bekezdése ad lehetőséget és teremt egyben kötelezettséget is. Az országos nemzetiségi önkormányzatok nemzetiségi utónévjegyzékek összeállítását érintő feladat- és hatásköreiről tett megállapítások alapján nem vitatható, hogy azok a nemzetiségi utónévjegyzékek módosítását érintően is fontos garanciát jelentenek, egyben – a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségének jóváhagyásával – **kötelezettségük az érintett utónév nemzetiségi utónévjegyzékbe történő felvétele.**

Pozitívként értékelem, hogy az At. 2017. január 1-jei módosításával az At. 46. § (4) bekezdése alapján mind a családi nevek, mind az utónevek anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. Fontosnak tartom ugyanakkor felhívni a figyelmet arra, hogy az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja kizárólag a nemzetiségi utónévvel kapcsolatos megkeresésről való döntést utalja az országos nemzetiségi önkormányzat feladat- és hatáskörébe. Tekintettel erre, **indokoltnak tartom az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja módosításának megfontolását, hogy megteremtődjön az összhang az országos nemzetiségi önkormányzat Njtv.-ben és At.-ben szabályozott a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jogot érintő feladat- és hatáskörei között.**

Az At. 46. § (4) bekezdése szerint a nemzetiségi utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett vagy az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv megkeresi az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot, amely az állásfoglalását a megkereséstől számított 30 napon belül adja meg. **Az országos nemzetiségi önkormányzatok nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről szóló állásfoglalását, már az At. 2021. március 1-jén hatályba lépett módosítását megelőzően is sok esetben nem az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek kérték.** Ahogyan ez a Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatásából is kiderül, **az utónév anyakönyvezhetőségéről szóló állásfoglalás magánúton is beszerezhető, a kialakult és azóta az At.-ben rögzített gyakorlat ugyanakkor bizonytalan helyzetet teremthet.**

A félreértések és az ellentmondások elkerülése érdekében **megítélésem szerint észszerű és kívánatos megoldás volna, ha az országos nemzetiségi önkormányzatok utónevek anyakönyvezhetőségét érintő állásfoglalásait főszabály szerint az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek tisztviselői hivatali úton szereznék be,** hiszen azoknak a feladatkörük gyakorlásával összefüggő minden szükséges anyagi és eljárásjogi szabály ismeretével rendelkezniük kell. **Az állásfoglalás magánúton való**

beszerzése kivételes esetekben – például az utónévjegyzékben még nem szereplő név esetén – volna megengedhető.

Kiemelt jelentősége van annak, hogy akár közvetlenül az érintett, akár az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv keresi meg az országos nemzetiségi önkormányzatot utónevek anyakönyvezhetőségét érintő állásfoglalás megadása céljából, az országos nemzetiségi önkormányzat az At. 46. § (4) bekezdése alapján 30 napon belül foglaljon állást az utónév anyakönyvezhetőségének kérdésében.

Az országos nemzetiségi önkormányzat határidő megtartásával történő állásfoglalása más szempontból is jelentőséggel bír. Az At., valamint a Ptk. rendelkezései alapján a szülőknek a gyermek családi és utónevét főszabály szerint a születés anyakönyvezésekor, de legkésőbb az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság felhívásának közlésétől számított 30 napon belül meg kell állapítaniuk. Amennyiben a szülők az At. 46. § (1) bekezdés a) pontja alapján gyermeküknek az adott nemzetiségi nyelvnek megfelelő, a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónevet kívánnak adni, az érintett országos nemzetiségi önkormányzat nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről határidőben kiadott állásfoglalásának kiemelt jelentősége van. Ezt segíti elő egyrészt az At. 2021. március 1-jén, másrészt az Njtv. 2020. július 1-jén hatályba lépett módosítása.

Az At. 46. § (4) bekezdése a korábbi gyakorlatot törvényben rögzítve lehetővé teszi, hogy a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett keresse meg az országos nemzetiségi önkormányzatot. Ezzel már az anyakönyvi esemény előtt felvehető a szülők által anyakönyvezni kívánt nemzetiségi utónév a nemzetiségi utónévjegyzékbe.

Az Njtv. 89. §-a továbbá kiegészült egy d) ponttal, amely rögzíti, hogy az országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlésének ülését 15 napon belüli időpontra össze kell hívni közigazgatási szerv megkeresésére, amennyiben az indítvány a nemzetiségi önkormányzat egyetértésének, véleményének vagy állásfoglalásának beszerzésére irányul. Megítélésem szerint ez a módosítás lehetőséget teremt arra, amennyiben az At. 46. § (4) bekezdése alapján nem az érintett, hanem az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv keresi meg az országos nemzetiségi önkormányzatot egy utónév anyakönyvezhetőségét érintő állásfoglalás megadása érdekében, az országos nemzetiségi önkormányzat a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő utónév vonatkozásában a rendelkezésre álló 30 napon belül állást tudjon foglalni a szülők által választott utónév anyakönyvezhetőségéről.

Kiemelendő, hogy amennyiben közvetlenül az érintett keresi meg az országos nemzetiségi önkormányzatot állásfoglalásának beszerzése érdekében, jogszabály nem határoz meg határidőt az országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlésének összehívására, az állásfoglalást azonban ebben az esetben is 30 napon belül kell megadni.

Szükségesnek tartom felhívni a figyelmet arra, hogy **az országos nemzetiségi önkormányzatoknak a nemzetiségi utónévjegyzékek összeállítása, módosítása és az egyes utónevek anyakönyvezhetőségéről kiadott állásfoglalások megadása során szem előtt kell tartaniuk a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat alkotmányos korlátjait, különösen az adott nemzetiség utónévadási hagyományait, szokásait és nyelvének szabályait, gyakorlatuk nem lehet túlságosan megengedő, emellett törekedniük kell a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogát érintő visszaélések megakadályozására is.**

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján a hatékony jogalkalmazás és joggyakorlás szempontjából meghatározó jelentőséget tulajdonítok annak a kérdésnek, hogy **az országos nemzetiségi önkormányzatok a nemzetiségi utónévjegyzékek összeállítása során a nemzetiségi utónév mellett tüntessék fel annak magyar megfelelőjét, illetve amennyiben az utónév a magyar ábécé betűitől eltérő karaktert tartalmaz, az utónév átírása során alkalmazandó latin betűs írásmódot is.** Megjegyzendő, hogy az At. 2021. március 1-jén hatályba lépett 46. § (5) bekezdése rögzíti az országos nemzetiségi önkormányzat által összeállított és vezetett nemzetiségi utónévjegyzék kötelező tartalmi elemeit, amely rendelkezés a hatékony jogérvényesítést és jogalkalmazást hivatott előmozdítani.

A nemzetiségi utónévjegyzékek nyomtatott formában történő kiadására legutóbb 2004-ben került sor, a vizsgálat megindításakor ezek **túlnyomó többségben kizárólag könyv formájában voltak elérhetők.** Az egyes nemzetiségi utónévjegyzékek átfogó felülvizsgálatát a hozzám beérkezett válaszok alapján a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata (2015) és az Országos Roma Önkormányzat (2018) végezte el.

A számomra adott tájékoztatás, illetve a 429/2017. Korm. rendelet 1. számú melléklete alapján, amely – a korábbi szabályozással ellentétben – az anyakönyvezető hivatali felszerelése között nem nevesíti a nemzetiségi utónévjegyzékeket. Megállapítható, hogy **a nemzetiségi utónévjegyzékek országos szinten eltérő módon álltak rendelkezésre az érintettek, illetve a jogalkalmazó anyakönyvezetők, anyakönyvi szervek tisztviselői számára. Megítélésem szerint a korábban tapasztalható korlátozott hozzáférés nem segítette elő a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog hatékony érvényesülését.**

Előremutatónak tartom, hogy a vizsgálatom megindítását követően az At. 2021. március 1-jén hatályba lépett 46. § (5) bekezdése a nemzetiségi utónévjegyzéknek az országos nemzetiségi önkormányzat honlapján történő közzétételét írja elő.⁵ Megítélésem szerint az online formában való közzététel nem csupán a hatékony joggyakorlást és jogalkalmazást teszi lehetővé, hanem a nemzetiségi utónévjegyzék szükség szerinti, rugalmasabb módosítását is. A hozzám érkezett válaszlevelek alapján az utónévjegyzékek elektronikus formában történő közzétételével az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői is egyetértettek, ennek kiemelt jelentőségére pedig a Miniszterelnökséget vezető miniszter is felhívta a figyelmet. **Fontosnak tartom azonban, hogy az állam pénzügyi forrásokkal is támogassa a nemzetiségi utónévjegyzékek elektronikus formában történő közzétételét és folyamatos elérhetőségét,** amellyel összefüggésben az országos nemzetiségi önkormányzatoknak az utónévjegyzékek felülvizsgálatát végző szakértők megbízását, a szükséges informatikai fejlesztések elvégzését érintő költségei merülhetnek fel.

⁵ Az At. 46. § (5) bekezdésének 2021. március 1-jei hatályba lépését követően az alábbi országos nemzetiségi önkormányzatok honlapján érhető el online formában a nemzetiségi utónévjegyzék: Bolgár Országos Önkormányzat, Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata, Országos Horvát Önkormányzat, Országos Lengyel Önkormányzat, Országos Örmény Önkormányzat, Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, Országos Ruszin Önkormányzat, Szerb Országos Önkormányzat, Országos Szlovák Önkormányzat, Országos Szlovén Önkormányzat.

3.4. Az anyakönyvezés szakmai és technikai feltételei

Az országos nemzetiségi önkormányzatok egybehangzó megállapítása, hogy az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek tisztviselői nem ismerik az egyes nemzetiségi nyelveket, ezáltal nem tudják alkalmazni azok írásmódját és egyéni névhasználatra vonatkozó szabályait. Általános tapasztalatuk az, hogy az érintett tisztviselők nincsenek kellő mértékben felkészülve a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatot érintő egyes feladatok ellátására.

Az At. 46. § (4) bekezdése alapján anyakönyvvezetőtől, illetve anyakönyvi szervtől kevés megkeresés érkezik az országos nemzetiségi önkormányzatokhoz, ám ezek nem minden esetben indokoltak, sokszor előfordul, hogy olyan utónévre vonatkozik a megkeresés, amely szerepel a nemzetiségi utónévjegyzékben.

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter arról adott tájékoztatást, hogy **a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés oktatására speciális szabályok nem vonatkoznak, az At. ezzel kapcsolatos rendelkezései a Szakvizsgarendelet 5. melléklet 48. pontja alapján értelemszerűen az általános anyakönyvi szakvizsga felkészítő tanfolyamának részét képezik, külön szakmai anyag azonban a témával kapcsolatban nem készült.** Ezzel szemben az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei fontosnak tartják az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek tisztviselői ismeretanyagának ilyen irányú bővítését.

Mindezek alapján megállapítható, hogy **az anyakönyvi szakvizsga felkészítő tanfolyamának részét képezik ugyan a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés egyes kérdései, ugyanakkor indokolt volna a tananyag specifikus továbbfejlesztése a nemzetiségi közösségek szakembereinek célzott bevonásával.**

Álláspontom szerint meghatározó jelentősége van annak, hogy a nemzetiségi nyelven történő anyakönyvezésre az adott nemzetiségi nyelv szabályai szerint és betűkészletével kerüljön sor. Erre mind a nemzetiségi közösségek képviselői, mind a nyelvtudomány művelői felhívták a figyelmemet, kiemelve, hogy az adott nemzetiségi nyelv írásképe része és kifejezője a nemzetiséghez tartozó személy önazonosságának.

Az anyakönyvi eljárás során használt EAK rendszer, ahogyan arról a Miniszterelnökséget vezető miniszter is tájékoztatott a 2014. július 1-jei bevezetése óta **tartalmazza valamennyi Magyarországon elismert nemzetiség által használt nyelv betűkészletét.** Megállapítható, hogy a magyar nyelvtől eltérő betűkészlet használatára alkalmas számítástechnikai eszközök rendelkezésre állnak. Fontosnak tartom, hogy a rendelkezésre álló betűkészletek kiegészítésére, bővítésére szükség szerint, illetve igény esetén informatikai fejlesztés útján lehetőség nyíljon.

3.5. A nemzetiségi származás anyakönyvi kivonaton történő feltüntetése

A hozzám beérkezett egyedi panaszból, az ahhoz csatolt születési anyakönyvi kivonatból, illetve a német nemzetiségi szószóló 2015-ben elhangzott parlamenti felszólalásából kitűnik, hogy **az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjai alapján kiállított anyakönyvi kivonaton szerepel az érintett személy nemzetiségi hovatartozása,** azt magyar és nemzetiségi nyelven is feltüntetésre kerülő „Születési anyakönyvi kivonat (...) nemzetiséghez tartozó személyről” felirat egyértelműen rögzíti.

Egyetértek a Miniszterelnökséget vezető miniszterrel abban, hogy egyes nemzetiségi jogok gyakorlását az Njtv. 11. § (2) bekezdése szerint törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály az egyén nyilatkozatához kötheti. Az At. az egyén nemzetiséghez való tartozása kérdésében tett nyilatkozatához köti a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának gyakorlását, amelyet alkotmányossági szempontból nem tekintek kifogásolhatónak. Természetesen az anyakönyvi kivonaton, illetve személyazonosító igazolványban nemzetiségi nyelven szereplő családi és utónévből következtethetni lehet az egyén nemzetiségi hovatartozására. Ugyanakkor rendkívül fontosnak tartom felhívni a figyelmet a Kisebbségi Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága véleményeire, amelyek szerint **a nemzetiségi származás személyazonosító okmányokban vagy a közigazgatási szervek belső nyilvántartásában való kötelező rögzítése ellentétes az identitásvállalás szabadságának jogával**, amelyet az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése mellett a Keretegyezmény 3. cikk 1. bekezdése is biztosít.

Megítélésem szerint **az érintett által** az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv előtt, az At. 46. § (2) bekezdése alapján **tett nyilatkozat kielégítő alapja a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat**hoz való jog gyakorlásának. Aggályosnak és a nemzetiségi önazonosság szabad vállalásához való jog egyértelmű korlátozásának tartom azt a gyakorlatot, amely alapján az anyakönyvi kivonat kötelezően megjeleníti az érintett személy nemzetiségét.

3.6. A névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai

A 19. század második és a 20. század első felében felerősödő névmagyarosítási mozgalom a nemzetiségi közösségek képviselőinek álláspontja szerint erőteljesen érintette a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek tagjait. A nemzetiségi nyelvű családi és utónév használata mindig is meghatározója volt az egyén identitásának, kifejezője nemzetiségi közösséghez való tartozásának. Álláspontom szerint alapjogi szempontból nagy jelentősége van annak, hogy az At. 49. § (1) bekezdése a magyar állampolgár születési családi, illetve utóneve megváltoztatásának engedélyezésére lehetőséget ad. Az At. 49. § (4) bekezdés a) pontja és (5) bekezdés a) pontja szerint a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett nevet eredményező névváltoztatás kizárólag különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén engedélyezhető.

Pozitívan értékelem, hogy a Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása szerint a névváltoztatási ügyekben eljáró Budapest Főváros Kormányhivatala minden névváltoztatási ügyben különös méltánylást érdemlő körülményként értékeli, ha a kérelem az ügyfél egyenes ági felmenője által viselt – adott esetben a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett – családi név felvételére irányul. Budapest Főváros Kormányhivatala gyakorlata megegyezik a nemzetiségi közösségek képviselőinek álláspontjával és megfelel Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásaiból származó elvárásoknak is.

3.7. Anyanyelvhasználat

Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése szerint a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyeknek joga van az anyanyelvhasználatához. A nemzetiségi anyanyelv használatához való alapvető jog szoros kapcsolatban áll a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogával.

Az Njtv. 5. § (1) bekezdése alapján a nemzetiséghez tartozó személy nyelvhasználatának feltételeit – külön törvényben meghatározott esetekben – az állam biztosítani köteles. Az At. 1. § (1) bekezdésében felsorolt anyakönyvi eljárások közül az At. 2. §-ában meghatározottak minősülnek közigazgatási hatósági eljárásnak, amelyekben az Njtv. 5. § (2) bekezdése szerint az anyanyelv használatát a vonatkozó eljárásjogi törvény, az Ákr. biztosítja. **Az At. 2. §-ában felsorolt anyakönyvi eljárásokban nemzetiségi nyelvhasználati igény esetén tolmácsot kell alkalmazni, amelynek költségeit az állami viseli.**

Az anyakönyvi eljárások közül kiemelendők a házasságkötési, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése iránti szándék bejelentésére irányuló eljárások, amelyek közigazgatási hatósági eljárásnak minősülnek, ezek során az Ákr. rendelkezései, valamint az At. 17. § (2) bekezdése, illetve az At. 31. § (2) bekezdése alapján tolmácsról az eljáró hatóságnak kell gondoskodnia. Ezzel szemben **a házasságkötés, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nem minősül közigazgatási hatósági eljárásnak**, az At. 29. § (3) bekezdése, illetve az At. 41. § (3) bekezdése szerint **tolmácsról a házasulóknak, illetve a feleknek kell gondoskodnia.**

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján ennek a különbségtételnek az indoka, hogy a házasságkötés, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése magánjogi aktusnak minősül, így értelemszerűen nem vonatkoznak azokra az Ákr. rendelkezései. A Miniszterelnökséget vezető miniszter jogi érvelése pontos, ennek ellenére a nemzetiségi közösségek, illetve azokhoz tartozó személyek igénye esetén – az Alaptörvényben és az Njtv.-ben biztosított speciális, az anyanyelvük használatát garantáló jogaikra tekintettel – **indokoltnak tartom a nemzetiségi anyanyelvhasználat lehetőségének kiterjesztését a házasságkötésre, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére is azzal, hogy a tolmácsolás költségét az anyakönyvi eljárások során ezekben az esetekben is az állam viselje.**

3.8. Illetékek

Az Itv. 2021. január 1-jétől hatályos 2. melléklete alapján **nem esik közteherfizetési kötelezettség alá** a családi jogviszonnyal kapcsolatos eljárások közül **a nemzetiségek anyakönyvi adatainak első ízben történő kijavítására irányuló eljárás.** Amennyiben az eljárásra nem első ízben kerül sor az eljárási illeték mértékét az Itv. 29. § (1) bekezdése határozza meg.

A születési név megváltoztatására irányuló kérelem az Itv. alapján nem illetékmentes. Ennek megfelelően a születési név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelően képzett családi és/vagy utónévre történő módosítását kezdeményező személyt illetékfizetési kötelezettség terheli. Az eljárási illeték mértékére az Itv. 29. § (1) bekezdésében előírt általános tételű eljárási illetéket kell megfizetni.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint nem indokolt a születési név megváltoztatására vonatkozó eljárás illetékének mérséklése vagy az eljárás illetékmentessé tétele, ugyanakkor megfontolandónak tartja Budapest Főváros Kormányhivatalának javaslatát. E szerint, amennyiben a névváltoztatás a kérelmező kiskorúságának idején, a törvényes képviselő kérelmére történt, akkor – amennyiben a kérelme az eredeti családi nevének visszavételére irányul – az ismételt névváltoztatásért ne az emelt összegű illetéket kelljen megfizetnie. Ez a módosítás értelemszerűen nem kizárólag a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek névváltoztatási eljárására terjedne ki.

Álláspontom szerint Budapest Főváros Kormányhivatalának javaslata támogatandó. Ugyanakkor fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek körében jellemzően a 19. század második, illetve a 20. század első felében volt intenzív – akár vélt vagy valós társadalmi nyomás hatására, akár belső meggyőződésből – a névmagyarosítás. Tekintettel erre, álláspontom szerint Budapest Főváros Kormányhivatalának javaslatában meghatározott kedvezményezett kör a hazai nemzetiségi közösségekhez tartozókat már csak rendkívül kis arányban érintené.

3.9. Hatósági igazolványok

Az Njtv. 16. § (3) bekezdése teremt lehetőséget arra, hogy a nemzetiséghez tartozó személy kérelmére a személyazonosító igazolványon, illetve más hatósági igazolványon szereplő nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelvén is tartalmazza. A Miniszterelnökséget vezető miniszter szerint a személyazonosító igazolványban az érintett személy nemzetiségi neve kizárólag az EAK-ban bejegyzett formában jeleníthető meg. Tekintettel azonban arra, hogy **az EAK rendszer rovatos szerkezetű, az érintett családi és utónevének nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő sorrendisége abból nem derül ki.** Emellett az Nytv. 35. § (1) bekezdése kimondja, hogy a nyilvántartásban és annak alapján kiadott iratokban a családi név megelőzi az utónevet.

Álláspontom szerint az Njtv. 16. § (3) bekezdése azzal, hogy lehetőséget teremt arra, hogy a személyazonosító igazolvány az érintett nevét nemzetisége nyelvén tartalmazza, eltérésre ad lehetőséget az At. 44. § (8) bekezdésében és az Nytv. 35. § (1) bekezdésében meghatározott főszabálytól. Ennek alapján a nemzetiséghez tartozó személy személyazonosító igazolványában nemzetiségi nyelven is szereplő családi és utónevének sorrendiségére is az adott nemzetiségi nyelv szabályai az irányadók. A hozzám érkező konkrét panasz alapján is megállapítható, hogy a személyazonosító igazolvány nem az adott nemzetiségi nyelv szabályai szerinti sorrendben tartalmazza az érintett családi és utónevét. Tekintettel erre, **fontosnak tartom, hogy az anyakönyvben és az ennek alapján kiadott okiratokban a családi és az utónév sorrendjét az adott nemzetiségi nyelv szabályai határozzák meg.**

A Miniszterelnökséget vezető miniszter arról tájékoztatott, hogy **a személyazonosító igazolványon kívül nincsen olyan hatósági igazolvány, amely a nemzetiséghez tartozó személy nevét nemzetiségi nyelven is tartalmazhatja.**

Előre mutatónak tartom, hogy az Útv. és az At. módosításának kezdeményezésével a Kormány – az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága és a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek igényeinek megfelelően – lehetőséget kíván teremteni arra, hogy a nemzetiséghez tartozó személy – a személyazonosító igazolványhoz hasonló módon, az

anyakönyvből átvett adatból – **a magyar hatóságok által kiállított magánútlevélen is kérhesse a nemzetiségi nevének feltüntetését.**

Megítélésem szerintem **az Njtv. 16. § (3) bekezdése további lehetőséget kínál arra a nemzetiségi közösségek vezetői számára, hogy – erre irányuló igény esetén – kezdeményezzék annak biztosítását, hogy más hatósági igazolvány is tartalmazhassa a nemzetiséghez tartozó személy kérelmére – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nevét nemzetisége nyelvén.**

IV. Nemzetközi jogi környezet

Az európai jogi térben a névhasználatához való jog belső, nemzeti jogi szabályozását meghatározó tényezők – történelmi előzmények, nyelvi hagyományok – között a vállalt nemzetközi kötelezettségek meghatározó szerepet játszanak. A jelen elvi állásfoglalásban ezért szükséges és egyúttal célszerű is a Magyarország által vállalt főbb vonatkozó **nemzetközi kötelezettségek áttekintése**.

4.1. A névjog egyes nemzetközi egyezményekben és nemzetközi bírói fórumok gyakorlatában

Az EJEE⁶ 8. cikk 1. bekezdése szerint mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák. Az **Emberi Jogok Európai Bírósága** (a továbbiakban: **EJEB**) az EJEE betartásának felügyeletére létrehozott állandó bírói fórum.⁷

Az EJEB több ítéletében foglalkozott a névjog témakörével. Ítélezési gyakorlata szerint a saját névhez és a névhasználatához való jogot egyértelműen az EJEE 8. cikk 1. bekezdéséből vezeti le. Bár az EJEE 8. cikke nem tartalmaz kifejezett rendelkezést a névjogra vonatkozóan, de a név, mint a személy önazonosságát és családhoz való tartozását kifejező eszköz szoros kapcsolatban áll az egyén magán- és családi életével. Az a tény, hogy közérdek fűződik a nevek használatának szabályozásához, nem elégséges ahhoz, hogy az egyén nevét érintő kérdésekben ne vegyék figyelembe a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogot.⁸ Az EJEB ítéleteiben kifejtett érvelése szerint: „*a nevek alapvető szerepet játszanak a személyek azonosításában*”,⁹ a nemzetközi bírói fórum ugyanakkor azt is „*megjegyzi, hogy a vizsgált területen az államok széleskörű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek*”.¹⁰ Az EJEB álláspontja szerint, ha egy állam nem engedélyezi az egyén számára, hogy az általa kívánt nevet viselje, az beavatkozást jelent a személy magánéletébe, az állami beavatkozás, korlátozás vonatkozásában pedig vizsgálni kell egyrészt az egyéni névhasználatához való jogot, másrészt a névválasztás szabályozásához fűződő közérdeket.¹¹

A Daróczy kontra Magyarország ítéletében az EJEB kiemelte:

*„[A]z államok a névszabályozás terén széleskörű mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, nem hagyhatják figyelmen kívül a nevek fontosságát a magánszemélyek életében: a név az önazonosság, az önmeghatározás központi eleme. A névviseléshez, illetve a névváltoztatáshoz való jog korlátozása igazolt és releváns indokok nélkül nem egyeztethető össze az [EJEE] 8. cikkének céljával.”*¹²

⁶ Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény.

⁷ EJEE 19. cikk.

⁸ Burghartz v. Switzerland, 1994. február 2., Series A no. 280-B, § 24.; Stjerna v. Finland, 1994. november 25., Series A no. 299-B/, § 37.

⁹ Daróczy kontra Magyarország, 2008. július 1., no. 44378/05, § 26. További releváns ügyek: Stjerna v. Finland, 1994. november 25., Series A no. 299-B/, § 39.; Johansson v. Finland, 2007. szeptember 6., no. 10163/02, § 37.

¹⁰ Daróczy kontra Magyarország, 2008. július 1., no. 44378/05, § 27., ld. még Stjerna v. Finland, 1994. november 25., Series A no. 299-B/, § 39.

¹¹ Daróczy kontra Magyarország, 2008. július 1., no. 44378/05, § 28.

¹² U.o. § 32.

A névjogba való beavatkozás során a korlátozás törvényes céljára való formális hivatkozás, így például az állami népességnylvántartás közhitelességének biztosítása, mások jogainak konkrét sérelme nélkül nem igazolhatja e jog korlátozását.¹³

Az Európai Unió **Alapjogi Chartájának** 7. cikke – hasonlóan az EJEE 8. cikk 1. bekezdéséhez – a magán- és családi élet tiszteletben tartásának jogát mindenki számára biztosítani rendeli.

Az **Európai Unió Bírósága** (a továbbiakban: **EUB**) joggyakorlatában szintén foglalkozott a névjogot érintő kérdésekkel. Az EUB az Ilonka Sayn-Wittgenstein ügyben hozott ítéletében¹⁴ kimondta:

„[V]alamely személy neve azonosságának és magánéletének alkotóeleme, amely védelmét az [Alapjogi Charta] 7. cikke, valamint az [EJEE] 8. cikke biztosítja. Bár ezen egyezmény 8. cikke kifejezetten nem utal a nevekre, valamely személy neve a személyazonosítás és a családdhoz való kötődés eszközeként igenis érinti az adott személy magán- és családi életét”.¹⁵

Az EUB több ítéletében azt is megállapította, még ha az uniós jog jelen állapotában valamely személy nevének meghatározására vonatkozó szabályozás a tagállamok hatáskörébe tartozik is, a tagállamoknak hatáskörük gyakorlása során tiszteletben kell tartaniuk az uniós jogot.¹⁶

4.2. Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményének rendelkezései

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1994. november 10-én fogadta el a **Keretegyezmény** szövegét. A nemzetközi szerződés 1995. február 1-jén nyílt meg aláírásra, és 1998. február 1-jén lépett hatályba. Az angol és francia nyelven egyformán hiteles szerződés 27. cikke értelmében nem csak az Európa Tanács tagállamai, hanem – a Miniszteri Bizottság meghívása nyomán – a Keretegyezményhez csatolt magyarázó megjegyzések szerint a korabeli európai biztonsági és együttműködési folyamatban részes államok számára állt nyitva. Az azóta eltelt több mint két évtized alatt az Európa Tanács jelenlegi 47 tagállama közül 43 aláírta, 39 állam ratifikáció útján a nemzeti jogrendszerének részévé is tette. Ezzel a Keretegyezmény az Európa Tanács égisze alatt kidolgozott és aláírásra megnyitott több mint kétszáz szerződés között – az EJEE mögött – a második helyen áll a ratifikáló államok számát tekintve. Magyarország az elsők között írta alá és ratifikálta a dokumentumot.¹⁷

¹³ Stjerna v. Finland, 1994. november 25., Series A no. 299-B/, § 39.; Johansson v. Finland, 2007. szeptember 6., no. 10163/02, § 35.; Daróczy kontra Magyarország, 2008. július 1., no. 44378/05, § 32.

¹⁴ 2010. december 22-i Ilonka Sayn-Wittgenstein kontra Landeshauptmann von Wien ítélet, C-208/09., EU:C:2010:806.

¹⁵ U.o. 52. pont.

¹⁶ 2003. október 2-i Carlos Garcia Avello kontra belga állam ítélet, C-148/02., EU:C:2003:539, 25. pont, 2008. október 14-i Stefan Grunkin és Dorothee Regina Paul ítélet, C-353/06., EU:C:2008:559, 16. pont, 2010. december 22-i Ilonka Sayn-Wittgenstein kontra Landeshauptmann von Wien ítélet, C-208/09., EU:C:2010:806, 38. pont.

¹⁷ Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről szóló 1999. évi XXXIV. törvény, kihirdetve: 1999. március 31.

A nemzeti kisebbségek védelme számára Európában rendelkezésre álló, változó hatékonyságú nemzetközi mechanizmusok között – a későbbiekben említendő Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája mellett – a Keretegyezmény központi szerepet játszik. Az említett adatok önmagukban is beszédesek, sokkal meghatározóbb azonban az a tény, hogy több mint húsz év után az európai jogi térben a Keretegyezmény kiemelt viszonyítási pont lett, az egyetlen, jogi kötőerővel bíró, átfogó nemzetközi kisebbségvédelmi szerződésnek tekinthető.

A Keretegyezmény által bevezetett monitoring vizsgálat elvi alapjait a preambulumban meghatározott deklaráció jelenti, amely szerint a pluralista és valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást. Ez szükséges ugyanis a tolerancia és a párbeszéd légkörének megteremtéséhez, vagyis ahhoz, hogy a kulturális különbözőség ne a megosztottság, hanem a gazdagodás forrása és tényezője legyen minden társadalom számára.

Erre tekintettel egy-egy konkrét vállalás is megerősíti a nemzeti kisebbségi identitásvállalás, illetve a kisebbségi nyelven történő névhasználat jogát.

***Keretegyezmény 3. cikk 1.** Minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek joga van szabadon megválasztani, hogy kisebbségiként kezeljék-e vagy sem, és ebből a választásából vagy e választásával összefüggő jogainak gyakorlásából semmiféle hátránya ne származzék.*

***Keretegyezmény 11. cikk 1.** A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy elismerik minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személynek azon jogát, hogy család- és utónevét kisebbségi nyelven használhassa, ugyancsak ennek hivatalos elismeréséhez való jogot, jogrendszerükben szabályozottaknak megfelelően.*

4.2.1. A Tanácsadó Bizottság szerepe és megállapításai a szabad identitásvállalásról és a kisebbségi nyelven történő egyéni névhasználat jogáról

A védeni rendelt kisebbségi jogok végrehajtásának ellenőrzése során a Keretegyezmény által létrehozott és monitoring feladattal megbízott Tanácsadó Bizottság értelmezési kereteket, standardokat alakított ki,¹⁸ amelyekre döntéseik során más nemzetközi szervezetek és intézmények – az EBESZ-től az Európai Unión át az EJEB-ig – is folyamatosan és egyre gyakrabban hivatkoznak. A szerződő államok nemzeti jogrendszerei szempontjából pedig feltételezhetjük, de legalábbis remélhetjük, hogy a Keretegyezményben foglalt kisebbségi jogok az államok alkotmányos identitásának részévé váltak.

Az 1998 és 2020 között folytatott, eddig összesen öt monitoring ciklus során a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága közel kétszáz országjelentést vizsgált meg, ennek megfelelően jelentős számú országlátogatást hajtott végre és ezek eredményeként hasonló nagyságrendben fogadott el független szakmai véleményeket.

¹⁸ Keretegyezmény 26. cikk 1. bekezdés.

A Tanácsadó Bizottság az általa folytatott országlátogatások során több szempontból is kiemelt figyelmet szentelt a nemzeti kisebbségek szabad identitásvállalás és a kisebbségi nyelven történő egyéni névhasználat vizsgálatára. A szabad identitásvállalás és a kisebbségi nyelven történő egyéni névhasználat hangsúlyosan megjelenik a Tanácsadó Bizottság vizsgálataiban és az ezekről készült kommentárokból és véleményekben is.

Vizsgálatomban a rendelkezésre álló dokumentumok közül a Tanácsadó Bizottság harmadik és negyedik tematikus kommentárjában (2012, 2016) foglalt megállapításokat,¹⁹ a Magyarország monitoring vizsgálatát követően 2016-ban, illetve 2020-ban elfogadott véleménynek a szabad identitásvállalásra és a kisebbségi nyelven történő egyéni névhasználatra vonatkozó megállapításait tekintetem át.

4.2.2. A Tanácsadó Bizottság Harmadik Tematikus Kommentárjának megállapításai (2012)²⁰

A kommentár szerint **a nyelv az egyéni és közösségi identitás meghatározó eleme.** A nemzeti kisebbségeknek biztosított nyelvhasználati jogok és az identitás vonatkozásában a Tanácsadó Bizottság értelmezése szerint **a nyelv az egyik legfontosabb meghatározója az egyén önazonosságának, önmeghatározásának.**²¹

A saját név kisebbségi nyelven történő használatához és annak hivatalos elismeréséhez való jog alapvető nyelvi jog, amely szoros kapcsolatban áll az egyén identitásával és emberi méltóságával. A Keretegyezmény szerződő feleinek biztosítaniuk kell e jog gyakorlását mindenféle megszorítás nélkül. Az állam oldalán jelentkező kötelezettség azt is magában foglalja, hogy az anyakönyvi ügyekkel foglalkozó hivataloknak megfelelő, a kisebbségi közösséghez tartozó személyek jogait és az állam kötelezettségeit magába foglaló ismeretanyaggal kell rendelkezniük. A Keretegyezmény rendelkezései uniformizáltan határozzák meg az egyéni névhasználat jogát, így a szerződő feleknek saját jogrendszerük keretei között van bizonyos mérlegelési joguk, ezzel együtt kötelezettségük olyan világos jogi keretek kialakítására, amelyek összhangban vannak a fennálló nemzetközi standardokkal.²²

Abban az esetben, ha a nemzeti kisebbséghez tartozó személyeket korábban nevük megváltoztatására vagy elhagyására kényszerítették volna, a Keretegyezmény értelmében jogukban áll korábban használt, eredeti családi és utóneveik személyes dokumentumokban való bejegyzésére és további használatára.

¹⁹ A tematikus kommentárok a Tanácsadó Bizottság vizsgálatainak általános, elvi következtetéseit és értelmezési gyakorlatát összegző dokumentumok, amelyek a szerződő államok számára jogalkalmazási segédletnek is tekinthetők. Tekintettel arra, hogy az angol és a francia az Európa Tanács hivatalos nyelve, a Tanácsadó Bizottság által kibocsátott dokumentumok csak e két nyelven készülnek. A szerződő államok maguk gondoskodnak a választásuk szerinti dokumentumok saját nyelvükön való megjelenéséről. A tematikus kommentárok közül csupán a részvételi jogokat értelmező Második Tematikus Kommentár készült magyar nyelven. Elérhető az alábbi honlapon: <https://www.coe.int/en/web/minorities/thematic-commentaries>

²⁰ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Thematic Commentary No. 3. The language rights of persons belonging to national minorities under the Framework Convention.

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c108d>

²¹ Harmadik Tematikus Kommentár. 13. pont.

²² Harmadik Tematikus Kommentár. 61. pont.

A kommentár alapján az anyakönyvezési eljárás során használt modern technológiák megkönnyítik a kisebbségi közösségek nyelvének megfelelő betűkészlet, valamint az egyes nemzeti kisebbségek nyelvében alkalmazott diakritikus jelek használatát, így a szerződő felek kötelezettsége, hogy a rendelkezésre álló technológiát teljeskörűen alkalmazzák. Ehhez kapcsolódóan a Tanácsadó Bizottság a Keretegyezménnyel összeegyeztethetőnek tekinti a személyi dokumentumokban használt kisebbségi családi és utónevek mellett azok hivatalos állami nyelven történő fonetikus átírását is abban az esetben, ha az érintett családi és utónév a hivatalos állami nyelv betűkészletétől eltérő karaktert tartalmaz. Az átírásnak ugyanakkor a lehető legpontosabbnak kell lennie és nem választható el az adott nemzeti kisebbségi nyelv lényeges elemeitől, így például annak betűsorától és nyelvtanától.²³

A kommentár felhívja a figyelmet azokra a különböző nyelvi tradíciók konfliktusából esetleg következő nehézségekre, amelyek a nők házasságkötését követően keletkező családi nevét érinthetik, különös tekintettel az ahhoz kapcsolódó toldalékokra, szuffixumokra. A Tanácsadó Bizottság üdvözli azokat a jogszabályokat, amelyek kisebbségi közösséghez tartozók számára lehetőséget teremtenek az állam hivatalos nyelvének szabályai szerint alkalmazandó szuffixumok bejegyzésének elhagyására, amennyiben azok nem egyeztethetők össze az adott nemzeti kisebbségi nyelv szabályaival.²⁴

4.2.3. A Tanácsadó Bizottság Negyedik Tematikus Kommentárjának nyelvi szempontból releváns megállapításai (2016)²⁵

A kommentár alapján a Keretegyezmény 3. cikkében foglalt **szabad önmeghatározás joga a kisebbségi jogok sarokkövének tekintendő**. A Tanácsadó Bizottság kiemeli ennek a rendelkezésnek a központi szerepét. A Keretegyezmény 3. cikkének értelmében **minden személynek joga van arra, hogy szabadon azonosítsa magát egy adott csoport tagjaként, vagy úgy döntsön, hogy e jogával nem kíván élni**.²⁶ A kisebbségi származás kötelező rögzítését a személyazonosító okmányokban vagy a közigazgatási szervek belső nyilvántartásában a Tanácsadó Bizottság több alkalommal is bírálta, mivel az ellentétes a szabad önmeghatározás jogával.²⁷ Álláspontja szerint **a szabad önmeghatározás joga azt jelenti, hogy az egyén a körülmények függvényében döntheti el, mikor kívánja kinyilvánítani kisebbségi közösséghez tartozását és mikor nem**. A kisebbségi közösséghez tartozó egyén a Keretegyezményben biztosított jogok igénybevételekor maga dönthet arról, hogy vállalja-e kisebbségi hovatartozását vagy sem. **A szabad önmeghatározás azonban nem lehet visszaélésszerű**.²⁸

A kommentár ismételten kiemeli, hogy **az egyén nevének kisebbségi nyelven való használatához és annak hivatalos elismeréséhez való jog kiemelten fontos a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek identitása, méltósága és öntudata szempontjából**.

²³ Harmadik Tematikus Kommentár. 62. pont.

²⁴ Harmadik Tematikus Kommentár. 63. pont.

²⁵ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: The Framework Convention: a key tool to managing diversity through minority rights. Thematic Commentary No. 4. The scope of application of the Framework Convention for the Protection of National Minorities. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a4811>

²⁶ Tematikus Kommentár. 9. pont.

²⁷ Tematikus Kommentár. 11. pont.

²⁸ Tematikus Kommentár. 11.-12. pont.

A Tanácsadó Bizottság éppen ezért úgy véli, hogy ezeknek a jogoknak mindenkire alkalmazhatónak kell lenniük, és minden korlátozást alaposan meg kell vizsgálni annak biztosítása érdekében, hogy az egyén méltósága és magánélete ne sérüljön.²⁹

4.2.4. A Tanácsadó Bizottság egyéni névhasználattal kapcsolatos megállapításai a Magyarországról szóló véleményekben (2016, 2020)³⁰

A Tanácsadó Bizottság a Magyarországra vonatkozó negyedik véleményét 2016. február 25-én fogadta el, amelyben a Keretegyezmény 11. cikkében vállalt kötelezettségek kapcsán a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználattal összefüggő alábbi megállapítások szerepelnek.

A Tanácsadó Bizottság kiemelte, ahogyan azt korábbi véleményeiben is tette, hogy Magyarországon nem észlelt olyan nehézségeket, amelyek a családi és utónevek nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezésének lehetőségét akadályoznák.³¹

Az Njtv. a Tanácsadó Bizottság megítélése szerint olyan, a Nektv.-ben korábban is szabályozott rendelkezéseket tartalmaz, amelyek biztosítják a Magyarországon élő nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek jogát arra, hogy családi és utónevüket nemzetiségi nyelvükön használják és nevüket hivatalos dokumentumokban és nyilvántartásokban ilyen formában feltüntessék. Az Njtv. meghatározza azt is, hogy a nevek anyakönyvezése során a nemzetiségi nyelv szabályait kell figyelembe venni, a nem latin betűs ábécét használó nyelvek vonatkozásában pedig előírja a nevek fonetikus átírását.³² Ajánlásában felhívta a magyar hatóságokat eddigi gyakorlatuk folytatására és a Keretegyezmény vonatkozó rendelkezéseinek következes végrehajtására.³³

A Magyarországra vonatkozó, 2020. május 26-án elfogadott ötödik vélemény nyilvánosságra hozatalára 2020. október 12-én került sor. Ebben a Tanácsadó Bizottság arra hívja fel a figyelmet, hogy az Njtv. alapján ugyan lehetőség van arra, hogy a nemzetiséghez tartozó személy kérésére a személyazonosító igazolvány az érintett nevét nemzetisége nyelven is tartalmazza, a mindennapokban ugyanakkor sokszor adminisztrációs akadályok nehezítik a joghoz való hatékony hozzáférést.³⁴ Elégedettségét fejezte ki a meglévő jogszabályokról és gyakorlatokról, ugyanakkor megállapította, hogy a hosszú ideig tartó és generációkon átívelő társadalmi nyomás a nemzetiségi családi és utónevek magyarosításához vezetett, amely a nyelvi asszimilációs folyamat része.³⁵

²⁹ Negyedik Tematikus Kommentár. 71. pont.

³⁰ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Fourth Opinion on Hungary adopted on 25 February 2016. ACFC/OP/IV(2016)003. (a továbbiakban: a TB Magyarországról szóló 4. véleménye)

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ac04b>

Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Fifth Opinion on Hungary adopted on 26 May 2020. ACFC/OP/V(2020)002. (a továbbiakban: a TB Magyarországról szóló 5. véleménye)

<https://rm.coe.int/5th-op-hungary-en/16809eb484>

³¹ A TB Magyarországról szóló 4. véleménye. 126. pont.

³² A TB Magyarországról szóló 4. véleménye. 127. pont.

³³ A TB Magyarországról szóló 4. véleménye. 128. pont.

³⁴ A TB Magyarországról szóló 5. véleménye. 115. pont.

³⁵ A TB Magyarországról szóló 5. véleménye. 116. pont.

Ajánlásaiban a Tanácsadó Bizottság felkérte a magyarországi hatóságokat arra, hogy biztosítsanak megfelelő támogatást és képzési programokat azon állami tisztviselők számára, akik a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogot érintő hatósági eljárásokban vesznek részt.³⁶

4.3. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1992. június 22-én fogadta el a Nyelvi Kartát. A nemzetközi szerződés 1992. november 5-én nyílt meg aláírásra az Európa Tanács tagállamai számára. A Nyelvi Kartát az Európa Tanács jelenlegi 47 tagállama közül 33 aláírta, 25 állam ratifikáció útján a nemzeti jogrendszerének részévé is tette. Magyarország az elsők között írta alá és ratifikálta a dokumentumot.³⁷ 1999-ben Magyarország a Nyelvi Karta 2. cikk 2. bekezdése alapján a horvát, német, román, szerb, szlovák és szlovén nyelvek vonatkozásában vállalt kötelezettséget a Nyelvi Karta egyes rendelkezéseinek megtartására.³⁸ A vállalt kötelezettségeket Magyarország 2008-ban részben a romani és a beás nyelvre is kiterjesztette.³⁹

Nyelvi Karta 10. cikk 5. A Felek vállalják, hogy megengedik a családneveknek az érdekeltek kérésére a regionális vagy kisebbségi nyelveken történő használatát és felvételét.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Nyelvi Karta 10. cikk 5. bekezdésében foglaltak biztosítására Magyarország kizárólag a horvát, német, román, szerb, szlovák és szlovén nyelvek vonatkozásában vállalt kötelezettséget, a romani és beás nyelvek vonatkozásában nem.

4.4. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Osloi Ajánlásai (1998)

Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (a továbbiakban: EBESZ)⁴⁰ az 1992. júliusi Helsink-i Záróokmányban deklarálva létrehozta a **Nemzeti Kisebbségi Főbiztos** (a továbbiakban: **Főbiztos**) intézményét annak szolgálatára, hogy a konfliktusok a lehető legkorábbi szakaszban megelőzhetőek legyenek. A Főbiztos átfogó és általános megközelítésben foglalkozik a kisebbségek helyzetével, feladatait elsősorban a tágabb nemzetközi közvélemény figyelmének felkeltésével látja el. A Főbiztos nem felügyeleti szerv, mindazonáltal az adott ügyre vonatkozó ajánlásainak elvi elemzési keretétől és megalapozásául a tagállamok által elfogadott nemzetközi normákat alkalmazza.

³⁶ A TB Magyarországról szóló 5. véleménye. 119. pont.

³⁷ A Strasbourgban, 1992. november 5-én létrehozott Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának kihirdetéséről szóló 1999. évi XL. törvény (a továbbiakban: Kartatv.).

³⁸ Kartatv. 3. §.

³⁹ Kartatv. 3/A. §-3/B. §.

⁴⁰ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) a világ legnagyobb biztonsági szervezete, amely Európa, Észak-Amerika és Közép-Ázsia 57 résztvevő államát fogja össze. Eredetileg értekezletként hozták létre, annak érdekében, hogy a Helsink-i Záróokmány (1975) értelmében alkalmi fórumot teremtsenek a többoldalú, de főképp a kelet-nyugati párbeszédnek. 1992-ben alakították állandó intézménnyé, az 1994-es budapesti konferencián vette fel a jelenlegi nevét. Magyarország a Helsink-i Záróokmány aláírásával 1975. augusztus 1-jétől tagja az EBESZ-nek.

A Főbiztos 1998-ban tette közzé a **Nemzeti Kisebbségek Nyelvi Jogairól szóló Osloi Ajánlásokat**⁴¹ (a továbbiakban: **Osloi Ajánlások**) a kisebbségi nyelvi jogok tartalmának tisztázása érdekében, főszabályként rögzítve, hogy a vonatkozó normák koherens alkalmazása biztosítható legyen.

*„A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek joguk van saját személynevüket használni, hagyományaiknak és nyelvtani szabályainak megfelelően. Ezt a közigazgatási hatóságoknak hivatalosan el kell ismerniük és ennek megfelelően kell használniuk”.*⁴²

Az Osloi Ajánlások a kisebbségi nyelven való egyéni névhasználat jogát a Keretegyezmény 11. cikk 1. bekezdésére alapozzák. Ennek megfelelően a nemzeti kisebbséghez tartozó személy kisebbségi nyelven való egyéni névhasználati jogát – amelynek gyakorlása alapvető a személy önazonosságát illetően – minden egyes államnak sajátos körülményei ismeretében kell alkalmaznia. A hatóságok jogosan járnak el, ha az állam hivatalos nyelvének vagy nyelveinek írását használják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek családi és utóneveinek fonetikus formájukban történő rögzítésekor. Azonban ezt az érintett nemzeti kisebbség nyelvi rendszerével és hagyományaival összhangban kell tenniük. A kisebbségi nyelven való egyéni névhasználat joga mind az anyanyelvhasználathoz, mind az azonosságtudathoz szorosan kapcsolódik, így azokat a személyeket, akiket a hatóságok eredeti vagy ősi nevük, neveik feladására kényszerítettek, vagy akik nevét akaratuk ellenére megváltoztatták, megilleti a jog, hogy visszatérjenek régi nevükhöz, anélkül, hogy ez számukra költségekkel járna.⁴³

⁴¹ Osloi Ajánlások. <https://www.osce.org/hu/hcnm/67537?download=true>

⁴² Osloi Ajánlások. Névhasználat 1) pont, 5.

⁴³ Osloi Ajánlások. Értelmező Megjegyzések, Nevek 1) pont, 14-15.

V. A hazai jogszabályi környezet

5.1. Az egyén jogai és az állam kötelezettségei a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jog területén

A kialakult gyakorlatnak megfelelően **az alapvető jogok biztosa és a biztoshelyettesek** egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során **alapjogi érveket felsorakoztatva autonóm, objektív és neutrális módon járnak el**. Ugyanakkor következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos korábbi elvi megállapításaira is, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi teszteket.

Magyarország hatályos Alaptörvénye alapjogokkal kapcsolatos megfogalmazása nagyrészt megegyezik a korábbi Alkotmányban foglaltakkal, amennyiben az alapjogi követelmények és alapjogok tekintetében nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely ellentétes lenne a korábbi Alkotmány szövegével. A normaszövegben előfordul részben eltérő fogalmazásmód, kiegészítés, kihagyás, de mindaddig, amíg az alkotmányértelmezési monopóliummal felruházott Alkotmánybíróság ellenkezően nem nyilatkozik – álláspontom szerint – vélemezendő, hogy az Alkotmány szövegéhez kapcsolódó korábbi alkotmánybírósági megállapításokra valamennyi alaptörvény-értelmezőnek, így a nemzetiségi biztoshelyettesnek is figyelemmel kell lennie.⁴⁴

Ennek megfelelően az ombudsmani gyakorlatban továbbra is hivatkozási pontot jelent az egyes alkotmányos jogokat és követelményeket értelmező alkotmánybírósági esetjog.

5.1.1. Az emberi méltósághoz és az önazonossághoz való jog

Magyarország Alaptörvényének II. cikke garantálja minden ember sérthetetlen jogát az élethez és az emberi méltósághoz.

Az Alkotmánybíróság működésének kezdeti időszakában határozataival részleteiben is értelmezte és kibontotta az emberi méltósághoz való jog tartalmát.

A testület következetes gyakorlatában az emberi méltósághoz való jog általános személyiségvédelmi funkcióval bír, az általános személyiségi jog megfogalmazása, amelyre mindenki hivatkozhat az egyén autonómiájának védelmében.⁴⁵ Az emberi méltósághoz való jognak az Alkotmánybíróság több évtizedes gyakorlatában különböző aspektusai alakultak ki, így például a személyiség szabad kibontakozásához, az önazonossághoz, önrendelkezéshez vagy a magánszféra védelméhez való jog. Ennek részeként az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése garantálja minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgár jogát önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez.

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában **az egyes személyeknek a valamely nemzetiséghez tartozásáról szóló döntése és ennek nyilvánosságra hozatala az emberi méltóságból levezetett önazonossághoz, önrendelkezéshez való jog körébe tartozik.**⁴⁶

⁴⁴ Vö. 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [41] és 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32]-[34].

⁴⁵ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat, ABH 1990. 44-45.

⁴⁶ 45/2005. (XII. 14.) AB határozat, ABH 2005. 569.

Az önrendelkezési jog körébe tartozik, ha egy személy valamely nemzetiséghez tartozását nem kívánja nyilvánosságra hozni, ugyanakkor az Alkotmánybíróság értelmezésében egyes nemzetiségi jogok gyakorlása alapját jelentheti a nemzetiséghez tartozás kinyilvánításával kapcsolatos önrendelkezési jog bizonyos korlátozásának.⁴⁷

Az emberi méltóság nevesített esete az egyén nemzetiségi önazonosságát kifejező saját névhez való joga és annak egyes elemei.

5.1.2. A névjog és a magánszférához való jog

A névjog az emberi méltóságból levezethető alapvető jog. Minden embernek elidegeníthetetlen joga van az önazonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez. **A saját névhez és annak viseléséhez való jog az állam által nem korlátozható.**

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában a névjog további elemei: a névválasztás, a névváltoztatás, a névmódosítás joga, amelyek a jogalkotó által alkotmányosan korlátozható alapvető jogok.⁴⁸

Az Alkotmánybíróság szerint az ember neve a más személytől való megkülönböztetésre szolgál, egyben hordozója lehet a családi kapcsolatnak, a nemzetiségi hovatartozásnak, az egyén identitásának egyik meghatározója.⁴⁹

Gyakorlatában az Alkotmánybíróság külön vizsgálta a névjog egyes elemeit.

A saját névhez való jog abszolút alkotmányossági védelmet élvez, korlátozhatatlan alapjog, vonatkozásában a kizárólagosságot kell biztosítani.⁵⁰ A saját név viseléséhez való jog, mint a saját névhez való jog mások felé való megjelenítése abszolút alkotmányossági védelmet élvez. Tartalmát tekintve azt fejezi ki, hogy az egyén meglévő, állam által regisztrált neve nem vonható el.⁵¹

A fentiekből következik, hogy a névjog körében az egyén önrendelkezésének van egy mindenki más rendelkezése alól kivont magja, amely a saját névhez és annak viseléséhez való jog lényegét adja. **Az állam a saját név regisztrálása során, annak lényegi tartalmát nem határozhatja meg, továbbá nem korlátozhatja sem kényelmi szempontra, sem áthidalható technikai nehézségre hivatkozással.⁵²**

A névjog más elemei azonban, így a névválasztás és névváltoztatás, névmódosítás a szükségesség és arányosság figyelembevételével korlátozható alapvető jogok.⁵³

⁴⁷ Ld. az Alkotmánybíróság megállapítását a nemzetiségi önkormányzatok létrehozásának jogával összefüggésben. 45/2005. (XII. 14.) AB határozat, ABH 2005. 576-577.

⁴⁸ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 527., 542., 361/B/2003. AB határozat, ABH 2004. 1724., 988/B/2009. AB határozat, ABH 2011. 2039-2040., 27/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [26], 3213/2016. AB határozat, Indokolás [18], 6/2018. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [43]-[44], 3296/2019. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [35].

⁴⁹ 995/B/1999. AB határozat, ABH 522., 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 540., 361/B/2003. AB határozat, ABH 2004. 1724.

⁵⁰ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 542., 27/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [24].

⁵¹ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 542., 988/B/2009. AB határozat, ABH 2011. 2040., 27/2015. (VII. 27.) AB határozat, Indokolás [24], 6/2018. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [43].

⁵² 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 548.

⁵³ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 542., 988/B/2009. AB határozat, ABH 2011. 2039., 27/2015. (VII. 27.) AB határozat, Indokolás [26], 6/2018. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [44], 3296/2019. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [37].

A **névválasztáshoz való jog** az egyén – a saját vagy leszármazója – identitása meghatározásának egyik eszköze.⁵⁴ Ugyanakkor azt a kérdést, hogy mi minősül névnek, és hogy a névválasztáshoz való jogát az egyén milyen tárgyi körben gyakorolhatja, a közfelfogás, a nyelvtudomány és a társadalmi-történeti hagyományok alapján az állam jogosult meghatározni.⁵⁵ A nemzetiségi nyelvű egyéni névhasználat vonatkozásában ezt a korlátozást értelemszerűen az adott nemzetiségi közösség hagyományai, szokásai valósítják meg, amely az Alkotmánybíróság értelmezése szerint nem kifogásolható alkotmányossági szempontból.⁵⁶

Az állam hasonló módon érvényesítheti az állami nyilvántartások egységességéhez és áttekinthetőségéhez fűződő közérdeket a **névváltoztatáshoz és névmódosításhoz való jog** vonatkozásában. Ettől azonban a névváltoztatáshoz való jog nem veszíti el alapvető jogi karakterét. Az Alkotmánybíróság e körben külön kiemelte az egyén nemzetiségi önazonosságához való jogát, amely indokolhatja a névváltoztatáshoz való jog alapvető jogként történő minősítését.⁵⁷ A testület megítélése szerint a **speciális indokból történő névváltoztatás**, amely az egyén identitásának alapvető meghatározója, **saját névhez való jogként a névjog korlátozhatatlan tartományába tartozik.**⁵⁸

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a személyhez fűződő jogok, így a névjog területén az állam „*alapvető kötelezettsége e jogok mások által való megsértését, illetve ezekbe bármilyen beavatkozást megtiltani, s a sérelmet szenvedőt megvédeni*”. A **beavatkozás általános tilalma az államra magára is érvényes.** Az államnak nem áll módjában szabadon beavatkozni az egyének magánszférájába, e körbe tartozik a saját névhez és annak viseléséhez való jog is. Ugyanakkor a névválasztáshoz, a névváltoztatáshoz és a névmódosításhoz való jog esetében az állami beavatkozás lehetősége szélesebb.⁵⁹ A testület álláspontja szerint a saját névhez és annak viseléséhez való jog vonatkozásában az állam pusztán passzív résztvevője az eljárásnak, míg a névválasztáshoz, névváltoztatáshoz és névmódosításhoz való jog esetében az állam aktív szereplő, amely maga is közreműködhet a hatékony védelem és garanciarendszer feltételeinek megteremtésében.

A **névjogba való aktív beavatkozást okkal alapozhatja meg a közhitelű nyilvántartások egységességéhez és a jogbiztonsághoz fűződő közérdek.**⁶⁰ Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének⁶¹ (a továbbiakban: MTA) szerepvállalását emelte ki, amely a magyar utónévjegyzék összeállításával biztosítja annak, hogy a névjog emberi méltóságból levezethető alapjog lehessen. A testület szerint a Nyelvtudományi Intézet a lehető legmegfelelőbb, autentikus szervként vett részt az egyéni névhasználatot, névválasztást, illetve névváltoztatást érintő eljárásokban, ezzel fontos – alkotmányossági szempontból is nélkülözhetetlen – garanciája volt a személyiséghez fűződő jogok védelmének.⁶²

⁵⁴ 6/2018. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [44].

⁵⁵ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 543., 988/B/2009. AB határozat, ABH 2011. 2040.

⁵⁶ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 555.

⁵⁷ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 543.-544.

⁵⁸ Vö. 6/2018. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [47].

⁵⁹ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 548-549.

⁶⁰ U.o. 549.

⁶¹ Az At. 2019. szeptember 30-ig hatályban volt 44. § (3) bekezdése alapján az MTA állította össze a magyar utónévjegyzéket. Az At. 44. § (3) bekezdésének hatályos szövege szerint a magyar utónévjegyzék összeállításáért a Nyelvtudományi Intézet felelős.

⁶² 361/B/2003. AB határozat, ABH 2004. 1725.

Az Alkotmánybíróságnak az MTA szerepéről tett megállapításai megítélésem szerint az országos nemzetiségi önkormányzatoknak a nemzetiségi utónévjegyzék összeállítását, családi és utónevek anyakönyvezhetőségét érintő feladat- és hatásköreik gyakorlása során vállalt szerepére is alkalmazandók.

Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése alapján: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét (...) tiszteletben tartsák*”. Az emberi méltósághoz való jog, mint általános személyiségi jog egyik aspektusa a magánélet, a magánszféra védelme. A magánszférához való jog szervesen kapcsolódik a névjoghoz.⁶³

Az Alkotmánybíróság legújabb gyakorlatában a névjog szoros kapcsolatát emeli ki a magánszférához való joggal. A testület az Alaptörvény hatályba lépését követően a 27/2015. (VII. 21.) AB határozatban megerősíti korábbi gyakorlatát,⁶⁴ ugyanakkor „*megjegyi, hogy [a] magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog sokkal konkrétabb kapcsolatban áll a saját névhez való joggal, ezáltal ilyen alapjogi sérelem esetén megfelelőbb és közvetlen hivatkozási alapot jelent*”.⁶⁵

5.1.3. Intézményvédelem

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A testület 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát,⁶⁶ ennek értelmében az Alkotmánybíróság által eddig kialakított gyakorlat továbbra is relevánsnak tekintendő.⁶⁷

*„A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.”*⁶⁸

A testület állandó gyakorlata szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége.⁶⁹

⁶³ 58/2001. (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 545.

⁶⁴ „[A]z Alkotmánybíróság áttekintette a kérdéskört érintő korábbi gyakorlatát, és (...) összevetette az alapul szolgáló alaptörvényi, illetve alkotmányi rendelkezéseket, ami alapján megállapította, hogy nincsen akadálya a korábbiakban kialakult és idevágó gyakorlat megfelelő alkalmazásának.” 27/2015. (VII. 21.) AB határozat, ABH 2015. [23]. Ld. még: 3213/2016. (X. 26.) AB határozat, Indokolás [19]., 6/2018. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [9], [43]., 3296/2019. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [34].

⁶⁵ 3213/2016. (X. 26.) AB végzés, Indokolás [19]. A névjog és a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog szoros összefüggéseire való utalást ld.: 27/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [60], [62], [64]; 6/2018. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [11].

⁶⁶ 30/2012. (VI. 27.) AB határozat, Indokolás [16].

⁶⁷ Ld. 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [41] és 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [33]-[34].

⁶⁸ 9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992. 65.

⁶⁹ 8/2011. (II. 18.) AB határozat, ABH 2011. 79.

„A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket”.⁷⁰

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. A szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félretétele, figyelmen kívül hagyása pedig képes az alapjogok valódi érvényesülését kiüresíteni.

„Az állam kötelessége az alapvető jogok 'tisztelőben tartására és védelmére' a szubjektív alapjogokkal kapcsolatban nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. (...) Ennek érdekében a jogalkotó köteles olyan szabályozást alkotni, amely a lehető legnagyobb mértékben biztosítja az alapjogok érvényesülését”.⁷¹

„Az Alkotmány egyes esetekben nevesíti az intézményvédelmi kötelességeket, másutt nem, előfordul az is, hogy éppen az alanyi jogi oldal marad háttérben. A megfogalmazás és a hangsúlybeli különbségek nem változtatnak azon, hogy az alapjogok egyaránt tartalmazzák a szubjektív jogokat és az objektív, ennél szélesebb állami kötelességeket is”.⁷²

Az állam intézményvédelmi kötelezettsége az emberi méltóság, az önazonosság és a névjog tekintetében is fennáll.

„Az állam joga, de egyben felelőssége is olyan – törvényi szintű – szabályozás kialakítása, amely egyidejűleg teremt módot a névjog említett elemeiben kifejezésre jutó alapvető személyiségi (önrendelkezési) jog kiteljesítésére, de az alkotmányos kereteket tisztelőben tartó – egységességet és jogbiztonságot érvényre juttató – szabályozásra is”.⁷³

Az Alkotmánybíróság fentiekben ismertetett gyakorlatával összhangban megállapítható, hogy az Alaptörvényben nevesített, **a nemzetiséghez tartozó személyeket és azok közösségeit illető alapjogok biztosítása megfelelő intézményrendszer létrehozása mellett, azok gyakorlását és védelmét garantáló jogszabályok megalkotásával valósulhat meg.** Ezt a védelmi szintet erősíti, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatában Magyarország alkotmányos identitásának részét képezi a velünk élő nemzetiségek védelme, amely történeti

⁷⁰ 56/1991. (XI. 8.) AB határozat, ABH 1991. 456.

⁷¹ 12/2004. (IV. 7.) AB határozat, ABH 2004. 225.

⁷² 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, ABH 1998. 341.

⁷³ 58/2001. AB (XII. 7.) AB határozat, ABH 2001. 550.

alkotmányunk egyik olyan vívmánya, amelyen az Alaptörvény és általa a magyar jogrendszer nyugszik.⁷⁴

A nemzetiségek önazonosságának szabad vállalására és megőrzésére, a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához való jogát érintő szabályok megalkotásánál a törvényhozó széles döntési jogosultsággal rendelkezik, ennek a döntési szabadságnak a korlátait azonban az Alaptörvény rendelkezései, így különösen az alapjogokra vonatkozó szabályok határozzák meg.⁷⁵

5.2. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogszabályi és intézményi változásai a rendszerváltástól napjainkig

A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogszabályi és intézményi háttére hosszas fejlődés után nyerte el jelenlegi formáját.

A Tvr., amely 1983. január 1-én lépett hatályba, biztosított első ízben lehetőséget arra, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek, illetőleg nemzetiségi anyanyelvűek – a nemzetiséghez tartozás igazolása nélkül – a nemzetiségüknek megfelelő utónevet viseljenek. Az utónevek jegyzékét a nemzetiségi utónevekkel kiegészített Magyar Utónévkönyv tartalmazta.⁷⁶ A Magyar Utónévkönyv összeállítására még 1971-ben a Minisztertanács Tanácsi Hivatala az MTA Nyelvtudományi Intézetét kérte fel. Fontos megjegyezni, hogy a Tvr. hatálybalépésekor a Magyarországon élő nemzetiségek fogalma alatt nem a Nektv., illetve az Njtv. által taxatíván meghatározott tizenhárom Magyarországon honos népcsoportot értették.⁷⁷

Magyarország korábbi Alkotmányának 1989. október 23-án hatályba lépett módosítása kimondta,⁷⁸ hogy a hazánkban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának: államalkotó tényezők. Az Alkotmány értelmében az állam védelemben részesítette a kisebbségeket, többek között biztosította részükre a saját nyelven való névhasználat jogát.⁷⁹

Az Országgyűlés az Alkotmány kisebbségek védelme iránti elköteleződését és a részükre biztosított jogokat szem előtt tartva, 1993-ban fogadta el a Nektv.-t, amely az alábbiak szerint határozta meg a kisebbséghez tartozó személyek jogát a saját nyelven való egyéni névhasználatához:

Nektv. 12. § (1) *A kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. A nem latin írásmóddal történő bejegyzés esetén kötelező a fonetikus, latin betűs írásmód egyidejű alkalmazása is.*

(2) *Kérésre az anyakönyvezés és az egyéb hivatalos okmányok kiállítása – az (1) bekezdésben meghatározottak szerint – kétnyelvű is lehet.*

⁷⁴ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [64].

⁷⁵ Ld. az Alkotmánybíróságnak a nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzatokra vonatkozó szabályok megalkotása vonatkozásában tett megállapítását: 45/2005. (XII. 14.) AB határozat, ABH 2005. 570.

⁷⁶ Tvr. 27. § (4) bekezdés 1983. I. 1. - 2002. XII. 14. közötti időállapot.

⁷⁷ Ld. Nektv. 61. § (1) bekezdés, Njtv. 1. melléklet.

⁷⁸ Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 34. §.

⁷⁹ Alkotmány 68. § (1)-(2) bekezdés.

A Tvr. korábban hivatkozott rendelkezéseit később hatályon kívül helyezték⁸⁰ és részletesebben határozták meg a kisebbségi anyanyelv szabályai szerinti névhasználat és anyakönyvezés szabályait.

A Tvr. 2002-es átfogó módosítása⁸¹ már kifejezetten a Nektv. hatálya alá tartozó, Magyarországon élő nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozó magyar állampolgárokra vonatkozóan állapított meg rendelkezéseket.

***Tvr. 30/A. § (1)** A nemzeti etnikai kisebbséghez tartozó személyek gyermeküknek nemzetiségüknek megfelelő utónevet is adhatnak, valamint kérhetik saját utónevüknek a megfelelő nemzetiségi utónévre történő javítását, továbbá joguk van családi és utónevüknek anyanyelvük szabályai szerinti anyakönyvezéséhez.*

(2) Családi név kijavítására, valamint olyan utónév bejegyzésére irányuló kérelem esetén, amely a 30/B. § (1) bekezdésében szereplő nemzetiségi utónévjegyzékben nem szerepel, nyilatkozni kell arról, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja.

(3) Az anyakönyvi és házasságkötési eljárás során a valamely nemzeti, etnikai csoporthoz, kisebbséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki nem kötelezhető.

(4) Az érintett kérésére a név anyakönyvezése két nyelven történik.

30/B. § (1) A választható nemzetiségi utóneveket az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított és a Magyar Tudományos Akadémia szerkesztésében megjelentetett nemzetiségi utónévjegyzék tartalmazza.

(2) Az utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos kisebbségi önkormányzat – a megkereséstől számított 15 napon belül kiadott – állásfoglalása az irányadó.

A kisebbségi utónévjegyzék összeállítása, valamint a kisebbségi utónév anyakönyvezhetőségéről történő állásfoglalás ugyan már a Tvr. 2002-es átfogó módosításával az országos kisebbségi önkormányzatok feladat- és hatáskörébe került, a Nektv. irányadó módosítása csupán 2005. november 25-én lépett hatályba.⁸² A Nektv. módosításának értelmében az országos kisebbségi önkormányzat – jogszabályi keretek között – határozatban önállóan döntött a kisebbségi utónévjegyzék összeállításáról, a kisebbségi utónévvel kapcsolatos megkeresésekről.⁸³

Magyarország Alaptörvénye értelmében **a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez, az anyanyelvhasználathoz, illetve a saját nyelven való egyéni névhasználathoz.**⁸⁴

⁸⁰ Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet módosításáról szóló 2002. évi XLV. törvény 19. §.

⁸¹ A Tvr.-t az 58/2001. (XII. 7.) AB határozat nyomán átfogóan módosította az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet módosításáról szóló 2002. évi XLV. törvény.

⁸² A kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi CXIV. törvény 42. §.

⁸³ Nektv. 37. § (1) bekezdés t) pont.

⁸⁴ Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdés.

A jogalkotó az Njtv.-t és az egyes ágazati jogszabályokban megjelenő garanciális intézkedéseket kifejezetten az Alaptörvénynek a magyarországi nemzetiségek ügye iránt kinyilvánított felelősségvállalására figyelemmel alkotta meg. A Njtv. célja, hogy a nemzetiségek sajátos, az Alaptörvényben alapvető jogokként általánosságban megfogalmazott egyéni és közösségi jogait részletezze, és széles körben biztosítsa. A Njtv. preambuluma e célkitűzések részeként fogalmazza meg, hogy Magyarország biztosítja a nemzetiséghez tartozó személyeknek – többek között – anyanyelvük használatát és a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogát.

***Njtv. 16. § (1)** A nemzetiséghez tartozó személynek joga, hogy anyanyelvén használja a családi és utónevét, és joga van családi és utónevének hivatalos elismeréséhez.*

(2) A nemzetiséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához és nemzetisége nyelvének szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez.

(3) Kérésre a személyazonosító igazolvány a nemzetiséghez tartozó személy nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelvén is tartalmazza. Jogszabály lehetővé teheti, hogy más hatósági igazolvány a nemzetiséghez tartozó személy nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelvén is tartalmazza.

Az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja szerint az országos nemzetiségi önkormányzat át nem ruházható hatáskörben, minősített többséggel dönt a nemzetiségi utónévjegyzék összeállításáról, a nemzetiségi utónévvel kapcsolatos megkeresésekről.

Fontos és a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához is kapcsolódó rendelkezése az Njtv.-nek, hogy a nemzetiséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető, azonban törvény vagy a végrehajtására kiadott jogszabály egyes nemzetiségi jogok gyakorlását az egyén nyilatkozatához kötheti.⁸⁵

Az At.-t az Országgyűlés 2009. december 14-i ülésnapján fogadta el, az elfogadott szöveg azonban csak egy átfogó módosítást követően,⁸⁶ 2014. július 1-én lépett hatályba.

A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés lehetőségének részletes ismertetése előtt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek tagjai számára az egyes anyakönyvi eljárások során biztosított nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati lehetőségek az anyakönyvi eljárásokra vonatkozó főszabálytól történő eltérést tesznek lehetővé. Ugyanis az anyakönyvezés – az At.-ben meghatározott kivételekkel – a magyar helyesírás szabályai szerint történik, a személynevek és a földrajzi nevek bejegyzése során csak a 44 betűs magyar ábécé betűit lehet használni.⁸⁷ Ide kapcsolódik, hogy főszabály szerint anyakönyvezni a szülők által meghatározott sorrendben legfeljebb két, a gyermek nemének megfelelő utónevet lehet a Nyelvtudományi Intézet által összeállított utónévjegyzékből.⁸⁸

⁸⁵ Njtv. 11. § (2) bekezdés.

⁸⁶ Egyes törvényeknek az elektronikus anyakönyv kialakításával összefüggésben szükséges módosításáról szóló 2013. évi LXXVI. törvény.

⁸⁷ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés.

⁸⁸ At. 44. § (3) bekezdés.

Az At. számos, a Magyarországon élő nemzetiségi közösségekhez tartozó magyar állampolgár anyanyelv- és nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogát érintő rendelkezést tartalmaz.

At. 46. § (1) *A nemzetiséghez tartozó személy*

a) *kérheti a gyermek családi nevének a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezését, és gyermekének az adott nemzetiségnek megfelelő utónevét adhat,*

b) *kérheti az anyakönyvezett utóneve helyett az annak megfelelő nemzetiségi utónév bejegyzését,*

c) *kérheti az anyakönyvezett családi neve helyett az adott nemzetiségi nyelv szabályai szerint képzett családi név bejegyzését, és*

d) *kérheti, hogy a családi és utónevét, illetve a gyermek családi és utónevét az adott nemzetiségi nyelven bejegyezzék.*

(2) *A nemzetiségi utónév bejegyzésére irányuló kérelemben nyilatkozni kell arról, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja.*

(3) *Nemzetiségi utónévként az érintett országos nemzetiségi önkormányzat által összeállított és közzétett nemzetiségi utónévjegyzékben szereplő utónév anyakönyvezhető.*

(4) *Nemzetiségi családi név, valamint a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. A nemzetiségi utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett vagy az anyakönyvezető, illetve az anyakönyvi szerv megkeresi az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot, amely az állásfoglalását a megkereséstől számított 30 napon belül adja meg. Azt az utónevet, amelynek bejegyzését az érintett országos nemzetiségi önkormányzat jóváhagyta, azt az országos nemzetiségi önkormányzat utónévjegyzékbe haladéktalanul fel veszi.*

(5) *Az országos nemzetiségi önkormányzat az általa összeállított és vezetett nemzetiségi utónévjegyzéket a honlapján teszi közzé, amely tartalmazza*

a) *a magyar anyakönyvbe bejegyezhető nemzetiségi utónevet,*

b) *azt a tényt, hogy az adott nemzetiségi utónév női vagy férfi név,*

c) *a nemzetiségi utónevet a nemzetiségi nyelv betűivel,*

d) *ha a nemzetiségi utónév a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, annak a magyar ábécé betűivel való átírását,*

e) *– amennyiben van – a nemzetiségi utónév magyar megfelelőjét.*

At. 73/A. § (6) *A nemzetiségek jogairól szóló törvény alapján nemzetiséghez tartozó személy kérelmére, ha az anyakönyv az anyakönyvi kivonaton szereplő személy nevét a nemzetiségi nyelv szabályai szerint is tartalmazza, az anyakönyvi kivonaton a névadatot az adott nemzetiségi nyelven is fel kell tüntetni.*

(7) Ha az anyakönyvbe a nemzetiségi nyelv szabályai szerint bejegyzett születési családi és utónév vagy házassági név a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, az anyakönyvi kivonat tartalmazza a születési családi és utónévnek vagy házassági névnek a magyar ábécé betűivel való átírását.

A gyermek családi és utónevét – mind a Ptk., mind az At. rendelkezései alapján főszabály szerint – a szülők határozzák meg.⁸⁹

At. 61. § (1) *A születést (...) anyakönyvezés céljából – legkésőbb az azt követő első munkanapon – az illetékes anyakönyvvezetőnél be kell jelenteni. A bejelentéssel egyidejűleg a bejelentő közli és igazolja – az anyakönyvvezető által beszerzendő okiratok kivételével – mindazokat az adatokat, amelyek rendelkezésre állnak és a születés anyakönyvezéséhez szükségesek. Születésnél a bejelentésről a kormányrendeletben meghatározott adattartalommal jegyzőkönyvet kell felvenni.*

Fontos kiemelni, hogy az At. 61. § (1) bekezdésének 2021. március 1-jétől hatályos szövegében hivatkozott kormányrendelet, amelyből megismerhető volna a születés bejelentéséről szóló jegyzőkönyv adattartalma, a vizsgálat lezárásának időpontjában nem volt fellelhető.

Az At. 61. § (1) bekezdésének 2021. február 28-ig hatályos szövege a törvény 1. mellékletére hivatkozott. Az At. már nem hatályos 1. melléklet a) pont 4.8. alpontja szerint a születés bejelentéséről szóló jegyzőkönyv tartalmazta az apa és az anya az Njtv. 11. §-a, 16. §-a és 1. melléklete, valamint az At. 46. § (1) bekezdés a) és d) pontja alapján tett nyilatkozatát arról, hogy gyermekük melyik elismert nemzetiséghez tartozik, valamint, hogy

- a) a gyermeknek mely nemzetiségi utónevet vagy utóneveket kívánják anyakönyveztetni;
- b) a gyermek családi nevét az adott nemzetiség anyanyelvi szabályai szerint kéri anyakönyveztetni;
- c) a gyermek nevét az adott nemzetiségi nyelven vagy nemzetiségi nyelven is kívánják anyakönyveztetni;
- d) a gyermek részére az adatokat nemzetiségi nyelven is tartalmazó anyakönyvi kivonatot kívánnak kiállíttatni.

Kiemelendő, hogy a szülők az At. 46. § (1) bekezdés a) pontja alapján a gyermeknek az országos nemzetiségi önkormányzat által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő, a gyermek nemzetiségének megfelelő utónevet is adhatnak. Az At. 46. § (4) bekezdése, illetve az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja szerint ebben az esetben a nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. A szülők által választott nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett vagy az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv megkeresi az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot, amely az állásfoglalását a megkereséstől számított harminc napon belül adja meg.

⁸⁹ Ptk. 4:150. § (1), (6) bekezdés, At. 44. § (3) bekezdés, At. 46. § (1) bekezdés a) pont.

Kivételes esetekben a gyermek utónevét nem a szülők állapítják meg.

Ptk. 4:151. § (1) *A gyámhatóság állapítja meg a gyermek nevét, ha*

a) a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők a gyermek családi és utónevének meghatározásával kapcsolatos megállapodásukat a gyámhatóság felhívásától számítva harminc napon belül nem jelentik be; vagy

b) a gyermek mindkét szülője ismeretlen.

(2) A gyámhatóság állapítja meg a gyermek utónevét, ha a szülői felügyeleti jogot az a szülő gyakorolja, aki az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság felhívása ellenére a gyermek utónevét – a felhívás közlésétől számított harminc napon belül – nem határozza meg.

Az At., valamint a Ptk. fent hivatkozott rendelkezéseiből kitűnik, hogy a szülőknek a gyermek családi és utónevét a születés anyakönyvezésekor, de legkésőbb az anyakönyvvezető vagy a gyámhatóság felhívásának közlésétől számított 30 napon belül meg kell állapítaniuk. Mindezekből kitűnik, hogy amennyiben a szülők az At. 46. § (1) bekezdés a) pontja alapján gyermeküknek az adott nemzetiségnek megfelelő a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónevet kívánnak adni, az érintett országos nemzetiségi önkormányzat nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről határidőben kiadott állásfoglalásának kiemelt jelentősége van.

Az egyén családi és utónevének a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezését is érintő rendelkezése az At.-nak, miszerint az anyakönyvben és az annak alapján kiadott okiratokban a családi név az utónevet megelőzi.⁹⁰ Szintén ide sorolandó az a szabály, amelynek alapján a házassági név a Ptk. szabályai szerint képezhető.⁹¹

Ptk. 4:27. § (1) *A feleség a házasságkötés után, választása szerint viseli*

a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;

b) a férje teljes nevét a házasságra utaló toldással, amelyhez hozzákapcsolhatja a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét;

c) a férje családi nevét a házasságra utaló toldással és ehhez a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét hozzákapcsolja; vagy

d) a férje családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.

(2) A férj a házasságkötés után, választása szerint viseli

a) a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét; vagy

b) a felesége családi nevét, hozzákapcsolva saját utónevét.

(3) A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként kettőjük családi nevét is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét. Az összekapcsolt házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet.

(4) Az (1) bekezdés b)-d) pontjában, a (2) bekezdés b) pontjában, valamint a (3) bekezdésben meghatározott esetben a házastársak közös házassági nevet viselnek.

⁹⁰ At. 44. § (8) bekezdés.

⁹¹ At. 47. § (1) bekezdés.

Megszorítást tartalmaz az At. abban a tekintetben, hogy csak különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén teszi engedélyezhetővé a családi és utónév olyan változtatását, amelynek eredményeként a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett családi vagy utónév keletkezne.⁹²

Az Njtv. értelmében a nemzetiséghez tartozó személy nyelvhasználatának feltételeit – külön törvényben meghatározott esetekben – az állam biztosítani köteles. A polgári és büntetőeljárások során, valamint a közigazgatási eljárásokban az anyanyelv használatát a vonatkozó eljárásjogi törvények biztosítják.⁹³

Az At. a nemzetiségi közösséghez tartozó magyar állampolgár nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéséhez kapcsolódó eljárások során részben az egyén nyelvhasználati jogait is szabályozza. Az At. 2. §-a szerint az anyakönyvi eljárások közül a házasságkötési, a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése iránti szándék bejelentésére irányuló, a névváltoztatási, a házassági névviselési forma módosítására, a házassági név megváltoztatására, valamint az utónév módosítására irányuló eljárás, az anyakönyv és az apai elismerő nyilatkozatok nyilvántartásának vezetése közigazgatási hatósági eljárás.

Az Ákr. 20. § (1) bekezdése alapján a közigazgatási hatósági eljárás hivatalos nyelve a magyar. Ugyanakkor az a természetes személy, aki az Njtv. hatálya alá tartozik, a hatóságnál használhatja nemzetiségi nyelvét. Ennek alapján a nemzetiséghez tartozó személyek a felsorolt közigazgatási hatósági eljárásnak minősülő anyakönyvi eljárások során nemzetiségi anyanyelvüket használhatják.

Az At. 29. § (3) bekezdése, illetve az At. 41. § (3) bekezdése alapján a házasulók, illetve a felek a házasságkötés, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése során használhatják nemzetiségi nyelvüket, ha az adott nyelvet mindkét házasuló, illetve fél és tanú érti és beszéli. Amennyiben a közreműködő anyakönyvvezető nem érti és nem beszéli az adott nemzetiség nyelvét, tolmácsot kell alkalmazni. Tolmácsról a házasulóknak, illetve a feleknek kell gondoskodniuk.

A nemzetiségi közösséghez tartozó magyar állampolgárok nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatát biztosító intézményrendszer fejlődésének részletes leírása és áttekintése helyett, kiemelten fontosnak tartom, hogy a hatályos jogszabályi rendelkezések alapján bemutassam az anyakönyvvezetőket, illetve anyakönyvi szervek rendszerét és a képzésüket, valamint az eljárásukat szabályozó alapvető rendelkezéseket.

Az anyakönyvi ügyekért felelős miniszterként 2014. június 6-tól egészen 2016. december 31-ig a belügyminiszter járt el.⁹⁴

2017. január 1-től az anyakönyvezéssel kapcsolatos kormányzati feladatok megoszlának a Miniszterelnökség vezető miniszter és a belügyminiszter között. Előbbi, mint anyakönyvi ügyekért felelős miniszter, utóbbi anyakönyvi nyilvántartásért felelős miniszterként jár el.⁹⁵ A Miniszterelnökséget vezető miniszter anyakönyvi ügyekért felelős miniszterként ellátja az anyakönyvi eljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező szervek feletti szakmai irányítást és az anyakönyvi szerv tevékenysége feletti felügyeletet.⁹⁶

⁹² At. 49. § (4)-(5) bekezdés.

⁹³ Njtv. 5. § (1)-(2) bekezdés.

⁹⁴ 152/2014. (VI. 6.) Korm. rendelet 21. § 2. pont 2014. VI. 6. – 2016. XII. 31. közötti időállapot.

⁹⁵ 152/2014. Korm. rendelet 4. § 17. pont és 22. § (1) bekezdés 5. pont 2017. I. 1. – 2018. V. 21. közötti időállapot és 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 14. § (1) bekezdés 1. pont és 41. § (1) bekezdés 5. pont.

⁹⁶ At. 13. § (1) bekezdés.

Az At. értelmében az anyakönyv vezetésére kormányrendeletben meghatározott képesítési feltételekkel rendelkező anyakönyvvezető vagy anyakönyvi szerv kormánytisztviselője jogosult.⁹⁷

A Kormány **anyakönyvvezető**ként a polgármestert, a jegyzőt, a polgármesteri hivatal és a közös önkormányzati hivatal köztisztviselőjét, hivatalos konzuli tisztviselőt, a külpolitikáért felelős miniszter által vezetett minisztérium kormánytisztviselőjét jelöli ki.⁹⁸

Kormányrendelet alapján minden képviselő-testület hivatalában legalább egy, városban, megyei jogú városban és fővárosi kerületben legalább két anyakönyvvezetőt kell megbízni az anyakönyvvezetői feladatok ellátásával.⁹⁹ Az anyakönyvvezető tevékenysége felett az anyakönyvi szerv gyakorol felügyeletet.¹⁰⁰

A Kormány **anyakönyvi szerv**ként az anyakönyvi ügyekért felelős minisztert, a fővárosi és megyei kormányhivatalt, a hivatalos konzuli tisztviselőt jelöli ki, azzal, hogy általános anyakönyvi szervként eltérő rendelkezés hiányában a fővárosi és megyei kormányhivatal jár el.¹⁰¹

Az anyakönyvezéshez szükséges képesítési feltétel az anyakönyvi szakvizsga.¹⁰² Az anyakönyvezési feladatok ellátásához jogszabályban előírt anyakönyvi szakvizsga az anyakönyvi ügyekért felelős, jelenleg a Miniszterelnökséget vezető miniszter rendeletében foglalt szabályok szerint tehető.¹⁰³ Anyakönyvi szakvizsgának minősül az általános, a konzuli I. és a konzuli II. anyakönyvi szakvizsga.¹⁰⁴ A szakvizsga felkészítő tanfolyamból, valamint gyakorlati és szóbeli vizsgarészből áll.¹⁰⁵ Az általános anyakönyvi szakvizsga felkészítő tanfolyamának időtartama 160 óra, ezen belül 100 óra a gyakorlati foglalkozások, 60 óra az elméleti felkészítés időtartama.¹⁰⁶ Az általános anyakönyvi szakvizsga szóbeli vizsgájához kapcsolódóan szerepel a nemzetiségi névviselés témaköre is.¹⁰⁷

Az anyakönyvi feladatok ellátásához szükséges tárgyi feltételeket a 429/2017. Korm. rendelet 1. melléklete szabályozza. Ennek alapján az elektronikus anyakönyvbe bejegyzésre jogosult anyakönyvvezető és anyakönyvi szerv kormánytisztviselőjének hivatali felszerelése között nem szerepelnek az országos nemzetiségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékek.

Fontos megjegyezni, hogy a 2017. december 31-ig hatályban volt 32/2014. (V. 19.) KIM rendelet 8. § (1) bekezdés d) pontja még az elektronikus anyakönyvbe bejegyzésre jogosult szerv hivatali felszerelése között nevesítette a magyar és nemzetiségi utónévjegyzékeket.

⁹⁷ At. 4. § (1) bekezdés.

⁹⁸ 174/2017. (VI. 30.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdés.

⁹⁹ 429/2017. (XII. 20.) Korm. rendelet 1. § (1) bekezdés.

¹⁰⁰ At. 13. § (2) bekezdés.

¹⁰¹ 174/2017. Korm. rendelet 2. § (1)-(2) bekezdés.

¹⁰² 174/2017. Korm. rendelet 6. § (1) bekezdés.

¹⁰³ Szakvizsgarendelet 1. §.

¹⁰⁴ Szakvizsgarendelet 2. § (1) bekezdés.

¹⁰⁵ Szakvizsgarendelet 2. § (3) bekezdés.

¹⁰⁶ Szakvizsgarendelet 4. § (1) bekezdés.

¹⁰⁷ Szakvizsgarendelet 5. melléklet B) pont 48. alpont.

VI. Szakmai partnerek álláspontja

6.1. A nemzetiségi közösségek vezetőinek álláspontja

6.1.1. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat általános kérdései

A Magyarországon élő nemzetiségi közösségek vezetői szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat joga a nemzetiségi közösséghez tartozó személyek identitásának fontos elemét képezi. Másrészt pedig a nemzetiségi anyanyelvhasználat vonatkozásában is jelentős szerepet tölt be, hogy a nemzetiséghez tartozó személy anyanyelvén használhatja a családi és utónevét.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok álláspontja az, hogy az At.-ben biztosított névhasználati lehetőségek alapvetően kielégítik a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek igényeit, ugyanakkor az egyes jogszabályokban biztosított nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogok érvényesítése a gyakorlatban nem minden esetben mentes a nehézségektől.

A nemzetiségi közösségek vezetőinek megítélése szerint sok esetben maguk a közösséghez tartozó személyek sem ismerik kellő mértékben a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához fűződő jogaikat. Álláspontjuk az, hogy a rendelkezésükre álló lehetőségekről fontos volna a közösségek tagjainak minél alaposabb tájékoztatása, hiszen ez lehetne az egyik alapja a hatékony joggyakorlásnak.

6.1.2. A családi név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezése, a házassági névviselés és névváltoztatás

Az At. 46. § (4) bekezdése alapján a nemzetiségi családi név anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. Az At. 2017. január 1-jén hatályba lépett módosítását mind az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága, mind az országos nemzetiségi önkormányzatok pozitívan fogadták.

Válaszleveleikben az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői arról számoltak be, hogy a nemzetiségi családi nevek vonatkozásában számos megkeresés érkezik az országos nemzetiségi önkormányzatok hivatalaihoz.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke arról adott tájékoztatást, hogy a családi nevek vonatkozásában alapvetően két ügýtípus jellemző. Az első csoportba azok a családi nevek tartoznak, amelyek esetében az érintettek a korábban magyarosított, eredetileg azonban német nemzetiségű családi nevüket kívánják újra felvenni. A másik típus, amikor a korábbi, jellemzően a 20. század elejei anyakönyvezés során a német írásmód helyett magyar írásmóddal vagy hibás németiséggel anyakönyvezték a német nemzetiségű családi neveket és ezt kívánják az érintettek kijavítani.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok tájékoztatása alapján gond van az At. 44. § (8) bekezdésével – mely szerint az anyakönyvben és az ennek alapján kiállított okiratban a családi név az utónevet megelőzi – mivel ennek alkalmazása többségében nem egyeztethető össze a Magyarországon élő nemzetiségi közösségek által használt nyelvek szabályaival, hiszen azokban jellemzően az utónév a családi nevet megelőzi.

A családi és utónév sorrendiségével összefüggésben egyedi panasz is érkezett hozzám. A német nemzetiséghez tartozó panaszos az Njtv. 16. § (3) bekezdése alapján kezdeményezte, hogy a személyazonosító igazolványa a családi és utónevét nemzetisége nyelvén is tartalmazza. A panaszos beadványában sérelmezte, hogy a kérésére kiállított személyazonosító igazolvány családi és utónevét nem a német nemzetiségi nyelv szabályai szerinti sorrendben, hanem a magyar nyelv szabályai, tehát az At. 44. § (8) bekezdése szerint úgy tartalmazza, hogy a családi neve az utónevét megelőzi. A nemzetiségi nyelv szabályai szerint képzett családi és utónév sorrendiségének következtetlenségére a német nemzetiségi szószóló 2015. április 29-ei parlamenti felszólalásában is felhívta az Országgyűlés figyelmét.¹⁰⁸

Az egyes nemzetiségi nyelvek eltérő szabályok szerint biztosítanak lehetőséget a házassági névviselésre, ehhez kapcsolódóan az országos nemzetiségi önkormányzatok arról tájékoztattak, hogy a házassági névviselésre vonatkozó – a Ptk. 4:27. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott – szabályok között megtalálhatók az adott nemzetiségi nyelv szabályainak is megfelelő névviselési formák, így a nemzetiségi közösséghez tartozó személyek kiválaszthatják a számukra, illetve nemzetiségi nyelvük szabályainak is megfelelő házassági névviselési formát.

Az Országos Roma Önkormányzat elnöke válaszelevelében kiemelte, hogy a családi és utónév sorrendjére, illetve a házassági névviselésre vonatkozó kérdéseimre nem tud egyértelmű választ adni. Ennek oka, hogy nem ismertek a romani, illetve a beás nyelv erre vonatkozó szabályai. A hazai roma nemzetiségi közösség a magyar névviselési és házassági névviselési szabályokat vette át és használja.

Az At. 49. § (1) bekezdése alapján magyar állampolgár kérelmére a születési családi, illetve utónevének megváltoztatását az anyakönyvi szerv engedélyezheti. Az At. 49. § (4) bekezdés a) pontja kimondja, hogy az At. 49. § (5) bekezdés a) pontja szerint kizárólag különös méltánylást érdemlő körülmény fennállása esetén engedélyezhető a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett név. Az országos nemzetiségi önkormányzatok álláspontja szerint abban az esetben, ha egy nemzetiségi közösséghez tartozó személy családi vagy utónevét a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelően kívánja megváltoztatni és ezzel értelemszerűen a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett névre kívánja változtatni családi vagy utónevét, az mindenképpen különös méltánylást érdemlő körülménynek tekintendő és a családi és utónév megváltoztatását az anyakönyvi szervnek engedélyeznie kell.

6.1.3. A nemzetiségi utónévjegyzék összeállítása, módosítása és elérhetősége

Az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökeinek tájékoztatása alapján a Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyvének¹⁰⁹ (a továbbiakban: Utónévkönyv) kiadására az országos kisebbségi önkormányzatok együttműködésével 2004-ben került sor. Az Utónévkönyv összeállítását és kiadását a Miniszterelnöki Hivatal és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal koordinált és anyagilag is támogatta.

¹⁰⁸ Ritter Imre német nemzetiségi szószóló felszólalása. Országgyűlési Napló. Budapest, 2015. április 29. szerda. 1153.

<https://www.parlament.hu/documents/10181/56618/ny150429.pdf/8ff1dccc-6e10-49c4-bc5a-4899649bddb8>

¹⁰⁹ S. Dávid Emese (szerk.): Magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve. Budapest, Aranyhal Könyvkiadó, 2004.

A jelenleg is használatban lévő Utónévkönyv tartalmazza – a magyarországi német közösség utóneveinek kivételével – valamennyi Magyarországon elismert nemzetiségi közösség utónévjegyzékét. Az Utónévkönyv egyes fejezeteit az adott országos kisebbségi önkormányzatok elnökei és munkatársai, valamint jellemzően a terület szakértői állították össze. Az egyes kisebbségi utónévjegyzékek összeállításának alapját általában az anyaország hivatalos utónévjegyzékei, illetve az adott magyarországi kisebbségi közösség utónévadási hagyományai képezték.

Megjegyzendő, hogy az Utónévkönyv összeállításával és kiadásával párhuzamosan a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata a Magyarországi német utónevek jegyzékét a 2004-ben szakértők bevonásával¹¹⁰ állította össze és önálló kiadványban adta ki.

A nemzetiségi utónévjegyzékek módosításával, aktualizálásával, illetve ismételt kiadásával kapcsolatban az országos nemzetiségi önkormányzatok többsége arról tájékoztatott, hogy a 2004-ben megjelent nemzetiségi utónévjegyzékek módosítására, aktualizálásra, illetve azok ismételt kiadására az elmúlt több, mint másfél évtizedben nem került sor. Ezzel kapcsolatban a német nemzetiségi képviselő, illetve a görög nemzetiségi szószóló is felhívták a figyelmet arra, hogy az At. 46. § (4) bekezdése a nemzetiségi utónevek vonatkozásában folyamatos aktualizálási lehetőséget biztosít az országos nemzetiségi önkormányzatok számára, amely álláspontjuk szerint egyes nemzetiségi utónévjegyzékek vonatkozásában indokolt is volna.¹¹¹

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke arról tájékoztatott, hogy a Magyarországi német utónevek jegyzékének aktualizálására 2015-ben került sor, a 2004-ben kiadott utónévjegyzék összeállítására is felkért szakértők bevonásával.¹¹²

Válaszlevelében az Országos Roma Önkormányzat elnöke kiemelte, hogy munkatársai 2018 telén fejezték be a roma nemzetiségi utónévjegyzék felülvizsgálatát, amelyet az Országos Roma Önkormányzat Közgyűlése 2018. december 7-ei ülésén fogadott el és tett közzé a honlapján.¹¹³

A nemzetiségi utónévjegyzék nemzetiséghez tartozó személyek kezdeményezésére történő módosításával kapcsolatban a magyarországi nemzetiségi közösségek vezetői arról adtak tájékoztatást, hogy az országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlése minden esetben egyedi eljárást folytat le, amennyiben olyan (nemzetiségi) utónév vonatkozásában érkezik kérelem, amely nem szerepel a nemzetiségi utónévjegyzékben. Az országos nemzetiségi önkormányzat közgyűlése az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja alapján dönt az utónév anyakönyvezhetőségéről. Egyes országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei külön kiemelték, hogy a döntés előkészítése során az érintett utónévről az országos nemzetiségi önkormányzat szakértői véleményt szerez be.

¹¹⁰ A Magyarországi német utónevek jegyzékének összeállításában szakértőként dr. Brenner Koloman, dr. Erb Mária és Prof. dr. Knipf Erzsébet, az ELTE BTK Germanisztika Intézet Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központjának oktatói vettek részt.

¹¹¹ Fontos kiemelni, hogy a vizsgálat megkezdését követően, az At. 2021. március 1-jén hatályba lépett módosítása a nemzetiségi utónévjegyzékek összeállítását továbbra is az országos nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatáskörébe utolja azzal, hogy egyben előírja a meghatározott tartalmú nemzetiségi utónévjegyzékeknek az országos nemzetiségi önkormányzatok honlapján történő közzétételének kötelezettségét is. [At. 46. § (5) bekezdés]

¹¹² Magyarországi német utónevek jegyzéke. <http://www.ldu.hu/page/358>

¹¹³ A magyarországi roma nemzetiség nemzetiségi utónévjegyzéke. <https://www.oronk.hu/wp-content/uploads/2019/01/A-Magyarorsz%C3%A1gi-Roma-Nemzetis%C3%A9g-Nemzetis%C3%A9gi-Ut%C3%B3n%C3%A9vjegyz%C3%A9ke.pdf>

A nemzetiségi utónévjegyzék módosításával kapcsolatos megkeresések száma nemzetiségenként nagy eltérést mutat. Az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői kiemelték, hogy a kérelmek jellemzően a nemzetiségi közösséghez tartozó személyektől érkeznek és az adott nemzetiségi közösség által használt utónévre vonatkoznak. Ezzel párhuzamosan arra is felhívták a figyelmet, hogy az elmúlt öt évben visszaéléseket is tapasztaltak. Válaszleveleikből kiderül, hogy különlegesnek számító, a magyar utónévkönyvben nem szereplő utónevek anyakönyvezhetőségének kérelmezése tárgyában előfordul, hogy nem az adott nemzetiség által használt utónév anyakönyvezhetőségének megállapítását kérik az érintettek, hanem így próbálják a különleges, de nem nemzetiségi utónév anyakönyvezésének lehetőségét megteremteni.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői többségében arról tájékoztattak, hogy a 2004-ben könyvként megjelent Utónévkönyv kizárólag nyomtatott formában érhető el. A válaszlevelekből az is kiderült, hogy az Utónévkönyv megtalálható az országos nemzetiségi önkormányzatok hivatalaiban, ismereteik szerint az országos könyvtári hálózatban, illetve az anyakönyvvezetőknél, valamint anyakönyvi szerveknél. Ezzel párhuzamosan arra is felhívták a figyelmet, hogy még ha az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek rendelkezésére is áll az adott nemzetiségi utónévjegyzék, sok esetben nem alkalmazzák azokat. Néhány nemzetiség vezetője ugyanakkor arról tájékoztatott, hogy az utónévjegyzék elektronikus formában az országos nemzetiségi önkormányzat honlapján is elérhető (német, roma), illetve többen kiemelték, a jövőben célszerűnek tartanák a nemzetiségi utónévjegyzéknek az országos nemzetiségi önkormányzat honlapján történő közzétételét. Az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökeinek álláspontja szerint az elektronikus közzététel a széleskörű hozzáférhetőség mellett lehetőséget teremtene az utónévjegyzék folyamatos aktualizálására is.¹¹⁴

6.1.4. Az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek felkészültsége, azoktól érkező megkeresések

Az országos nemzetiségi önkormányzatok egybehangzó megállapítása, hogy az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek tisztviselői nem ismerik, ezért nem tudják alkalmazni az egyes nemzetiségi nyelveket, írásmódját és azok névhasználatra vonatkozó szabályokat. Általános tapasztalat az, hogy az érintett tisztviselők nincsenek kellő mértékben felkészülve.

Megítélésük szerint a magyar ábécé betűitől eltérő karakterek, diakritikus jelek használata is sokszor technikai nehézséget okoz, így bár elvben biztosított a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat lehetősége, a gyakorlatban ez sokszor bürokratikus akadályokba vagy az ügyintézők ismerethiányába ütközik. Az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői fontosnak tartják, hogy kialakuljon egy egységes és valamennyi

¹¹⁴ Fontos kiemelni, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok válaszlevelei az At.-nak a nemzetiségi utónévjegyzék országos nemzetiségi önkormányzat honlapján történő közzétételét előíró 46. § (5) bekezdésének 2021. március 1-ei hatályba lépését megelőzően érkeztek. Az At. 46. § (5) bekezdésének hatályba lépését követően az alábbi országos nemzetiségi önkormányzatok honlapján érhető elő online formában a nemzetiségi utónévjegyzék: Bolgár Országos Önkormányzat, Magyarországi Görögök Országos Önkormányzata, Országos Horvát Önkormányzat, Országos Lengyel Önkormányzat, Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Országos Örmény Önkormányzat, Országos Roma Önkormányzat, Magyarországi Románok Országos Önkormányzata, Országos Ruszin Önkormányzat, Szerb Országos Önkormányzat, Országos Szlovák Önkormányzat, Országos Szlovén Önkormányzat.

érintett tisztviselő által ismert és rutinszerűen alkalmazott eljárásrend a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés során a gyors és ügyfélbarát ügyintézés megvalósítása érdekében.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok tájékoztatása alapján anyakönyvvezetőtől, illetve anyakönyvi szervtől érkező megkeresés esetén nemzetiségi családi név, valamint a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az országos nemzetiségi önkormányzat a megkereséstől számított 30 napon belül ad állásfoglalást.

Többségében azonban arról számoltak be, hogy az elmúlt öt évben anyakönyvvezetőtől, illetve anyakönyvi szervtől nem érkezett hozzájuk megkeresés a fenti tárgyban. Csupán a Magyarországi Románok Országos Önkormányzatának, az Országos Szlovák Önkormányzat, illetve az Országos Szlovén Önkormányzat elnökei tájékoztattak arról, hogy az elmúlt öt évben ugyan nagyon alacsony számban, de érkezett az országos nemzetiségi önkormányzathoz hivatalos megkeresés e tárgyban.

Az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetőinek tapasztalata szerint az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek tisztviselőinek egy része nem ismeri a nemzetiségi utónévjegyzékeket vagy azok számukra nem elérhetők. Ezt a negatív tapasztalatot az is alátámasztja, hogy olyan utónevekkel kapcsolatban is érkeznek megkeresések az anyakönyvvezetőktől, illetve anyakönyvi szervektől, amelyek szerepelnek a nemzetiségi utónévjegyzékben.

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának, illetve az Országos Roma Önkormányzat elnöke egy sajátos jelenségre is felhívta a figyelmet, arra, hogy a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek megkeresései sok esetben közvetetten az anyakönyvvezetőktől, illetve anyakönyvi szervektől származnak. Az országos nemzetiségi önkormányzatokhoz érkező megkeresések ugyanis jellemzően az anyakönyvvezetők ráhatására fogalmazódtak meg. A kérelmezők ebben az esetben elmondták, az anyakönyvvezetők szóban arról tájékoztatták őket, hogy az általuk választott utónevek anyakönyvezhetőségének kérdésében keressék meg az adott országos nemzetiségi önkormányzatot.

6.1.5. A nemzetiségi hovatartozás feltüntetése az anyakönyvi kivonaton

Egy német nemzetiséghez tartozó személy panasszal fordult hozzám, amelyben azt sérelmezte, hogy az At. 46. § (1) bekezdés d) pontja szerinti kérelmére a családi és utónevét születési anyakönyvi kivonatában német nemzetiségi nyelven is bejegyezték, amelynek során az anyakönyvben feltüntetésre került nemzetiségi hovatartozása is. A panaszos által a beadványához csatolt születési anyakönyvi kivonat az alábbi megjegyzést tartalmazza magyar, illetve német nyelven: „Születési anyakönyvi kivonat német nemzetiséghez tartozó személyről” / „Auszug aus dem Geburtsregister für Angerhörige der deutschen Minderheit”. A beadványozó álláspontja szerint a részére kiállított anyakönyvi kivonat indokolatlanul tartalmaz szenzitív adatot.

A fent ismertetett gyakorlatra a német nemzetiségi szószóló 2015. április 29-ei parlamenti felszólalásában is felhívta az Országgyűlés figyelmet.¹¹⁵

¹¹⁵ Országgyűlési Napló. Budapest, 2015. április 29. szerda. 1153.
<https://www.parlament.hu/documents/10181/56618/ny150429.pdf/8ff1dccc-6e10-49c4-bc5a-4899649bddb8>

6.2. A nyelvészettudomány képviselőinek álláspontja

6.2.1. Horvát nemzetiségi nyelv¹¹⁶

A horvát nyelv ábécéje 30 betűből áll. A magyar ábécéhez képest a horvát ábécé egy eltérő karaktert tartalmaz (Đ, đ), illetve három eltérő, ugyanakkor önálló betűként kezelendő betűkapcsolatot (Dž, dž, Lj, lj, Nj, nj). A horvát ábécében négy betű tartalmaz a magyar nyelv által nem használt diakritikus jelet (Č, č, Ć, ć, Š, š, Ž, ž). A horvát nyelv tudomány képviselőinek álláspontja szerint mindezek alapján a horvát nyelv betűkészlete kismértékben tér el a magyar nyelv betűkészletétől. Véleményük szerint, az ilyen kismértékű eltérés a gyakorlatban nem okozhat technikai nehézséget az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek számára az adott név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezése során. Kiemelték, hogy a családi és utónevek írásképe is a nemzetiségi identitás része, tekintettel erre fontos, hogy azok az adott nyelv szabályai szerint képezett formában, a nyelv által használt ábécé betűkészletével kerüljenek anyakönyvezésre.

A nyelvészek arról tájékoztattak, hogy a horvát nyelv szabályai szerint a magyar szabályozástól eltérően az utónév megelőzi a családi nevet, ez alól nincsen kivétel. Ugyanakkor a horvát nyelv szabályai lehetőséget teremtenek arra is, hogy a két névelem a magyar nyelv szabályaihoz hasonlóan (családi név megelőzi az utónevet) kerüljön feltüntetésre, erre azonban kizárólag akkor nyílik lehetőség, ha a két névelemet az alábbi módon vesszővel választják el egymástól: családi név, utónév.

A nők házassági névviselését érintő kérdésre a nyelvészek elmondták, a horvát nyelvben és szokásokban a gyakorlat azt mutatja, hogy a nő a házasságkötést követően a férj családi nevét és a házasságkötés előtt közvetlenül viselt családi nevét házassági névként összekapcsolva használja. A házassági névviselés ilyen formájára a Ptk. 4:27. § (3) bekezdése lehetőséget ad, így álláspontjuk szerint nincsen szükség a vonatkozó szabályozás módosítására. Kiemelték azt is, hogy a horvát nyelv a magyar nyelvhez hasonló – a férj családi nevéhez vagy családi és utónevéhez kapcsolódó -né toldalék – házasságra utaló szuffixumot nem ismer.

Az egyik szakértő egy sajátos névviselési formára is felhívta a figyelmet, a gradistyei horvát közösségben ma is jelen van a háznevek (obiteljeski nadimci) adásának továbbélő hagyománya. A háznevek egyfajta ragadványnevek, amelyek a személynevek között a nem hivatalos nevek közé tartoznak és a szóbeli, többnyire informális kommunikációban használják őket. A gradistyei horvát közösségben a háznevek generációkon át öröklődnek, feladatuk a pontosabb azonosítás, egykor pótolták a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés, a családi és utónevek hivatalos elismerésének hiányát a közösség tagjai számára. Álláspontja szerint jellemző, hogy a közösség tagjai a magyar nyelv szabályai szerint viselik családi és utónevüket, ugyanakkor egymást a több generáción át a családban öröklődött nemzetiségi nyelvű háznevek alapján azonosítják.

¹¹⁶ Vizsgálatom során a horvát nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Dr. Blazsetin Istvántól, a PTE BTK Horvát Tanszékének vezetőjétől, Bockovac Tímeától, a PTE BTK Horvát Tanszékének adjunktusától, Dr. Mersich Zsuzsannától, az ELTE Savaria Egyetemi Központ Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ Szlavisztika Tanszékének egyetemi docensétől.

6.2.2. Német nemzetiségi nyelv¹¹⁷

A német nyelv betűkészletét tekintve kismértékben tér el a magyar nyelv betűkészletétől (Ä, ä, ß, Ë, ë). A szakértők szerint, az ilyen mértékű eltérések a gyakorlatban nem okozhatnak technikai nehézséget az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek számára az adott név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezése során.

Az egyik szakértő, aki a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának megbízásából 2004-ben, illetve 2015-ben is részt vett a Magyarországi német utónevek jegyzékének összeállításában, megítélése alapján a németországi utónévadás gyakorlata rendkívül megengedő, ugyanakkor álláspontja szerint a magyarországi német közösség esetében szükséges néhány alapvető kritérium meghatározása. Mindezzel együtt a német nemzetiségi utónévjegyzék a Magyarországon élő nemzetiségek utónévjegyzékei közül az egyik legmegengedőbb, hiszen összesen 1 222 férfi, illetve 1 736 női utónevet tartalmaz.

A szakértők részletesen tájékoztattak arról is, hogy a Magyarországi német utónevek jegyzéke 2004-ben milyen szempontok szerint került összeállításra, majd 2015-ben kiegészítésre, átdolgozásra.

A Magyarországi német utónevek jegyzéke 2004. évi összeállításának szempontjai:

- A jegyzék tartalmazza a német (délgermán) kultúrkörből eredeztethető és a német nyelvű országok névadási gyakorlatában hagyományosan meggyökeresedett utóneveket, valamint azok legelterjedtebb önállósult és/vagy regionális változatait.
- A lista tartalmazza a német nyelvterületen használt a Bibliából és általában a keresztény kultúrkörből eredeztethető, valamint az antik, illetve középkori latin és görög utóneveket, illetve legelterjedtebb egyéb, történeti és/vagy regionális változatait is. Emellett azon egyéb idegen eredetű utóneveket, amelyek a német nyelvterületen régóta honosak, igen elterjedtek és megfelelnek a német nyelv hangtani rendszerének.
- Az utónévjegyzék ugyanakkor nem tartalmazza azokat a neveket, amelyek ugyan megfelelnek az előző kritériumok valamelyikének, magyar nyelvi és kultúrkörnyezetben azonban viselői hátrányos vagy kellemetlen megkülönböztetéshez vezethetnek.

A 2015-ben készült 2., bővített kiadásba újonnan bekerült utónevek az alábbi kritériumok szerint kerültek kiválasztásra:

- további utónevek, amelyek a délgermán-ónémet nyelv- és kultúrkörre vezethetők vissza;
- az első kiadásba már felvett utónevek további különböző írásváltozatai;
- további, a magyarországi németek utónév-hagyományában is fellelhető, teljes utónevekből önállósult, elterjedt és anyakönyvezhető becenevek (pl.: Amrei, Elsi, Leni, Schorsch);
- a Német Szövetségi Köztársaságban az első kiadás óta eltelt tíz évben (2004-2014) statisztikai kimutatások alapján leggyakrabban választott tíz férfi- és női név, illetve azok írásváltozatai;

¹¹⁷ Vizsgálatom során a német nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Dr. Erb Máriától, az ELTE BTK Germanisztika Intézet Magyarországi Németek Kutatási és Tanárképzési Központjának vezetőjétől és Dr. Gerner Zsuzsannától, a PTE BTK Germanisztika Intézetének vezetőjétől.

- a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata által, vonatkozó kérvény alapján engedélyezett utónevek, illetve azok írásváltozatai (pl.: Heimdall, Anabel, Dorothee, Henry);
- a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által 2015. március 1-ig anyakönyvi bejegyzésre alkalmasnak minősített utónevek német megfelelői (íráskép azonosság esetén is), illetve azok írásváltozatai.

A szakértők szerint az utónévjegyzék folyamatos felülvizsgálata és aktualizálása bizonyos időközönként szükséges és elengedhetetlen.

Az Njtv. 16. § (2) bekezdése alapján a nemzetiséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához és nemzetisége nyelvének szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez. Az egyik szakértő megítélése szerint a hivatkozott rendelkezés „utónevének saját nemzetiségének megfelelő megválasztásához” fordulata nem elég egzakt. Álláspontja alapján ugyanis nem világos, a szabály azt jelenti-e, hogy a német nyelv szabályai szerint kell átírni egy, a magyar utónévkönyvben szereplő utónevet (pl.: magyar: Marsal, német: Marschal) vagy a nemzetiséghez tartozó személy kizárólag az országos nemzetiségi önkormányzat által, meghatározott szempontok alapján összeállított nemzetiségi utónévjegyzékben szereplő utónevek közül választhat. A hivatkozott rendelkezés értelmezésében a szakértő tapasztalatai szerint az egyes országos nemzetiségi önkormányzatok gyakorlata is eltérő.

A szakértők megítélése szerint visszaélésekre is van példa. Tapasztalataik szerint előfordultak olyan esetek, amikor a nemzetiségi közösséghez nem tartozó személyek a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogára hivatkozva kezdeményeztek olyan különlegesnek tekinthető utónevek nemzetiségi utónévjegyzékbe való felvételét, amelyeket a magyar utónévkönyv nem tartalmaz. Ezt összeegyeztethetetlennek tartják a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat Alaptörvényben biztosított jogával.

A névsorrendiség a német nyelvben eltér a magyar nyelv szabályaitól. Főszabály szerint az utónév megelőzi a családi nevet. Ugyanakkor a német nyelv szabályai lehetőséget teremtenek arra is, hogy a két névelem a magyar nyelv szabályaihoz hasonlóan (családi név megelőzi az utónevet) kerüljön feltüntetésre, erre azonban kizárólag akkor nyílik lehetőség, ha a két névelemet az alábbi módon, vesszővel választják el egymástól: családi név , utónév.

A nyelvészek a nők házassági névviselését érintően elmondták, a német nyelvben és szokásokban a gyakorlat azt mutatja, hogy a nő a házasságkötést követően a férj családi nevét használja. A házassági névviselés ilyen formájára a Ptk. 4:27. § (1) bekezdés d) pontja lehetőséget ad, így álláspontjuk szerint nincsen szükség a vonatkozó szabályozás módosítására. Kiemelték azt is, hogy a német nyelv a magyar nyelvhez hasonló – a férj családi nevéhez kapcsolódó -né – szuffixumot nem ismer.

6.2.3. Romani és beás nyelvek¹¹⁸

A szakértő véleménye szerint kiemelten fontos szempontot kell képviselnie a roma nemzetiségi utónévjegyzék összeállításakor annak, hogy a magyarországi roma nemzetiségi közösség három nagy csoportra (romungrók, oláh cigányok, beások) tagolható. Ennek megfelelően az egyes közösségek utóneveit önálló fejezetekre bontva volna célszerű az

¹¹⁸ A hivatkozott szakvéleményt Dr. habil. Orsós Anna, a PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék vezetője készítette az Országos Roma Önkormányzat részére.

utónévjegyzékbe felvenni, amelyeknek írásmódjukban is tükrözniük kell a közösségek nyelvi különbözőségét.

A megkérdezett nyelvész nem javasolja az olyan utónevek roma nemzetiségi utónévjegyzékbe történő felvételét, amelyek hangzásukban, jelentésükben a gyerek személyiségfejlődésére nézve a későbbiekben vélhetően károsak lehetnek.

A fellelhető források hiányában a szakértő véleménye szerint nem ismert olyan szokás, amely arra a kérdésre adhatna választ, hogy a magyarországi roma közösség által beszélt két nyelv (romani, illetve beás) hogyan rendezi a névsorrendiség kérdését.

6.2.4. Román nemzetiségi nyelv¹¹⁹

A 2004-ben megjelent Utónévkönyv román utónévjegyzékének összeállítására a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata szakértőt kért fel, akinek a szakvéleményét az országos önkormányzathoz érkező névtani ajánlaskérésekhez a mai napig minden esetben kikérik.

A szakértő 2004-ben a román utónévjegyzék összeállításához az alábbi szempontokat vette alapul:

- A román utónévjegyzék a magyarországi román közösségnek készül, így az utónévjegyzéknek tartalmaznia kell a magyarországi román közösség hosszú évszázadokon át kialakult névadási szokásait tükröző hagyományos utóneveket. Ezek összegyűjtésének forrásai: a Román Ortodox Egyház anyakönyvei, temetői sírfeliratokon szereplő nevek, kalendáriumok névanyaga, az eddigi magyarországi román névtani kutatások eredményei.
- A román utónévjegyzéknek tartalmaznia kell továbbá azokat az utóneveket is, amelyek a magyarországi román közösségben kevésbé, viszont Romániában használatosak. Ennek fontos indoka, hogy a magyarországi román utónevekre mindig is hatással voltak, és ebből következően feltehetően mindig is hatással lesznek a Romániában gyakori és divatos utónevek. Forrásként a különböző romániai utónévkönyvek szolgálnak.

6.2.5. Szerb nemzetiségi nyelv¹²⁰

A szakértő álláspontja szerint a szerb nemzetiségi közösség számára a családi és utónév egyfajta nemzetiségi identitás-marker szerepet tölt be. Tekintettel erre kiemelte, hogy a 19. század második, illetve a 20. század első felében felerősödött névmagyarosítási mozgalom különösen súlyosan érintette a magyarországi szerb közösség tagjait. A szakértő megítélése szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat joga fontos szerepet tölt be a nemzetiségi önazonosság megőrzése tekintetében, és egyben az anyanyelvhasználathoz való jog részét képezi.

¹¹⁹ A hivatkozott szakvéleményt a Magyarországi Románok Országos Önkormányzat felkérésére Dr. Borbély Anna CSc., az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Nyelvtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, az országos önkormányzat szakértője készítette.

¹²⁰ Vizsgálatom során a szerb nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Lásztity Pértól, a Szerb Intézet igazgatójától.

A szakértő arról tájékoztató, hogy a szerb nemzetiségi nyelv leírására hivatalosan a cirill ábécét használják. Emellett az egykori Jugoszláv állam fennállásának idején a szerb közösség tagjainak körében is elterjedt a latin betűs írásmód, így manapság a nem hivatalos kommunikációban a cirill és latin írásmódot egyaránt használják.

A szakvélemény rámutatott arra, hogy szerb nemzetiségi nyelv szabályai szerint az utónév megelőzi a családi nevet, ebben a tekintetben eltér a magyar nyelv hagyományaitól, illetve az At. 44. § (8) bekezdésében foglalt szabálytól.

A házassági névviselés vonatkozásában a szakértő kiemelte, hogy a szerb hagyományok szerint a házasságban élő nők korábban jellemzően felvették férjük családi nevét. Ma már Szerbia Magyarországhoz hasonlóan szabályozza a nők házassági névviselését, így a Ptk. 4:27. § (1) bekezdésének szabályai megfelelően alkalmazhatók a szerb nemzetiségi közösség tagjai esetében is.

A szakértő rámutatott arra, hogy a szerb nemzetiségi utónévkészletnek különböző forrásai vannak. A források között találhatók a különböző ortodox szerb tanácsok 18.-19. századi szerb nyelvű összeírásai, az egyházi anyakönyvek, illetve a fennmaradt sírfeliratok.

A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának gyakorolhatóságát elősegítendő a szakértő véleménye szerint, ha az országos nemzetiségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékek általánosan hozzáférhetővé válnának. Emellett fontosnak tartja, hogy az országos nemzetiségi önkormányzatok az egyes nemzetiségi utónévjegyzékek összeállításának folyamatába vonják be a nyelvtudomány képviselőit is.

Gyakran előfordul a szakértő álláspontja szerint, hogy anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek tisztviselői kizárólag a magyar utónévjegyzéket ismerik, és csupán annak változásait követik, emiatt nem tudják kezelni a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogból fakadó kérelmeket.

Az At. 73/A. § (7) bekezdése szerint, ha az anyakönyvbe a nemzetiségi nyelv szabályai szerint bejegyzett születési családi és utónév vagy házassági név a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, az anyakönyvi kivonat tartalmazza a születési családi és utónévnek vagy házassági névnek a magyar ábécé betűivel való átírását. A transzkripció vonatkozásában a szakértő kiemelte, hogy az nem mindig egyszerű feladat, még a latin betűs írásmód esetén sem, mivel minden nemzetnek más ábécéje van, amely olyan betűket is tartalmaz, amelyek más nyelvekben nem szerepelnek vagy másképp olvasandók, ejtendők, más a hangértékük. A magyarországi szerb közösség hivatalosan a szerb cirill ábécét használja, amit az At. szabályai szerint fonetikusán kell átírni. A fonetikus átírást nehezíti a magyar és a szerb nyelv kismértékben eltérő hangkészlete, így bizonytalan lehet az alapvetően fonetikus szabályt követő szerb írásmód magyar nyelvű transzkripciója. A szakértő álláspontja szerint a kérdést úgy lehetne kezelni, ha a szerb nemzetiségi utónévjegyzék tartalmazná a magyar ábécé betűivel történő transzkripciót is, amely mind a közösség tagjai, mind az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek számára irányadó volna.

6.2.6. Szlovák nemzetiségi nyelv¹²¹

A szakértők szerint a szlovák nemzetiségű nők családi nevének használata Magyarországon nagyon sokrétű és összetett kérdés. A szlovák nyelvben az -ová szuffixum a családi név női viselőjére utal, így részben azonos funkciót tölt be a szlovák nyelvben, mint a magyar -né szuffixum a házassági névviselés vonatkozásában. A szakértők kiemelték, hogy a magyarországi szlovák nemzetiségi nők körében az -ová szuffixum használata jellemzően a szlovák nemzetiségi közösséghez való tartozás kifejezésére utal, ugyanakkor annak használata Magyarországon nem rendelkezik régi hagyományokkal. A 18., illetve a 19. században Magyarországra települt szlovákok körében nem volt jellemző ez a névviselés. Ekkor a névhasználat nagyon eltérő volt a nemzetiségi közösségen belül is, arra nagy hatással volt az egyházi anyakönyvezés következtében a lelkész, illetve a pap szemlélete, de a helyi hagyományok is. Ennek alapján az -ova szuffixumot Magyarországon a 20. század második felében kezdték el használni. Szélesebb körben azonban csak az 1970-es években terjedt el, amikor a magyarországi szlovák kulturális élet fellendült az országban.

6.2.7. Szlovén nemzetiségi nyelv¹²²

A szlovén nyelv 25 betűből áll, amelyek 29 különböző fonémát jelölnek. A szlovén ábécé betűi közül három tartalmaz a magyar nyelvben nem használt diakritikus jelet (Č, č, Š, š, Ž, ž). A szlovén nyelvtudomány képviselőinek álláspontja szerint mindezek alapján a szlovén nyelv betűkészlete kismértékben tér el a magyar nyelv betűkészletétől. Véleményük szerint az ilyen kismértékű eltérés a gyakorlatban nem okozhat technikai nehézséget az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek számára az adott név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezése során.

A szlovén nyelv szabályai szerint a családi és utónév sorrendje eltér a magyar nyelv szabályaitól, az első helyen az utónév, a második helyen pedig a családi név szerepel. A szlovén nyelv nem ismer olyan szuffixumot, amely a házasságban élő nő nevéhez kapcsolódhatna. A házassági névviselés vonatkozásában jellemző az összekapcsolt házassági névviselés. Tekintettel erre, a magyar szabályok kielégítik a szlovén nemzetiségi közösség tagjainak házassági névviselési igényeit.

A magyarországi szlovének körében jellemző az egy családhoz tartozó személyek családi ragadványnevének, úgynevezett háznevén (hišna imena) való azonosítása, amelyek mind a családban, mind a lakóház későbbi tulajdonosainak körében öröklődnek. Ez a hagyomány a nyelvészek véleménye szerint sok esetben kompenzálta azt, hogy a korábbi évtizedekben nem volt lehetőség a szlovén családi és utónevek hivatalos használatára és azok elismerésére.

¹²¹ Vizsgálatom során a szlovák nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Tuska Tündétől, a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének igazgatójától és Kiss Szemán Róberttől, az ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézetének igazgatójától.

¹²² Vizsgálatom során a szlovén nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Skaperné dr. Embersics Erzsébet egyetemi docenstól és Merklné Doncsecz Ibolya egyetemi adjunktustól, az ELTE Savaria Egyetemi Központ Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ Szlavisztika Tanszékének munkatársaitól.

6.2.8. Ukrán nemzetiségi nyelv¹²³

Az ukrán nyelv a cirill ábécé egyik változatát használja, így betűkészletét tekintve nagymértékben eltér a magyar nyelv betűkészletétől.

Az ukrán névhasználati szokások ismerik az úgynevezett apai utónevet. Az apai név a gyermek utónevét követő, az apa utónévéből a gyermek nemétől függően képzett utónév (pl.: Alekszandrovics, Alekszandrovna).

A szakértő tapasztalatai szerint a hatóságok nem tudják kezelni az apai neveket, gyakran előfordul, hogy tiltakoznak annak anyakönyvbe való bejegyzése ellen. Ekkor jellemzően a nemzetiséghez tartozó szülők visszakoznak, és inkább nem élnek a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogukkal.

A szakértő szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatot nehezíti, hogy az érintetteknek sok esetben nincsen megfelelő információjuk az At.-ben biztosított lehetőségekről. Tekintettel erre, szükségesnek tartja az érintettek megfelelő információkkal való ellátását, illetve a nemzetiségi utónévjegyzékek elérhetővé tételét, amelyeknek magukban kellene foglalniuk a legfontosabb nyelvi szabályokat is.

Álláspontja szerint az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek tisztviselői nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat lehetőségéről, illetve az egyes nemzetiségi nyelvek névhasználati szabályairól, szokásairól. Tapasztalata szerint az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek az ukrán nemzetiségi családi és utónév bejegyzésének kezdeményezésekor sok esetben elvárják, hogy a szülő bocsássa rendelkezésükre az anyakönyvbe bejegyezni kívánt nevet, illetve annak cirill betűkkel való átírását is. Számos alkalommal találkozott olyan esettel a környezetében, amikor a nemzetiségi hovatartozású szülők gyermeküknek a többszöri elutasítás és a bürokratikus akadályok miatt ukrán nemzetiségi utónév vagy az ukrán nyelvű bejegyzés helyett a magyar nyelv szabályai szerint képzett utónevet választottak.

A szakértő tapasztalatai szerint az ukrán nemzetiségű személyek családi és utónevüket általában a magyar ábécé betűivel átírva, magyarosított alakban viselik, azok így kerülnek bejegyzésre mind az anyakönyvbe, mind a hatósági igazolványokba.

A szakértő külön kitért az ukrán nemzetiségi nyelven bejegyzett családi és utónevek magyar ábécé betűivel való átírásának kötelezettségére is. Kiemelte, hogy a családi és utónevek transliterációja komoly kihívás elé állítja az érintetteket. Álláspontja szerint ez többek között abból is adódik, hogy az 1985-ben megjelent átírási szabályzat¹²⁴ számos ponton már elavult és az ukrán nyelv szabályai szerint helytelen átírási formákat tartalmaz. Hozzátette, hogy az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek sok esetben hallás után írják át az ukrán nemzetiségű családi és utóneveket. Megítélése szerint a jelenleg fennálló helyzetet megoldaná egy új átírási szabályzat kiadása, amely teljes mértékben követi az egyes cirill betűs szláv nyelvek jelenleg fennálló szabályait.

A szakértő véleménye szerint a jelenlegi rendszer számos nehézségét ki lehetne küszöbölni azzal, ha az eljáró hatóságok, illetve az országos nemzetiségi önkormányzatok aktívabban bevonnák a nyelvtudomány képviselőit a vonatkozó szabályok megalkotásába.

¹²³ Vizsgálatom során az ukrán nemzetiségi nyelv vonatkozásában szakvéleményt kaptam: Dr. Stefuca Viktóriától, a Nyíregyházi Egyetem Ukrán Nyelv és Kultúra Intézeti Tanszékének főiskolai docensétől.

¹²⁴ Hadrovics László (szerk.): Cirill betűs szláv nyelvek neveinek magyar helyesírása. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.

6.3. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter rámutatott arra, hogy az Alaptörvény biztosítja a nemzetiséghez tartozó személyek egyéni névhasználati jogát, e jog tartalmának részletes kibontását az Njtv. tartalmazza. A szabályozás a nem hivatalos névhasználat terén teljes szabadságot biztosít, ugyanakkor a hivatalos névhasználatnál elkerülhetetlen bizonyos mértékű korlátozás. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint ezt a bizonyos fokú korlátozást rögzíti az At., amely tartalmazza a név anyakönyvezésére – azaz a hivatalos névhasználatra – vonatkozó szabályokat, köztük a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatra irányadó rendelkezéseket.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter megítélése szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatot érintő, lépcsőzetesen felépülő jogszabályok rendelkezései összhangban állnak egymással, így megfelelően biztosítják a nemzetiségi közösséghez tartozó személyek széleskörű joggyakorlását. Alátámasztja ezt az a körülmény is, hogy az elmúlt időszakban sem az anyakönyvvezetőkhez, sem a fővárosi és megyei kormányhivatalokhoz, sem a Miniszterelnökséghez nem érkezett jelzés vagy panasz a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználati jogát érintően.

Tájékoztatásában a Miniszterelnökséget vezető miniszter felhívta a figyelmet arra, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok a Miniszterelnökség részére csekély számú nehézséget jeleztek.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján – hivatkozva a fővárosi és megyei kormányhivataloktól bekért adatokra – az elmúlt öt évben a települési anyakönyvvezetőknél az At.-ben szabályozott, nemzetiséghez tartozó személyek részére biztosított névhasználati lehetőségektől eltérő anyakönyvezési igény nem merült fel, továbbá ilyen tartalmú jelzés 2017. január 1-je óta a Miniszterelnökség anyakönyvi szakterületéhez sem érkezett. Mindezek alapján a Miniszterelnökséget vezető miniszter azt vélelmezi, hogy a hatályos jogi szabályozás kielégíti a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek igényeit.

Az országos felmérés eredményeként kapott válaszok alapján a leginkább megoldásra váró feladat a nemzetiségi utónévjegyzékek aktualizálása és elektronikus úton történő hozzáférhetővé tétele, amihez az At. módosításán túl az országos nemzetiségi önkormányzatok hathatós együttműködése is szükséges.¹²⁵

6.3.1. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés számokban

A Miniszterelnökséget vezető miniszter a tapasztalatai alapján azt vélelmezi, hogy a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat körében a nemzetiséghez tartozó személyek leggyakrabban az At. 46. § (1) bekezdés a) pontjában biztosított lehetőséggel élnek, azaz a nemzetiséghez tartozó személyek kérik a gyermekük családi nevének a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezését, illetve gyermeküknek az adott nemzetiségnek megfelelő utónevet adnak.

¹²⁵ Vö. a 118. lábjegyzettel és az At. 46. § (5) bekezdésével.

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter felhívta a figyelmet arra, hogy amennyiben a születés anyakönyvezése során az At. 46. § (1) bekezdés a) pontja szerint a nemzetiséghez tartozó szülők a gyermeknek az adott nemzetiségnek megfelelő utónevet kérnek anyakönyvezni, az nem jelent külön eljárástípust, így az elektronikus anyakönyvi nyilvántartásból (a továbbiakban: EAK) az egyes anyakönyvi eseményekhez kapcsolódó külön statisztika nem állítható elő.

Az EAK 2014. július 1-jétől történt bevezetése óta az At. 46. § (1) bekezdés b)-d) pontjai alapján kezdeményezett eljárások számát – a Belügyminisztérium adatszolgáltatása alapján – nemzetiségenkénti és éves bontásban az alábbi táblázat tartalmazza.¹²⁶

Nemzetiség	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Összesen
bolgár	0	0	0	2	0	1	3
görög	0	1	1	2	3	1	8
horvát	1	8	8	3	16	4	40
lengyel	0	1	1	3	0	1	6
német	1	9	23	14	12	7	66
örmény	0	0	0	0	1	0	1
román	0	2	0	5	4	0	11
ruszin	0	0	1	0	1	0	2
szerb	1	5	0	3	2	3	14
szlovák	0	0	0	2	0	0	2
szlovén	0	1	0	0	0	2	3
ukrán	0	0	1	0	2	0	3

1. számú táblázat

A Miniszterelnökség saját hatáskörében eljárva megkereste a Belügyminisztérium Nyilvántartások Vezetéséért Felelős Helyettes Államtitkárságát, amelynek tájékoztatása alapján az EAK 2019. január 1-jén 137 fő magyar állampolgár családi és utónevét tartalmazta nemzetiségi nyelven is. A részletes adatokat nemzetiségek szerinti bontásban az alábbi táblázat tartalmazza.

¹²⁶ At. 46. § (1) A nemzetiséghez tartozó személy

b) kérheti az anyakönyvezett utóneve helyett az annak megfelelő nemzetiségi utónév bejegyzését,

c) kérheti az anyakönyvezett családi neve helyett az adott nemzetiségi nyelv szabályai szerint képzett családi név bejegyzését, és

d) kérheti, hogy a családi és utónevét, illetve a gyermek családi és utónevét az adott nemzetiségi nyelven, vagy az adott nemzetiségi nyelven is bejegyezzék.

Nemzetiség	Magyar állampolgárok száma, akik családi és utónevét az EAK nemzetiségi nyelven is tartalmazza
bolgár	2
görög	7
horvát	34
lengyel	5
német	59
örmény	1
román	11
ruszin	2
szerb	10
szlovák	2
szlovén	1
ukrán	3

2. számú táblázat

6.3.2. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat szabályainak alkalmazása a családi név és a házassági névviselés vonatkozásában

A Miniszterelnökséget vezető miniszter válaszelevelében kiemelte, hogy az Alaptörvény XXIX. cikk (1) bekezdése értelmében a Magyarországon élő nemzetiségeknek joga van az anyanyelvhasználathoz, valamint a saját nyelven való egyéni névhasználathoz. Az Alaptörvény az egyéni névhasználat fogalmát nem határozza meg, annak értelmezéséhez az Njtv. rendelkezései adhatnak iránymutatást.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint az Njtv. 16. § (1)-(2) bekezdéseiből kitűnik, hogy maga az Njtv. is különbséget tesz a névhasználat és az anyakönyvezés között, bár pontosan nem definiálja a fogalmakat. Megállapítható továbbá, hogy a korábban hatályban volt Nektv. 12. § (1) bekezdése a családi és utónév vonatkozásában is nevesítette a nemzetiségi nyelv szabályai szerinti anyakönyvezéshez való jogot, ezzel szemben az Njtv. 16. § (2) bekezdése ugyanezt csak az utónév vonatkozásában rögzíti.

A nemzetiségi nyelv szabályai szerinti anyakönyvezés mikéntjére vonatkozó részletes szabályokat az At. tartalmazza, amelynek 44. § (8) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az anyakönyvben és annak alapján kiadott okiratokban a családi név az utónevet megelőzi. A Miniszterelnökséget vezető miniszter szerint ez egy generális szabály, amely – állampolgárságtól és nemzetiségtől függetlenül – az anyakönyvi bejegyzés teljesítésével és az anyakönyvi bejegyzés alapján kiadott anyakönyvi okirat kiállításával kapcsolatos rendelkezést fogalmaz meg. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint ez a körülmény nem fosztja meg az adott nemzetiségi közösséghez tartozó személyt attól az Njtv.-ben biztosított jogától, hogy a mindennapi életben a nemzetisége nyelvének szabályai szerinti sorrendben használja családi és utónevét.

A nemzetiségi közösséghez tartozó személy Njtv.-ben megfogalmazott, anyakönyvezés során érvényesíthető jogainak körét és azok pontos tartalmát az At. 46. § (1) bekezdés a)-d) pontjai határozzák meg.

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter rámutatott arra, hogy az At. 46. § (1) bekezdésében biztosított lehetőségek lefedik az Njtv. által nevesített nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz kötődő valamennyi jogot, azonban a családi és utónév sorrendjének felcserélése nem szerepel a felsorolásban, azaz a jogalkotó e tekintetben nem kívánt eltérni az At. 44. § (8) bekezdésében megfogalmazott főszabálytól. A Miniszterelnökséget vezető miniszter szerint ez nem ellentétes az Njtv. 16. § (2) bekezdésében foglaltakkal, hiszen a nemzetiségi nyelv szabályai szerinti anyakönyvezéshez való jog ott is csak az érintett személy saját és gyermeke utónevének vonatkozásában merül fel. A családi és utónév sorrendjére, illetve annak megváltoztatására vonatkozó rendelkezést sem az Njtv., sem az At. nem tartalmaz.

Tájékoztatásában a Miniszterelnökséget vezető miniszter kiemelte, hogy az EAK és az anyakönyvi kivonat is rovatos szerkezetű, ami azt jelenti, hogy a nevesített rovatokba kell bejegyezni a megfelelő adatokat. Ebből kifolyólag a családi és utónév sorrendjének az anyakönyvezés szempontjából valójában nincs jelentősége, mivel az adott rovat megnevezéséből tűnik ki, hogy az melyik névelemet tartalmazza.

Az Njtv. 16. § (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a személyazonosító igazolvány a nemzetiséghez tartozó személy kérésére nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltaknak megfelelően – nemzetiségi nyelven is tartalmazza.

Ez alapján a nemzetiségi név csak abban az esetben jegyezhető be a személyazonosító igazolványba, ha az érintett személy anyakönyvi bejegyzése azt tartalmazza.

Az At. 81/D. § (4) bekezdése szerint a személyazonosító igazolvánnyal összefüggő eljárásban hatáskörrel rendelkező hatóság, az Njtv. 16. § (3) bekezdése alapján kérelmezett személyazonosító igazolvány kiadása céljából, az EAK-ból közvetlen hozzáféréssel jogosult átvenni a nemzetiséghez tartozó személy nevét nemzetiségi nyelven. E rendelkezésből fakadóan a személyazonosító igazolványban az érintett személy nemzetiségi neve kizárólag az EAK-ban bejegyzett formában jeleníthető meg. Ezt támasztja alá az Nytv. 11. §-a is, amely szerint a nyilvántartásnak nem adattartalma a polgárok nemzetiségi neve, illetve az Nytv. 35. § (1) bekezdése, amely – az At.-val összhangban – kimondja, hogy a nyilvántartásban és annak alapján kiadott iratokban a családi név megelőzi az utónevet.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat, illetve a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés hatályos szabályai a nemzetiségi közösséghez tartozó személy Alaptörvényben biztosított nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználathoz való jogát megfelelően biztosítják, ezért nem indokolt a vonatkozó szabályozás módosítása.

Az At. 47. § (1) bekezdése értelmében a házassági név a Ptk. 4:27. § (1)-(3) bekezdéseiben meghatározott szabályok szerint képezhető. A fővárosi és megyei kormányhivataloktól beszerzett adatok alapján a Miniszterelnökséget vezető miniszter arról tájékoztott, hogy az elmúlt öt évben nem érkezett olyan jelzés az anyakönyvvezetőkhez, hogy valamely nemzetiségi közösséghez tartozó házasuló ne tudott volna az adott nemzetiség névhasználati szabályainak is megfelelő házassági névviselési formát választani. Megfelelő információ hiányában azonban nem lehet megítélni, hogy a Ptk. 4:27. §-a teljes körűen biztosítja-e a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés lehetőségét. A

Miniszterelnökséget vezető miniszternek nincs tudomása olyan házassági névviselési formáról, amelyet a Ptk. ne nevesítene. Egyébiránt álláspontja szerint az At. 46. § (1) bekezdés c) pontja alapján lehetőség van a házassági név nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő bejegyzésére.

6.3.3. A nemzetiségi utónévjegyzék

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter felhívta a figyelmet arra, hogy az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja szerint az országos nemzetiségi önkormányzat át nem ruházható hatáskörben, minősített többséggel dönt a nemzetiségi utónévjegyzék összeállításáról, a nemzetiségi utónévvel kapcsolatos megkeresésről. Ezzel összhangban az At. 46. § (4) bekezdése kimondja, hogy a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. Azt az utónevet, amelynek bejegyzését az érintett országos nemzetiségi önkormányzat jóváhagyta, a nemzetiségi utónévjegyzékbe fel kell venni.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter – a Miniszterelnökség Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Helyettes Államtitkárságának álláspontját ismertetve – arról tájékoztató, hogy indokolt volna a 2004-ben nyomtatott formában megjelent nemzetiségi utónévjegyzékek aktualizálása, valamint elektronikus formában történő közzététele és az ahhoz való hozzáférés biztosítása mind az állampolgárok, mind az anyakönyvi hatóságok részére.

Az utónévjegyzékek könnyű és gyors elérhetőségét az országos nemzetiségi önkormányzatok honlapján történő közzététel biztosítaná.¹²⁷

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint a nemzetiségi utónévjegyzékek aktualizálásának alapját az országos nemzetiségi önkormányzatok nemzetiségi utóneveket érintő állásfoglalásai képezik. Az At. 46. § (4) bekezdése a jóváhagyott utónevek utónévjegyzékbe történő felvételére kifejezett rendelkezést is tartalmaz. Ebből következően – amennyiben az utónévjegyzékek elektronikus közzététele a jövőben megtörténik – az aktualizálás is folyamatosan biztosítható volna. Ez a feladat egyértelműen az országos nemzetiségi önkormányzatok feladat- és hatáskörébe tartozik.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján a 429/2017. Korm. rendelet 1. számú melléklete – a korábbi szabályozással ellentétben – az anyakönyvvezető hivatali felszerelése között nem nevesíti a nemzetiségi utónévjegyzéket.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása szerint megállapítható, hogy a nemzetiségi utónévjegyzék rendelkezésre állása tekintetében országosan eltérő a helyzet. A nagyobb településeken (városokban, megyei jogú városokban, illetve a fővárosi kerületekben) az anyakönyvvezetők rendelkezésére áll az Utónévkönyv, főszabályként nyomtatott, de van, ahol elektronikus formában is. A kisebb településeken azonban jellemzően nem található meg az anyakönyvvezetőknél az Utónévkönyv, de nincs is rá igény, mivel egyáltalán nem fordulnak elő nemzetiségi névjegyzékkel kapcsolatos hatósági ügyek.

A fővárosi és megyei kormányhivatalok által végzett felmérésre hivatkozva a Miniszterelnökséget vezető miniszter arról tájékoztató, hogy az anyakönyvvezetők többsége nem tartja indokoltnak a kereskedelmi forgalomban már nem kapható Utónévkönyv papír alapon történő újbóli kiadását, az elektronikus közzététel hatékonyabban segítené elő a hatósági jogalkalmazást.

¹²⁷ Vö. a 118. lábjegyzettel és az At. 46. § (5) bekezdésével.

6.3.4. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés, annak szakmai és technikai feltételei

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján a 29/2012. Korm. rendelet 1. melléklet 25. pontja nevesíti az anyakönyvi feladatkör betöltéséhez szükséges végzettségi követelményként az anyakönyvi szakvizsgát. Az anyakönyvi szakvizsga megszerzésének feltételeit a Szakvizsgarendelet szabályozza. A Szakvizsgarendelet 4. § (1) bekezdése szerint az általános anyakönyvi szakvizsga felkészítő tanfolyamának időtartama 160 óra, ezen belül 100 óra a gyakorlati foglalkozások, 60 óra az elméleti felkészítés időtartama. A nemzetiségi anyakönyvezés oktatására speciális szabályok nem vonatkoznak, az At. rendelkezései azonban a Szakvizsgarendelet 5. melléklet 48. pontja alapján értelemszerűen a tananyag részét képezik. Külön szakmai anyag a témával kapcsolatban azonban nem készült, mivel a felmerült ügyek száma országos szinten elenyésző és az anyakönyvvezetők jelzései alapján az esetek többségében problémamentesen megoldhatók.

A fővárosi és megyei kormányhivataloknak a Miniszterelnökséget vezető miniszter számára nyújtott tájékoztatása szerint ritkán történik nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter megítélése szerint a legtöbb anyakönyvvezető a munkája során nem is találkozik ilyen típusú eljárással, így tapasztalatokról sem tudnak beszámolni.

Ugyanakkor a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezési feladatok ellátását nagymértékben segíti, hogy a 2014. július 1-jén bevezetett EAK tartalmazza valamennyi Magyarországon elismert nemzetiség által használt nyelv betűkészletét. Ennek alapján a magyartól eltérő betűkészlet használatára alkalmas számítástechnikai eszközök hiánya az anyakönyvvezetők körében nem merülhet fel.

Ebben a körben a Miniszterelnökséget vezető miniszter egy aktuális nehézségre is felhívta a figyelmet. A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata által közzétett utónévjegyzék tartalmazza a „Zoë” női utónevet. Ennek megfelelően biztosítani szükséges az utónév anyakönyvezhetőségét, azonban az EAK-ban szereplő német nemzetiségi betűkészlet – abból adódóan, hogy a hivatalos német ábécének az „ë” betű nem képezi a részét – nem tartalmazza az érintett karaktert. Az utónév anyakönyvezése fejlesztést követően teljesíthető lesz az EAK-ban, amelynek érdekében az anyakönyvi szakterület már megtette a szükséges intézkedéseket.

6.3.5. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéssel kapcsolatban felmerült nehézségek

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter egy általa generális problémának tekintett kérdésre hívta fel a figyelmemet.

Az Njtv. 11. § (2) bekezdése kimondja, hogy a nemzetiséghez való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető, azonban törvény vagy végrehajtására kiadott jogszabály egyes nemzetiségi jogok gyakorlását nyilatkozathoz kötheti.

Az At. 46. § (1) bekezdésében meghatározott jogok a nemzetiséghez tartozó személyt illetik meg, ugyanakkor az At. 46. § (2) bekezdés szerinti kérelemben is csak arról kell nyilatkozni, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja. Más esetekben az At. nem írja

elő ilyen tartalmú nyilatkozat megtételét, ugyanakkor a Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatához való jog gyakorlásának elengedhetetlen feltétele a nemzetiséghez való tartozás kérdésében tett nyilatkozat.

A gyakorlatban kérdéses annak megállapíthatósága, hogy valaki valóban nemzetiséghez tartozó személy-e és ennek megfelelően megalapozottan kíván-e élni a nemzetiségi közösség tagjait megillető egyéni névhasználati joggal. Különösen hangsúlyosan jelenik meg a kérdés a gyermek utónevének anyakönyvezése körében. Az At. 44. § (3) bekezdése alapján főszabály szerint anyakönyvezni a szülők által meghatározott sorrendben legfeljebb két, a gyermek nemének megfelelő utónevet lehet a Nyelvtudományi Intézet által összeállított utónévjegyzékből.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tapasztalatai szerint növekvő tendencia figyelhető meg abban a tekintetben, hogy a fenti törvényi rendelkezést megkerülve, a szülők az At. 46. § (1) bekezdés a) vagy b) pontjában foglalt eljárás valamelyikét kezdeményezik. A nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatra vonatkozó megengedő szabályozás következtében gyakorlatilag bárki számára biztosított az utónév magyar írásmódtól eltérő formában történő bejegyzése az anyakönyvbe.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter válaszlevelében ugyanakkor rámutatott arra is, ahogyan azt az Njtv. 11. §-ával és az At. 46. §-ával összefüggésben is kifejtette, a jogalkotói szándék arra irányult, hogy csak azon személyek élhessenek a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat lehetőségével, akik valóban az adott nemzetiségi közösséghez tartoznak. Figyelemmel erre a körülményre, felmerülhet az országos nemzetiségi önkormányzatokkal, illetve az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságával történő egyeztetés szükségessége arról, hogy milyen fékeket és ellenőrzéseket lenne célszerű beépíteni az anyakönyvi eljárásba az esetleges visszaélések megakadályozása érdekében.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter által folytatott adatgyűjtés során összesen három fővárosi és megyei kormányhivataltól jeleztek a fent bemutatott generálisnak tekinthető problémától eltérő nehézséget a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezéssel kapcsolatban.

Két megyében az EAK működésével összefüggésben jelentkezett probléma, azok azonban technikai jellegűek voltak, a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést, illetve a nemzetiségi nyelvű anyakönyvi kivonat kiállítását nem akadályozták. Egy megyében és egy fővárosi kerületekben a magyar utónév nemzetiségi utónévnek való megfeleltetése kapcsán merültek fel kérdések.

Az eltérő betű-, illetve karakterkészlet miatt – részletes szabályozás hiányában – olykor nehézséget okoz a magyar és a nemzetiségi nyelv ábécéjének betűrend szerinti megfeleltetése. E probléma hatékony orvoslásához alkalmanként az országos nemzetiségi önkormányzatok nyújtottak segítséget az anyakönyvvezetőknek. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint hosszabb távon célszerű volna egy megfeleltetési útmutató összeállítása írásos, illetve elektronikus formában.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter a hozzá beérkezett jelzések alapján arról adott tájékoztatást, hogy az At. 46. § (1) bekezdés b) pontjának alkalmazása során segítséget jelentene az anyakönyvvezetőknek, ha a nemzetiségi utónévjegyzékben feltüntetésre kerülne – amennyiben van – az adott nemzetiségi utónév magyar megfelelője. Ez a megfeleltetés jelenleg hiányzik a görög, a német és a szerb utónévjegyzékből.

Válaszlevelében a Miniszterelnökséget vezető miniszter arra is rámutatott, hogy a latin ábécét alkalmazó nemzetiségi nyelvek esetén nem egyértelmű az anyakönyvvezetők számára, hogy a nemzetiségi utónévjegyzékben szereplő utónévnek az „eredeti alakját” vagy a „fonetikus átírás” szerinti változatát kell-e bejegyezni az anyakönyvbe. Például: a magyar Augustusz férfinév lengyel megfelelője „eredeti alakban” az August, míg „fonetikus átírása” az Águszt. Hasonlóképpen a magyar Ambrus férfinévnek a román nemzetiségi utónévjegyzék szerinti „eredeti alakja” az Ambrorie, míg „fonetikus átírása” Ámbrózijé. Ezen esetkörön belül külön problémát jelent, amikor a nemzetiségi utónév fonetikus átírása teljesen megegyezik a név magyar megfelelőjével. Például: Konrad – Konrád, Boris – Borisz. Különösen hangsúlyosan jelentkezik ez a probléma a szerb nemzetiségi kérelmezők esetében, mivel a szerb utónévjegyzék az utónevek eredeti alakját kétféle írásmódban (cirill és latin) is feltünteti, illetve megjelöli az adott név magyar fonetikus átírását is.

Mindezekből következően a Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint a hatósági jogalkalmazók munkájának segítése érdekében indokolt volna az országos nemzetiségi önkormányzatok részéről olyan útmutató kidolgozása, amely egyértelművé tenné egyrészt a nem latin betűs ábécét használó nemzetiségi nyelvek esetében a magyar ábécé betűinek való pontos megfeleltetést, másrészt az adott nemzetiségi utónév magyar megfelelőjének megadását az alkalmazandó latin betűs írásmóddal.

A kérdéskörhöz szorosan kapcsolódik az At. 73/A. § (7) bekezdése, amely alapján, ha az anyakönyvbe a nemzetiségi nyelv szabályai szerint bejegyzett születési családi és utónév vagy házassági név a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, az anyakönyvi kivonat tartalmazza a születési családi és utónévnek vagy házassági névnek a magyar ábécé betűivel való átírását. A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján az At. 73/A. § (7) bekezdésében foglalt szabályozás indoka az, hogy amennyiben a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelően anyakönyvezett név a magyar ábécében nem szereplő betűt, illetve karaktert tartalmaz, a más hatóságok előtt folyó eljárás során, illetve más nyilvántartások számára az egységes átírási mód biztosított legyen. A magyar ábécé betűivel való átírást az is indokolja, hogy az EAK-ban megtalálható egyes nemzetiségi nyelvek betűkészlete nem minden hatóság számára áll rendelkezésre, illetve a legtöbb nyilvántartás, valamint hatósági bizonyítvány nem tartalmazza nemzetiségi nyelven az érintett személy nevét. A Miniszterelnökséget vezető miniszter válaszlevelében kiemelte azt is, hogy az At. 73/A. § (7) bekezdésének alkalmazásával kapcsolatban az elmúlt időszakban nem érkezett panasz a Miniszterelnökséghez.¹²⁸

6.3.6. Eljárási kérdések az országos nemzetiségi önkormányzatok állásfoglalása kapcsán

Az At. 46. § (4) bekezdése alapján nemzetiségi családi név, valamint a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása az irányadó. A nemzetiségi utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett vagy az anyakönyvvezető, illetve az anyakönyvi szerv megkeresi az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot. Az At. 46. § (4) bekezdése folyamatban lévő – ügyféli kérelemre indult – közigazgatási hatósági ügyekre alkalmazandó.

¹²⁸ Vö. a 118. lábjegyzettel és az At. 46. § (5) bekezdésével.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján, amennyiben állásfoglalás kérése érdekében az országos nemzetiségi önkormányzatot magánszemély keresi meg, az nem minősül közigazgatási hatósági eljárásnak. Ugyanakkor ezt a lehetőséget a jogszabály nem tiltja. Az országos nemzetiségi önkormányzat támogató állásfoglalása esetén ilyenkor is fel kell venni az adott nemzetiségi utónevet a nemzetiségi utónévjegyzékbe. Az utónév anyakönyvezhetőségét az anyakönyvvezető vagy az anyakönyvi szerv előtt az országos nemzetiségi önkormányzat támogató állásfoglalása igazolja, amely feltételezi az utónév utónévjegyzékbe történő felvételét is.

A tapasztalatok szerint ez a gyakorlat a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést nem akadályozza. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint a kialakult gyakorlat egyszerűbbé és gyorsabbá teszi az ügyintézését. Tekintettel erre, Budapest Főváros Kormányhivatala javasolta a fenti eljárásrendnek, mint lehetőségnek a jogszabályban történő nevesítését is.¹²⁹

Ugyanakkor Budapest Főváros Kormányhivatala azt is jelezte, hogy az állásfoglalás hivatalból történő beszerzése mellett szól az az érv, hogy előfordult olyan eset, amikor a „magánúton” beszerzett állásfoglalást a kérelmező nem az eredeti tartalommal nyújtotta be az anyakönyvvezetőnek, emiatt már az is megtörtént, hogy egy olyan utónevet anyakönyveztek, amelyet az érintett országos nemzetiségi önkormányzat nem támogatott, így a nemzetiségi utónévjegyzékébe sem került felvételre. A nemzetiségi utónévjegyzékek elektronikus úton történő közzététele és folyamatos naprakészen tartása ezt az eshetőséget is kiküszöbölhetővé tenné.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja alapján a magánszemély által, az országos nemzetiségi önkormányzattól beszerzett állásfoglalás önmagában nem képezheti az At. 46. § (1) bekezdésében szabályozott anyakönyvezés alapját, figyelemmel arra, hogy az At. 46. § (4) bekezdése kimondja, hogy azt az utónevet, amelynek bejegyzését az érintett országos nemzetiségi önkormányzat jóváhagyta, a nemzetiségi utónévjegyzékbe haladéktalanul fel kell venni. Mindemellett jogszabály nem tiltja, ebből fakadóan nem kizárt, hogy az országos nemzetiségi önkormányzat magánszemély által közvetlenül benyújtott kérelem alapján adjon ki állásfoglalást egy utónévről. Az anyakönyvi bejegyzés alapja azonban ekkor sem az országos nemzetiségi önkormányzat által kiadott állásfoglalás, hanem az a tény, hogy a támogató állásfoglalás alapján az adott utónév bekerült a nemzetiségi utónévjegyzékbe.

Az anyakönyvvezetők tapasztalatai szerint ez a kialakult gyakorlat a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést nem akadályozza. Véleményük szerint jelenleg ez a leggyorsabb és leghatékonyabb eljárás, amely mellett tartható az ügyintézési határidő.

6.3.7. A nemzetiségi származás anyakönyvi kivonaton történő feltüntetése

A Miniszterelnökséget vezető miniszter – az Njtv. 11. § (2) bekezdésére figyelemmel – úgy ítéli meg, és erre a válaszában már korábban is utalt, hogy a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat nyilatkozathoz kötése e jog gyakorlásának szükségszerű feltétele. Az At. 46. § (2) bekezdése alapján a nemzetiségi utónév bejegyzésére irányuló kérelemben nyilatkozni

¹²⁹ Fontos megjegyezni, hogy az At. 46. § (4) bekezdésének 2021. március 1-jén hatályba lépett módosítása az At.-ben is rögzített lehetőséget teremt arra, hogy nemzetiségi utónévkönyvben nem szereplő nemzetiségi utónév tekintetében közvetlenül az érintett keresse meg az érintett országos nemzetiségi önkormányzatot, amely az állásfoglalását a megkereséstől – hasonlóan az anyakönyvvezető, illetve anyakönyvi szerv megkereséséhez – számított 30 napon belül adja meg.

kell arról, hogy a választott nevet mely nemzetiség használja. E nyilatkozat szintén elengedhetetlen annak érdekében, hogy az anyakönyvvezető vizsgálni tudja, hogy az adott nemzetiségnek megfelelő utónévjegyzék tartalmazza-e a kért utónevet. A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint ezen kívül a nemzetiségi családi név anyakönyvezhetőségének vizsgálta szempontjából is nélkülözhetetlen a nemzetiség megnevezése, ennek hiányában ugyanis nem azonosítható be, hogy mely országos nemzetiségi önkormányzat állásfoglalása tekintendő irányadónak az anyakönyvi eljárásban az At. 46. § (4) bekezdése alapján. Mindemellett a nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezés sem valósítható meg az érintett nemzetiségi nyelv megjelölése nélkül, ugyanis az EAK a nemzetiségi betűkészetet ennek megfelelően jeleníti meg.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján az EAK zárt rendszer, így jogosulatlan személy nem férhet hozzá az abban tárolt adatokhoz. Az EAK rendszerhez való hozzáférési jogosultság szabályait a 429/2017. Korm. rendelet 17-18. §-ai határozzák meg.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint az At. 73/A. § (6) bekezdéséből kitűnik, hogy az anyakönyvi bejegyzésről kiállított anyakönyvi kivonat a konkrét nemzetiségi közösség, illetve nemzetiségi nyelv megjelölését nem tartalmazza, csupán azt a tényt, hogy a kivonaton a név nemzetiségi nyelven is szerepel. Ebből következően az anyakönyvi kivonat adattartalma sem az Njtv., sem az Infotv. rendelkezéseibe nem ütközik.

Az anyakönyvi kivonat a névadatot az adott nemzetiségi nyelven az At. 73/A. § (6) bekezdéséből következően a nemzetiséghez tartozó személy kifejezett, erre irányuló kérelmére tartalmazza. Tekintettel arra, hogy a nemzetiségek által használt nyelvek adott esetben a magyarban nem szereplő és különösen egy adott nemzetiségre jellemző betűket tartalmaznak, így a Miniszterelnökséget vezető miniszter szerint ez a körülmény már önmagában alkalmas arra, hogy közvetetten következtetni lehessen az érintett személy nemzetiségi hovatartozására. Ugyanakkor figyelembe véve, hogy az anyakönyvi kivonat az érintett nevét nemzetiségi nyelven saját kérelmére tartalmazza, továbbá az érintett maga dönti el, hogy hol, milyen helyzetekben mutatja be az ennek megfelelően kiállított anyakönyvi kivonatot, így a Miniszterelnökséget vezető miniszter megítélése szerint sem a szabályozás, sem az EAK rendszer működése nem tekinthető nemzetiségi jogi szempontból sérelmesnek.

6.3.8. A névváltoztatás nemzetiségi jogi vonatkozásai

Az At. 49. § (4) bekezdése és (5) bekezdés a) pontja szerint kizárólag különös méltánylást érdemlő körülmények fennállása esetén engedélyezhető családi és utónév magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett családi és utónévre történő változtatása.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter tájékoztatása alapján a 174/2017. Korm. rendelet 4. § (1) bekezdés b) pontja szerint a Kormány névváltoztatási ügyekben eljáró anyakönyvi szervként Budapest Főváros Kormányhivatalát jelölte ki. Budapest Főváros Kormányhivatala által folytatott joggyakorlat szerint minden ügyben különös méltánylást érdemlő körülményként értékelendő, ha a kérelem az ügyfél egyenes ági felmenője által viselt – adott esetben a magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett – családi név felvételére irányul, vagy ha az ügyfél a névváltoztatást megelőzően viselt születési nevét kéri ismételten anyakönyveztetni. Ugyancsak különös méltánylást érdemlő körülményként értékeli Budapest Főváros Kormányhivatala azokat az eseteket is, amikor kifejezetten a nemzetiségi

hovatartozás kifejezése céljából kíván nevet változtatni az ügyfél, de a választott új név a születési nevének nemzetiségi változata, így a kérelem csak névváltoztatási eljárásban teljesíthető.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter nem tartja indokoltnak az At. 49. § (4) bekezdésének és (5) bekezdés a) pontjának módosítását, különös tekintettel arra, hogy a névváltoztatási kérelmeket egyedileg, az eset összes körülményeit figyelembe véve kell elbírálni. Álláspontja szerint nem lenne szerencsés a nemzetiségi hovatartozás különös méltányossági okként történő nevesítése az At.-ben, mivel egyfelől korlátozná a döntéshozó mérlegelési jogkörét, másfelől adott esetben visszaélésekre adna lehetőséget. Ezen túlmenően az 1930-as és 1940-es években jellemző névmagyarosítási hullám idején nem csak a jelenleg elismert tizenhárom nemzetiség valamelyikéhez tartozó személyek változtattak nevet. Ennél fogva például az a kérelmező, akinek felmenője az olasz eredetű családi nevét „magyarosította”, nem kérelmezhetné a nemzeti közösséghez tartozásból fakadó különös méltányosság alapján a felmenője korábbi, magyar hagyományoktól eltérő hangzású vagy magyartalanul képzett családi nevét. Ráadásul 1955-ig a névváltoztatási kérelmeket nem kellett indokolni. Ebből kifolyólag az akkori kérelmekből még következtetni sem lehet arra, hogy az érintett személy külső nyomásra vagy belső meggyőződésből, szabad elhatározásából élt-e a névváltoztatás lehetőségével.

6.3.9. Anyakönyvezés, illetve házasságkötés, bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése és anyanyelvhasználat

Az Alaptörvény H) cikk (1) bekezdése értelmében Magyarország hivatalos nyelve a magyar. Az Alaptörvény XXIX. cikk (1) szerint a Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználatához. Az Njtv. 5. § (1)-(2) bekezdései alapján a nemzetiséghez tartozók nyelvhasználatának feltételeit – külön törvényben meghatározott esetekben – az állam köteles biztosítani. A polgári és büntetőeljárások során, valamint a közigazgatási eljárásokban az anyanyelv használatát a vonatkozó eljárási törvények biztosítják.

Az Ákr. 7. § (1) bekezdése értelmében a hatóság eljárása során az Ákr. hatálya alá tartozó közigazgatási hatósági ügyben az Ákr. rendelkezéseit alkalmazza. Az Ákr. 20. § (1) és (3) bekezdéseiben foglaltak alapján a közigazgatási hatósági eljárás hivatalos nyelve a magyar. Az a természetes személy, aki az Njtv. hatálya alá tartozik, a hatóságnál használhatja saját nyelvét. A nemzetiségi nyelven benyújtott kérelem tárgyában hozott magyar nyelvű döntést a hatóság az ügyfél kérésére a kérelemben használt nyelvre lefordítja. Ezzel összefüggésben az Ákr. 73. § (1) bekezdése kimondja, hogy ha az ügyfél vagy az eljárás egyéb résztvevője által használt idegen nyelvet az ügyintéző nem beszéli, tolmácsot kell alkalmazni.

Az At. 2. §-a alapján a házasságkötési, a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése iránti szándék bejelentésére irányuló, a névváltoztatási, a házassági névviselési forma módosítására, a házassági név megváltoztatására, valamint az utónév módosítására irányuló eljárás, valamint az anyakönyv vezetése és az apai elismerő nyilatkozatok nyilvántartásának vezetése közigazgatási hatósági eljárás, azaz ezen eljárások során az Ákr. fentebb idézett szabályait kell alkalmazni. Ennek megfelelően, amennyiben az Njtv. hatálya alá tartozó személy a fent nevezett eljárások során a nemzetiségi nyelvét kívánja használni és ezt a nyelvet az eljáró anyakönyvvezető nem beszéli, az Ákr. 73. § (1) bekezdése értelmében tolmácsot kell alkalmazni, míg a házasságkötési és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése iránti szándék

bejelentésére irányuló eljárás során az At. 17. § (2) bekezdése, illetve a 31. § (2) bekezdése alapján tolmácsról az eljáró hatóságnak kell gondoskodnia.

Ezzel szemben magát a házasságkötést, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését, mint anyakönyvi eljárást az At. 2. §-a nem sorolja a közigazgatási hatósági eljárások közé. Ennek oka az, hogy a házasságkötés, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat a Ptk. 4:5. §-4:8. §-aiban, valamint a Békvtv. 1. §-2. §-aiban szabályozott magánjogi aktusok, amelyekre nem vonatkoztathatók az Ákr. szabályai, azaz nem kötelező hivatalból tolmácsot kirendelni. Mindezekkel összhangban áll az At. 29. § (3) bekezdése, illetve az At. 41. § (3) bekezdése, melyek szerint a tolmácsról a házasulók, illetve a felek gondoskodnak.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter álláspontja szerint az At. rendelkezései nem korlátozzák az Njtv.-ből fakadó jogok gyakorlását, és nem ellentétesek az Ákr. 20. § (3) bekezdésében előírt nemzetiségi nyelvhasználathoz való joggal, ugyanis az érintett az általa értett és beszélt nemzetiségi nyelvet a házasságkötés és a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése során is használhatja, azonban ilyen esetben nem az állam viseli a tolmácsolás költségeit.

6.3.10. A nemzetiségi nyelv szabályainak megfelelő anyakönyvezést érintő illetékfizetési kötelezettség kérdése

A Miniszterelnökséget vezető miniszter kérdésekre arról is tájékoztatást adott, hogy az Itv. 2020. december 31-ig hatályban volt 33. § (2) bekezdés 4. pontja értelmében tárgyánál fogva illetékmentes a nemzetiségek anyakönyvi adatainak első ízben történő kijavításával kapcsolatos eljárás. Fontos felhívni a figyelmet, hogy az Itv. 2021. január 1-jétől hatályos 2. melléklete alapján továbbra sem esik közteherfizetési kötelezettség alá a családi jogviszonnyal kapcsolatos eljárások közül a nemzetiségek anyakönyvi adatainak első ízben történő kijavítására irányuló eljárás. E rendelkezésből fakadóan, amennyiben valaki nem első alkalommal szeretne élni az At. 46. § (1) bekezdés b)-d) pontjaiban meghatározott jogok valamelyikével, úgy az Itv. 29. § (1) bekezdésében előírt általános tételű eljárási illetéket kell megfizetnie.

Az Itv. 2020. december 31-ig hatályban volt 33. § (2) bekezdés 52. pontja értelmében tárgyánál fogva illetékmentes volt a családi állapot változásából eredő névváltozás miatt indult eljárás. Ezek az eljárások az Itv. 2021. január 1-jén hatályba lépett 2. melléklete alapján továbbra sem esnek közteherfizetési kötelezettség alá. Az illetékmentesség ugyanakkor nem vonatkozik a nemzetiségi hovatartozásból kifolyólag motivált névváltoztatási eljárásra. A születési név megváltoztatására irányuló kérelem illetékének mértékére vonatkozóan az Itv. 2020. december 31-ig hatályban volt X. melléklete tartalmazott rendelkezéseket. A névváltoztatási eljárásban 2021. január 1-jétől az Itv. 29. § (1) bekezdésében előírt általános tételű eljárási illetéket kell megfizetni, amely jóval mérsékeltebb összegű, mint az a korábbi rendelkezések alapján volt.

A Miniszterelnökséget vezető miniszter aggályosnak tartaná a névváltoztatási eljáráshoz kapcsolódó illetékekre vonatkozó hatályos szabályozás módosítását. E témakörben a Miniszterelnökséget vezető miniszter ugyanakkor megfontolandónak tartja Budapest Főváros Kormányhivatala felvetését, amely szerint, ha a névváltoztatás a kérelmező kiskorúságának idején, a törvényes képviselő kérelmére történt, akkor – amennyiben a kérelme az eredeti családi nevének visszavételére irányul – az ismételt névváltoztatásért ne az emelt összegű

illetéket kelljen megfizetnie. Ez a módosítás azonban értelemszerűen nem kizárólag a nemzetiségi közösségekhez tartozó személyek névváltoztatási eljárására terjedne ki.

6.3.11. Nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat hatósági igazolványokban

Az Njtv. 16. § (3) bekezdése alapján kérésre a személyazonosító igazolvány a nemzetiséghez tartozó nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetiségi nyelven is tartalmazza. Ennek értelmében a nemzetiségihez tartozó személy kérelmére családi és utónevét a személyazonosító igazolványban az anyakönyvbe bejegyzett mindkét nyelven be kell jegyezni.

A Belügyminisztérium adatai alapján a Miniszterelnökséget vezető miniszter arról tájékoztató, hogy 2019. január 1-jén 63 nemzetiséghez tartozó személy nevét nemzetiségi nyelven is tartalmazó érvényes személyazonosító igazolvány volt kiállítva. Figyelemmel azonban arra, hogy a személyazonosító igazolvány kiállításakor az EAK rendszerből csak magát a nemzetiségi nyelven bejegyzett névadatot emelik át, így a személyi adat- és lakcímnnyilvántartás nem rendelkezik információval arról, hogy a személyazonosító igazolvány a magyar állampolgár nevét mely nemzetiség nyelven tartalmazza. Ebből következően a Miniszterelnökség nem tudott számomra a nyilvántartásból nemzetiségek szerinti bontásban adatszolgáltatást nyújtani.

Az Njtv. 16. § (3) bekezdése alapján jogszabály lehetővé teheti, hogy más hatósági igazolvány a nemzetiséghez tartozó nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelven is tartalmazza. A Miniszterelnökséget vezető miniszter a Belügyminisztériumtól kapott tájékoztatás alapján a Belügyminisztérium feladat- és hatáskörébe tartozó hatósági igazolványok közül jelenleg kizárólag a személyazonosító igazolvány, amely – az érintett kérelmére – tartalmazza a nemzetiséghez tartozó személy nevét az anyakönyvbe bejegyzett nemzetiségi nyelven is. A személyazonosító igazolványon kívül a Miniszterelnökség sem rendelkezik információval olyan hatósági igazolványról, amely a nemzetiséghez tartozó személy nevét nemzetiségi nyelven is tartalmazhatja.

Fontos kiemelni, hogy az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága 2021. február 17-ei ülésén a bizottság elnöke arról számolt be, hogy a bizottság által a Belügyminisztériummal kezdeményezett egyeztetések eredményeként a Belügyminisztérium arról adott tájékoztatást, hogy olyan törvénymódosítás kezdeményezésére tesz javaslatot a Kormánynak, amely lehetővé teszi, hogy a magánútlevél a nemzetiséghez tartozó személy nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelven is tartalmazza.¹³⁰ A Belügyminisztérium a vonatkozó szabályozási javaslatot előkészítette, amelynek közigazgatási egyeztetése 2021 tavaszán indult meg.¹³¹ A nemzetiséghez tartozó személy névének a magánútlevélén történő feltüntetését lehetővé tevő, az egyes hatósági eljárásokat érintő egyszerűsítések érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló 2021. évi L. törvény vonatkozó rendelkezései 2023. január 1-én lépnek hatályba.

¹³⁰ Jegyzőkönyv az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának 2021. február 17-én megtartott üléséről. 7. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz41/bizikv41/NEB/2102171.pdf>

¹³¹ Az egyes törvényeknek a hatósági eljárásokat érintő egyszerűsítése érdekében történő módosításáról szóló előterjesztést, amely az Útv. és az At. módosításával biztosítaná, hogy a nemzetiséghez tartozó személy nevét a magánútlevél kérelmére nemzetisége nyelven is tartalmazza, az Alapvető Jogok Biztosa és a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes 2021 tavaszán közigazgatási egyeztetés keretében véleményezte, a vonatkozó rendelkezéseket előremutatónak tartotta.

VII. Szakmai javaslatok

Az elvi állásfoglalásban foglaltak alapján, az érintett téma kiemelt fontosságára tekintettel a következőket javaslom:

1. Az **Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottsága** – az országos nemzetiségi önkormányzatok vezetői, valamint az érintett szakértők bevonásával – tekintse át a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatot érintő jogszabályi környezetet és
 - 1.1. fontolja meg az Njtv. 16. § (2) bekezdése módosításának kezdeményezését, hogy az jogot biztosítson a nemzetiséghez tartozó személynek arra, hogy saját és gyermeke utóneve mellett a családi nevét is a nemzetisége nyelvének szabályai szerint anyakönyvezzék;
 - 1.2. fontolja meg az Njtv., az At., illetve az Nytv. módosításának kezdeményezését, hogy azok lehetőséget teremtsenek a családi és utónév nemzetiségi nyelv szabályai szerinti sorrendben történő anyakönyveztetéséhez, illetve annak személyazonosító, valamint más hatósági igazolványokban ilyen formában történő feltüntetéséhez, eltérést biztosítva az At. 44. § (8) bekezdésétől és az Nytv. 35. § (1) bekezdésétől;
 - 1.3. fontolja meg az Njtv. 117. § (1) bekezdés f) pontja módosításának kezdeményezését, mely szerint az országos nemzetiségi önkormányzat át nem ruházható hatáskörben, minősített többséggel dönthessen – összhangban az At. 46. § (4) bekezdésével – a nemzetiségi családi névvel kapcsolatos megkeresésről is;
 - 1.4. fontolja meg az Njtv. 117. § (2) bekezdése módosításának kezdeményezését, mely szerint – összhangban az At. 46. § (5) bekezdésével – a nemzetiségi utónévjegyzék országos nemzetiségi önkormányzat honlapján történő közzététele kötelező közfeladatának minősüljön;
 - 1.5. fontolja meg az At. 29. § (3) bekezdése és 41. § (3) bekezdése módosításának kezdeményezését annak érdekében, hogy az állam költségviselése mellett tolmácsról az anyakönyvvezető gondoskodjon a nemzetiségi nyelvüket használó személyek házasságkötésekor, illetve bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésekor.
2. Az **országos nemzetiségi önkormányzatok**
 - 2.1. szakértők bevonásával – az At. 46. § (5) bekezdésére tekintettel – fordítsanak kellő figyelmet a nemzetiségi utónévjegyzékek rendszeres felülvizsgálatára, szükség szerint módosítsák, illetve folyamatosan aktualizálják azokat;
 - 2.2. a nemzetiségi utónévjegyzékek felülvizsgálata, módosítása, valamint nemzetiségi és utónév anyakönyvezhetőségéről szóló állásfoglalásaik megadása során fordítsanak továbbra is kiemelt figyelmet az adott nemzetiség utónévadási hagyományaira, szokásaira és nyelvének szabályaira, a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat jogának minél hatékonyabb érvényesítése során törekedjenek a joggyakorlást érintő esetleges visszaélések megakadályozására is;

- 2.3. a hatékony jogérvényesítést és jogalkalmazást elősegítve, a nemzetiségi utónévjegyzékek felülvizsgálata, illetve folyamatos aktualizálása során fordítsanak különös figyelmet arra, hogy azok tartalmazzák az At. 46. § (5) bekezdése szerint a magyar anyakönyvbe bejegyezhető nemzetiségi utónevet, azt a tényt, hogy az adott nemzetiségi utónév női vagy férfi név-e, a nemzetiségi utónevet a nemzetiségi nyelv betűivel, ha a nemzetiségi utónév a magyar ábécében nem szereplő betűt tartalmaz, annak a magyar ábécé betűivel való átírását, – amennyiben van – a nemzetiségi utónév magyar nyelvű megfelelőjét;
- 2.4. – szakértők bevonásával – a nemzetiségi utónévjegyzékek mellékleteként lehetőség szerint állítsanak össze az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek hatékony jogalkalmazását elősegítő olyan tájékoztatót, amely magában foglalja az adott nemzetiségi nyelv egyéni névhasználatra vonatkozó általános szabályait, a családi és utónevek magyar ábécé betűivel való átírására vonatkozó szabályokat;
- 2.5. gondoskodjanak az At. 46. § (5) bekezdése alapján a nemzetiségi utónévjegyzékek honlapjukon történő elektronikus közzétételéről, folyamatos elérhetőségének biztosításáról;
- 2.6. az érintett vagy anyakönyvvezető, illetve anyakönyvi szerv megkeresésére a nemzetiségi családi vagy utónév anyakönyvezhetőségének kérdésében az At. 46. § (4) bekezdésében meghatározott határidőben foglaljanak állást;
- 2.7. a Miniszterelnökséget vezető miniszterrel együttműködve, szakértők bevonásával lehetőség szerint állítsanak össze az anyakönyvvezetők, illetve anyakönyvi szervek tisztviselőinek képzését segítő anyagokat.

3. A Miniszterelnökséget vezető miniszter

- 3.1. az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságával, az országos önkormányzatok elnökeivel, valamint szakértőkkel együttműködve
 - 3.1.1. tekintse át a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználatot érintő jogszabályi környezetet, és fontolja meg módosításának kezdeményezését az elvi állásfoglalás javaslataira figyelemmel;
 - 3.1.2. vizsgálja meg, hogy az At. 61. § (1) bekezdésének 2021. március 1-jétől hatályos szövege alapján mely kormányrendelet és milyen adattartalommal rendelkezik a születés bejelentéséről szóló jegyzőkönyvről, a születés bejelentésekor az apának és az anyának nyilatkozatot kell-e tennie arról, hogy gyermekük melyik elismert nemzetiséghez tartozik;
 - 3.1.3. fontolja meg Budapest Főváros Kormányhivatalának javaslatát, amely az ismételt névváltoztatással kapcsolatos illetékfizetési kötelezettséget mérsékelné abban az esetben, amennyiben a névváltoztatás a kérelmező kiskorúságának idején, a törvényes képviselő kérelmére történt és az érintett kérelme az eredeti családi nevének visszavételére irányul, e javaslat támogatása esetén kezdeményezze az Itv. módosítását;
 - 3.1.4. lehetőség szerint szervezzen a nemzetiségi nyelven való egyéni névhasználat témakörét érintő továbbképzéseket az anyakönyvvezetők, anyakönyvi szervek tisztviselői számára;

- 3.2. lehetősége szerint pénzügyi források biztosításával is támogassa a nemzetiségi utónévjegyzékek országos nemzetiségi önkormányzatok honlapján való elektronikus közzétételét;
- 3.3. szakmai irányítás körében fordítson kiemelt figyelmet arra, hogy az anyakönyvvezetők, illetve az anyakönyvi szervek az At. 46. § (4) bekezdésében meghatározottak alapján főszabály szerint hivatalból keressék meg az országos nemzetiségi önkormányzatokat a nemzetiségi családi név, valamint a nemzetiségi utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetősége kérdésében, ezzel is elősegítve azt, hogy – figyelemmel az Njtv. 89. § d) pontjára is – az országos nemzetiségi önkormányzatok az állásfoglalást a megkereséstől számított 30 napon belül megadják;
- 3.4. vizsgálja felül a nemzetiségi hovatartozás anyakönyvi kivonatban való rögzítésének gyakorlatát, szükség esetén gondoskodjon annak elhagyásáról;
- 3.5. teremtsen meg a lehetőségét annak, hogy szükség szerint, illetve igény esetén az EAK informatikai fejlesztést követően olyan nemzetiségi nyelvben ismert betűket is tartalmazzon, amelyek jelenleg nem elérhetők;
- 3.6. a feladat- és hatáskörben érintett más miniszterekkel együttműködve az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának, illetve az országos önkormányzatok elnökeinek erre irányuló kérelmére fontolja meg annak lehetőségét, hogy az Njtv. 16. § (3) bekezdése szerint más hatósági igazolvány a személyazonosító igazolványhoz hasonlóan a nemzetiséghez tartozó személy nevét – az anyakönyvi bejegyzésben foglaltak megfelelően – nemzetisége nyelvén is tartalmazza.

Budapest, 2021. július 28.

Szalayné Sándor Erzsébet
egyetemi tanár,
a Magyarországon élő nemzetiségek
jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes